

Sõjaasjanduse ajakiri

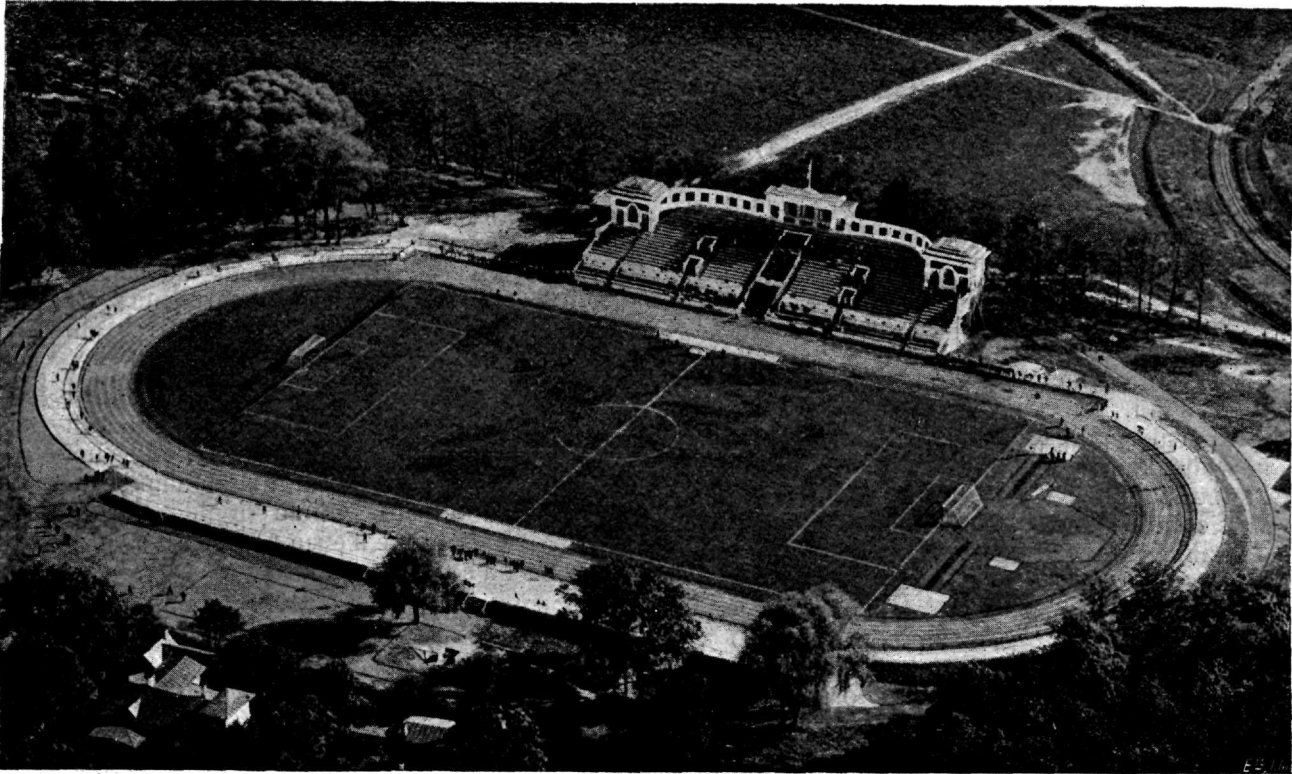
* Sõjarae Ühendatud Oppeasutuste
No _____
R _____ OGU

SÕDUR

№ 22/23.

Laupäeval, 4. juunil 1927.

IX aastakäik.

TALLINNA STAADION LINNULENNULT.

Hind 40 mk.

SISUSTIK: A. I. Isiku väärtus ühiskonnas ja sõjaväes. — A. T. Kaitseväge kasvatuse ja väljaõppe alalt. Uusi eeskirju. — Juh. Libe. Patriotismist ajaloo käsitlusel. — J. L. Autode korrashoid ja nende eest hoolitsemine. — D. Laky. Turaani liikumine. — Bernhard Linde. Meie vabadusvõitluse ilukirjanduslik vastukajastus (Lõpp). — A. V. Soome vabadusvõitlus (Järgneb). — J. S. Kergelennukite kasutamisest. — Ennekaitseväeteenistusline ettevalmistus ja meie noorsooliikumine. — E. M. Tsehhide väeosad Venes ilmasõja päevil. — Ernst Jünger. Tulistus. — Sõjakirjandust. — Ametlikke teateid. — Sõjaväelisi teateid. — Vastused küsimustele. — Spõrt kaitseväs. — Kaitseväge elu. — Karikatuurid. — Naljad.

Isiku väärtus ühiskonnas ja sõjaväes.

I.

Inimene on ühiskondline olevus. Kui taim vajab omaks kasvaks nelja eeltingimust: valgust, soojust, niiskust ja maa-mulda, siis vajab nüüdisaja kultuurinimene omaks korralikuks eluks peale kõigi muude nõuete veel ühiskonda (seltskonda). Mis on seltskond (société), seda on raske defineerida. Isegi sotsioloogia rajaja H. Spencer keeldub seda tegemast, näidates ainult seltskonna peatunnuseid. — Iga üksik isik moodustab enesest teatud terviku — individuaalse organismi, samuti moodustab ka seltskond enesest nii nimetatud sotsiaalse organismi, kui elava olevuse, kes tekib, elab, kasvab (perekond, ühiskond, riik) ja kord võib ka hävineda. — Nagu üksiku isiku individuaalses organismis on töö (funktsioonide) jaotus, kus teatavad kuded ja organid täidavad teatavaid funktsioone, samuti leiame seda ka sotsiaalses organismis. — Analüüsiarvates neid mõisteid, leiame, et iga individuaalse organismi elu baseerub väikeste algüksustele (rakukestele). Sarnaseks algrakuks sotsiaalses organismis on inimene, isik, individuum. —

Milline side ja suhe on siis üksiku isiku ja kogu seltskonna vahel, milline vastastikune mõjutus, liituvus, eneseohverdamine üksteise kasuks, — need on ülihuvi-tavad küsimused, mida käsivad ühiskondlised (sotsiaal) teadused ja mis tahes ehk tahtmata köidavad igat seltskondlisset mõtlejat inimest.

Kui võrdleme individuaalse organismi väärtust sotsiaalse organismiga, alates elu ämarast algusest kuni ühiskondlise organismi kõrgema struktuurini, siis märkame üht üldist tendentsi: individuumi hu-

vide kärpimist, üksiku isiku ohvriksoomist tervikule. Kogu loodus tõendab oma ürginstinktide keelel seda lihtsat algtoode: las' hukkuvad hädakorral üksikud, kui aga elaks tervik; las' langevad võitluses individuumid, kui aga elaks kollektiviteet.

Suur loodusetundja Brehm toob omas „Loomade elus“ palju näiteid, kus piltlikult selgub üksikute loomade eneseohverdus terviku — kollektiviteedi kasuks. —

Ka kõrgekskiidetud emaarmastus ja eneseohverdus on esimeses järjekorras elu-alalhoiu instinkt järeltulija põlve suhtes.

Senini domineeriv vaade, et looduses valitseb ainult julm, egoistline üksiku individuumi alalhoiu instinkt, on kõrvale heidetud. Loodus ei ole kaugeltki ammoraalne. Just loodusest võime õppida kõrgeid eetilisi näiteid eneseohverdusest ja vastastikku abistusest.

Peeter Krõpotkin rajab kogu oma eetika (P. Kropotkin. L'Étiquette) looduse vaatlemisele.

H. Spenceri „Sotsioloogia“ on ehitatud bioloogilisele alusele. Ta näitab, et inimeste ühiskondline organisatsioon on ainult kahvatu koopia looduse suurest ühiskondlisest elust.

Ka inimsoo suurimad moraaliõpetajad ja uskude rajajad Buddha, Lao-Tse ja Kristus õpetasid kõik: et on midagi suuremat, kui isiklik heaolu; et kogu ühiskonna olemasolu on kõrgem, kui individuaalne elu.

Kõigist eeltoodust võib järeldada, kuis üksiku isiku väärtus kahvatub kogu ühiskonna huvi kui terviku kõrval. Igal isikul

on ühiskonna vastu suuri kohustusi, — moraalseid ja sotsiaalseid. Kuid nende arutlustega ei või meie sattuda äärmusse. Ei saa väidata, et isiku väärtus on nii suur, kuivõrd on ta kasulik ühiskonnale. Kui suured on üksiku isiku kohustused ühiskonna vastu, — see on ühiskonna lahendamata probleem. Seda on lahendatud vastavalt ajavaimule, poliitilise konjunktuurile ja üldhariduslise tasapinnale ajaloo arengus.

Arenematu metsrahvaste juures on veel praegugi see lihtne eluline aksioom, et isik on juhi omandus kogu varandusega, kes neid võib kasutada isiklikes või kogukonna huvides. See oli algetaap, kust algas ka meieaja ühiskondline mõiste oma evolutsioneerumist. Kui möödunud aegadel oli isik riigi päralt, siis on meie päevil riik inimeste päralt. Kogu ajaloo areng on olnud pikk võitluste ahelik selle lihtsa idee eest, et inimesed on juriidiliselt üheõiguslised seaduse ees ja moraalselt üheõiguslised jumala ees. See oli demokraatia tekkimise ja võitluse üks peamistest sihtidest, mis laine lainena kerkis Ohtu-Euroopas ja P.-Ameerikas 17 ja 18 sajangul ja lõpuks 19 sajangul võidule pääses. Ta kerkib veel esile ilmasõja päevil Wilsoni 14 loosungis, soodustades moraalselt pinda väikerahvaste enesemääramisele, kui üheõiguslistele teiste kõrval. Demokraatia võidulepääs on laialdaste rahvahulkade, massi võidulepääs. See on uus ajajärk inimsoo ajaloo, mis ligi kolme sajangu kestel on hävitanud seisuslised eesõigused, absoluutsed riigivõimud, okkupeerinud kiriku autoriteedi, levitanud rahvahulkadesse haridust ja teostanud sotsiaalseid parandusi. Kuid demokratism, kui ideeline mõttevool, on kandnud eneses algusest peale üht tuntavat pahet: isiku väärtuse ühtlustamist, nivelleerimist.

Tekkis uus mõiste — massi autoriteet. Nagu masin tõrjus välja koduse käsitöö ja käsitöölise, samuti tõrjus mass välja isiku.

Mitte ainult tööstus, vaid ka seltskond on mehaniseerunud. Isiku autoriteet langes. Avaliku arvamiseega arvestatakse, kui uue absoluutse valitsejaga, ja ajaleht on nüüdisaja suurim autoriteet. Kuid rööbastikku massi kultusega tekkis viimasele vastuvool individualismi näol, mis taotles vastupidist sihti, — isik on see, mis viib ajalugu edasi; isik on loonud kunsti, tea-

duse, mitte aga mass. Kuigi isikul on kohustusi ühiskonna (riigi) vastu, ei või ühiskond siiski olla absoluutne peremees isiku üle. Isikul jääb siiski oma vaimline mina, omad veendumused, mis väljaspool ühiskondlist kontrolli.

Ilmasõda näis massi tõstvat enneolemata kõrgusele. Mis tähendas siin üksik isik, kui võitlesid terved rahvad ja langesid miljonid. See oli massi hüpnos, mis paraliseeris isiku. Sõja lõppedes tulid vanaad töed ümberhindamisele. See oli karjув puudus isiku järele, mis läbistas kogu kõikuvat poliitilist ilma; see oli otsimine, et leida inimest. Oli rahvas ja rahvaid, kuid puudusid isikud. Tugevatahtejõulised, energiaküllased ettenägijad, kes viiks inimkonna välja ummikust. Massi teened on ajaloo ikka olnud revolutsioonilised hävitajad, teetasandajad. Mass on võimetu looma uut. Seda võis teha isik, käies külvajana vana purunenud väärtuste varemeil, luues uut elujõulist korda tulevaste põlvede paremaks käekäiguks.

II.

Juba Platon kirjutas omas „Republica's“, et riigid on isikute vastupeegeldus, kellest nad koosnevad.

Seda vana mõttevalemit võib kasutada ka nüüdisaja sõjavägede hindamisel. Iga rahva sõjavägi on kogu rahva tõuliste ja vaimliste omaduste vastupeegeldus.

Nüüdisaja sõjaväed kannavad eneses kõiki neid pahesid ja vourusi, mis omased rahvale tema tervikus.

„Meieaja sõjavägi on mobiliseeritud ühiskond ja ühiskond on demobiliseeritud sõjavägi.“ (Spencer. Principes de Sociologie III vol).

Sõjaväeline instituut on arenenud tihe- das siduvuses rahva poliitilise võimuga ja sõjavägi kannab eneses alati rahva üldkultuurilist pitserit. Siit väljamineks on isiku hinnang sõjaväes evolutsioneerunud vastavalt riigi poliitilise konjunktuurile, üldharidustasapinnale ja rahvuslisele erinevusele.

Vanaaja sügav-rivistuses, mis liikus elav-kastina (koondusena), oli tähtis sõjameeste arv, mass. Tähtis oli, et sõdur püsiks omal kohal. Asekoha tähtsust rivis püüti sõdurile kõigi abinõudega sisse kasvatada. Sõdur tegutses elava automaadinna, ja see oli ka kõik mis temalt nõuti.

Põhja-Ameerika kodusõda ja Prantsuse revolutsiooni sõjad toovad esimesena lahingväljale hargrivi (ahelik). See uus rivistus oli tingitud uutest tulirelvadest ja veel enam sõjaväe uutest komplekteerimisviisidest. See ei olnud enam hirm, mis naelutas sõduri oma rivikohale, vaid need olid uued loosungid, mille eest mindi vabatahtliselt sõtta. See oli uus ajajärk sõjapidamise kunstis.

Valmy lahing (1792) osutus esimeseks tuleprooviks vana ja uue lahingpidamise printsiipide vahel, kus vana pidi uuele teed andma. Selle lahingu kohta kirjutas Goethe: „Siin algab ilma ajaloos uus peatükk, ja meie võime kinnitada, et selle juures oleme viibinud.“ Uued voolud Euroopa ajaloos, uued riigikorrad toovad enesega kaasa põhjalikke muudatusi väeteenistuse komplekteerimises ja sõjaväe kasvatusel printsiipides. Uued ideed imbuvad vähehaaval ka sõjaväkke, näidates, et püssi- ja täägikandja automaatsõdur on esimeses järjekorras inimene, kellel inimlikud nõrkused ja vourused. Sõjaväe kasvatajaid hakkas huvitama sõduri isik.

Ilmasõda koondas lahingväljadele miljonilised inim-massid ja sellesse määratusse inimmerde näis uppuvat üksik isik, kui liivatera.

Just ilmasõda näitas ja rõhutas teravalt sõduri isiklikke lahingomadusi ja sõduri isiku vastupidavust. Lugege lihtsõdurite mälestusi ilmasõjast, nagu seda on prantslastel auhinnaga kroonitud töö:

Gaudy-Souvenirs d'un Poilu (eriti II raamat) või Barbus: Le feu. või: J. D'Arnoux: Paroles d'un revenant; või jälle sakslastel leitn. Jünger'i: „Im Stahlgewittern“. Neid töid lugedes tõuseb iga endise lahing-sõduri silma ette lahingpilt oma tõelikkusega, hakkab kumisema kõrvades lihast ja luust läbilõikav müriskide muusika ja selgub, kuis pudeneb sarnases surmakeerises sõduril kõik, mis talle kasarmus üleliigsena külgepoogitud. Siin seisab alasti inimene silm-silma vastu surmaga. Kuivõrd tugev on temas ta vaimline struktuur, sõduri isik, kuivõrd räägib temas tema enda väärtuse ja kohusetunde nende nimel, kes teda saatsid kodus kaitseks.

On sõduri isik ja individuaalsed omadused nüüdisaja sõjas niivõrd tähtsad, siis kerkib iseendast küsi-

mus: 1) kuivõrd palju tähelepanu pühendab nüüdisaja sõjaväe kasvatus sõduri isiku arenemisele ja 2) kuivõrd hinnatakse sõduri individuaalseid omadusi ehk isikut kui tervikut ja inimest sõjaväes. Möödunud aegade sõjaväe kasvatus on taotlenud ikka ühte sihti: kasvata da ühtlast niivõrd, ühtlast tasapinda. Sõjaväe distsipliini on käsitatud nii, et ta on saanud raudrulliks, mis surus alla ärksamad pead, nagu aedniku käärid, mis lõikavad ettetikkuvaid kasve. Vanaja sõjaväeteenistus lämbutas isiku ja inimese.

Ei saa väidata, et kõik, mis endises Vene tsaari sõjaväes oli ehk õpetati, oli halb, samuti, kui ei saa ütelda, et kõik, mis pärit Lääne-Euroopast, on hea ja meile kahel käel vastuvõetav. Kuid ühte peab konstateerima: Vene sõjaväe kasvatus ei tunnud isikuväärtuse hindamist. Seal oli see mõistegi hoopis võõras. Siin ei olnud juttugi sõduri individuaalsest arengust. Ka ohvitserkonna vaimline ilme oli keskpärane, ilma isiklise ilmema, ilma isiklise väärtustundeta.

Isiku väärtustunde on tihedalt seotud inimese au ja õiglustundega. Sõjaväeteenistus paneb igale oma liikmele peale teatavad kohustused ja annab teatavad õigused. Kuid ainult kuiv seaduse paragraaf ei reguleeri elu. Mitmevõrra tähtsam on sõjaväe vaimline õhkkond, traditsioonid, kus küpseb ja valmib sõduri isik. „Tahate Vene sõjaväes teenida, siis õppige ülekohut kannatama“, nii lausus üks Peterburi sõjakooli kasvatajaist 1914. aasta sügisel oma alluvaile. See oli inimene, kes vist ise tunda oli saanud kogu Vene sõjaväe äärmist ülekohut ja isiku jalgealla tallamist. Ülema ja alluva mõiste oli seal analoogiline mõistele, peremees ja teener. Teenistusesse kisti kogu eraldu intriigid; iga erinev arvamine ja omad põhimõtted loeti kasvatamatuseks ja distsipliini puuduseks. Oli sissejuurdunud arvamine, et aukraad annab ka mõistuse. Kogu sõjaväeteenistus eksisteeris üksikute isikute heaoluks.

Sõdurit kasvatati aast-aastalt isikut eitava vaimus; talle tehti igatepidi selgeks tema inimlik alaväärtus. Sellelt sõdurilt ei võidud ka nõuda nüüdisaja lahingkeerises heroilist vaimu, iseteadvust ja iseseisvat tegevust.

Ta võis ainult tegutseda massina; üksikult oli ta abitu ja teguvõimetu.

Meie sõjaväe kasvatus on orienteeritud läände. Meil on igakülgsed võimalu-

sed õppida Prantsuse sõjaväes. Vastava eelharidusega võib siin paari aastaga omandada väärtuslisi teadmisi ja neid võib meie oludekohaselt edasianda kodumaal. Kuid mis meil siin raske õppida ja kodus otsekohe edasianda, on isiku väärtuse hinnang, nagu see on Prantsuse sõjaväes. Seda ei saa õppida, see nõuab meilt veel terve generatsiooni eeltööd. Isiku vabamõtteviis, isiku üheõiguslus olgu ta mistahes aukraadis ehk teenistuse astmes, see annab Prantsuse sõjaväele omapärase, vaba, elurõõmsa ilme. See jätab ka igale väljamaalasele sügava kustumata mulje, sellest sõjaväest, kus lihtsõdur ja marssal on esimeses järjekorras üheväärtuslised inimesed, oma ilusa Prantsuse maa ja rahva teenistuses. Eestlane on oma iseloomu põhijoonte poolest läbi ja läbi individualist. Talle on võõras kari-inimese elu, mõtte- ja teguviis.

Eestlane armastab elada ja tegutseda enese ette. Ta on suur enesearmastaja ja oma õiguste kaitsja. Kes ei oleks kuulnud neist mulkidest, kes paarirublaise

tüliasja pärast kümneid aastaid kohut käisid, omad pooled talud maha kulutasid, mitte asja väärtuse pärast, vaid selleks, et omi õigusi jalule seada.

Eestlase jonn on kõigile tuttav. Seda loetakse ta nõrkuseks. See on aga osalt vildak vaade. Jonn on esimeses järjekorras tahtjõu ja energia avaldus. Kasvatuse ülesanne on seda õigeisse roopaisse juhtida. Tuleb hoolitseda, et ta saaks iseloomu tugevuseks, mitte aga nõrkuseks.

Eestlase individuaalsed iseloomuomadused eeldavad temast kõrgeväärtuslist nüüdisaja sõdurit. Sõjaväe kasvatuse ülesanne on neid rahva tõulisi iseloomuomadusi süvendada ja arendada. Jäägu eemale meie sõjaväest isiku väärtuse eitamise põhimõte. Kasvatagu meie sõjavägi rohkem iseseisvalt mõtlejaid päid. Arenegu isik rahvuslistes põhiomadustes üheõiguslisena seaduse ees. Isik viib edasi ajalugu ja isik on ka suurim tegur lahingväljalvõidu saavutamiseks.

A. J.

Pariis, mai 1927.

Kaitseväe kasvatuse ja väljaõppe alalt.

Uusi eeskirju.

Sõjaministri poolt 16. mail s. a. kinnitati „Jalaväe eeskiri“ II osa, mis käsitleb jalaväe tegevust lahingus.

Käesolev eeskiri on pikemaajalise töö tulemus, mis algatati kindralstaabis läinud aasta algul.

Tolleaegne kindralstaabi ülem kindral Reek tegi ülesandeks eeskirja esialgse projekti kokkuseadmise kindralstaabi VI osakonnale.

Kuna jalaväe lahingu käsitlemisel tuleb silmas pidada paljuid eriküsimusi teiste väeliikide tegevuse aladelt, siis eeskirja projekti vastavate osade kokkuseadmisel aitasid kaasa paljud meie erialade esitajad, nimelt: laskeinspektor, suurtükiväe inspektor, inseneriväe inspektor, autotankide divisjoni ülem, lennukiväe rügemendi ülem, varustusvalitsuse ja tervishoiu valitsuse juhtivad tegelased.

Augusti kuus esialgne projekt 15 eksemplaris saadeti läbivaatamiseks väeosadesse. Kahe kuu jooksul väeosadest ko-

guti märkeid ja sooviavaldusi projekti kohta. Viimaste põhjal projekt kindralstaabis tuli uuesti ümbertöötamisele ja täiendamisele.

Projekti lõpuliikideks läbitöötamiseks sõjaministri poolt moodustati komisjon kindralstaabi ülema kindral Tõrvandi eesistumisel.

Komisjon töötas läbi projekti põhjalikult kahel lugemisel. Komisjoni töö vältas lühikeste vaheaegadega 28. veebruarist kuni 7. aprillini.

Põhimõtted, millele komisjon oma töö rajas, on võetud kokku alljärgnevas komisjoni esitises sõjaministrile.

„Sõjaministri käsukirjaga nr. 32, 7.veebr. 1927. a. määratud komisjon esitab Teile „Jalaväe eeskirja“ II osa, mis käsitleb jalaväe tegevust lahingus.

Eeskirjas jalaväe organisatsiooni, relvastuse ja kasutamise alal lahingus on võetud aluseks need põhimõtted, mis on välja

kujunenud sel alal kaitsevâes mõõdunud sõdade ja järgneva rahuaja õppetöö kogemustel. Välisriikide kogemusi on peetud silmas niivõrra, kui nad aitavad kaasa meie eneste tähelepanekute süvendamiseks ja täiendamiseks.

Jalaväe lahingu tundmaõppimiseks on tarvilik hästi tunda jalaväe ja tema relvade omadusi, samuti ka kõigi nende väeliikide ja tehniliste vahendite omadusi ja võimeid, mis tegutsevad koos jalaväega, nagu suurtükivägi, lennuvägi, tankid, soomusautod, pioneerosad, gaasikaitse vahendid. Ühtlasi peab hästi tundma neid tegevusi, mis julgustavad jalaväe tegevust lahingus, nagu luure ja vaatlus, õhukaitse ja moondamine.

Sellepärast kõik eeltoodud küsimused on leidnud eeskirjas üksikasjalisemat käsitlemist.

Eeskirja läbitöötamisel on arvestatud sellega, et meil puudub veel ametlik eeskiri ühendatud väeliikidele, mispärast eeskirja on võetud sisse ka neid lahingutegevuse üldisi põhimõtteid, mis on tarvilikud, et aru saada jalaväe lahingust.

Eeskirjas on järjekindlalt pandud maksma järgmised tähtsamad põhimõtted:

1. Jalaväe tähtsuse kohta lahingus.

Edu lahingus saavutatakse kõikide väeliikide koostööga. Ühise eesmärgi saavutamiseks, milleks on võit vaenlase üle, peab osavasti ära kasutatama iga väeliigi võimed ja eriomadused, püüdes neist saada maksimaalset tulu.

Jalaväele sealjuures langevad osaks kõige raskemad ja vastutavamad ülesanded. Seepärast jalavägi on peamine väeliik — tema otsustab lahingu.

Koostööst lahingus kõikide väeliikide vahel tuleb niiviisi aru saada, et jalaväe tegevus on mõõduandev ja kõik teised väeliigid ja sõjatehnilised abinõud aitavad kaasa jalaväele tema ülesannete täitmisel.

Jalaväe kõige mõjuvamaks toetajaks lahingus on suurtükivägi, millega koostöö tuleb kindlustada igas olukorras.

Kuid jalavägi peab ära kasutama lahingus kõige pealt need relvad ja tehnilised abinõud, mis kuuluvad jalaväe üksuste koosseisu.

Suurtükiväe tuletoetust tuleb kasutada peaaesjalikult ainult seal, kus juht on ette näinud tulejõu koondamise löögiks või kus jalaväe tuli ei suuda anda küllalt mõjuvaid tagajärgi.

2. Juhtimise ja side kohta lahingus.

Juhtimine lahingus tähendab kõige pealt täpsate, olukorrale vastavate ülesannete andmist, mis alluvatele määrab kindlaks mida, kus kohal ja mis ajal nad peavad korda saatma. Täpsate ülesannete andmine kõigile alluvatele omab seega erilise tähtsuse. Ülesannete andmisel jalaväe üksustele ja relvadele peab tõsiselt arvestama nende tõelisi võimeid. Tähtsamad algnormid relvade võimete hindamiseks on eeskirjas toodud; nende põhjal iga jalaväe juht peab välja arvestama, mida ta temale alluvatel üksustel ja relvadelt nõuda võib ja mida mitte. Ainult saades oma võimete ja olukorrahased täpsed ülesanded, jalaväe üksused ja relvad võivad tegutseda lahingus edukalt.

Juhtimise teostatakse käskude andmisega alluvatele.

Juhi käsk omab seega suure tähtsuse lahingutegevusel. Käskude andmise kohta eeskiri seab üles kindlad nõuded, milledest täpsalt tuleb kinni pidada igas olukorras.

Eeskirjas antud käskude vormid on toodud ainult näidetena, mispärast neid ei tule mitte võtta shabloonidena, milledest muutumatult tuleb kinni pidada. Taktikalised nõuded on niivõrra mitmekesised, et neid ei ole võimalik suruda ettevalmistatud raamidesse.

Jalaväe juht peab alati püüdma isiklikult mõjutada temale alluvaid, mis saavutatakse võimalikult tiheda isikliku läbikäimisega alluvatega igal juhul, kui seda vähegi võimaldab lahinguolukord. Alluvate vahendite juhtimine, kusjuures juht ise on eeskujuks alluvatele, julgustab viimaseid ja kisub neid kaasa võitlusele ka kõige raskemas olukorras.

Juhtimist võimaldab alaline side. Side all tuleb mõista kõike seda, mis aitab kaasa koostöö saavutamiseks juhi ja alluvate, naabrite ja väeliikide vahel. Side organiseerimisel juht on vastutav side eest alluvaga ja kõik jalaväe üksused peavad looma side naabritega. Jalaväe toetavad väeliigid on vastutavad side eest jalaväega. Side tehniline organiseerimine sünnib alati seljatagusest rindele ja mitte kunagi ümberpöörduvalt.

Jalaväe mõjuva tule piirkonnas väemate jalaväe üksuste vahel sidepidamiseks kõige pealt tuleb kasutada aegsasti kokkulepitud signaale ja leppemärke. Siin tuleb hoiduda kasutamast käskjalgu, mis

võib olla ainult asjatute raskete kaotuste põhjuseks.

3. Pealetungi lahingu iseäralduste kohta.

Ainult pealetung koondatud jõududega otsustaval kohal ja ajal võib anda otsustavaid tagajärgi. Mida kitsamas ribas tegetseb jalaväe üksus, seda rohkem ta võib olla järgustatud sügavusse ja seda suurem on tema pealetungijõud. Pealetungiriba laiuse algnormid on arvestatud, võttes aluseks peajasjalikult jalaväe automaatrelvade tulejõudu. Need normid ei tohi kunagi kujuneda shablooniks, millest vääramatult tuleks kinni pidada.

Pealetungi kandjateks jalaväe lahingus on laskurkompaniid, mille õlgadel lasub raskeim ülesanne — anda energiline ja hoogne löök, mis vastase hävitaks. Et see löök hoiaks alal oma täie võimsuse, selleks laskurkompaniid peavad jõudma vastaseni võimalikult vähese jõukuluga, mis võib sündida ainult siis, kui nende manööver on kaitstud tulega. Seega edu pant pealetungil on tulikaitse ja jalaväe manöövri kooskõlastatud tegevus, mida tuleb saavutada pealetungi hoolsa ettevalmistusega.

Eestkätt tuleb kooskõlastada jalaväe raskete relvade tulikaitse laskurkompaniide edasiliikumisega. Selle tähtsa küsimuse täiel ulatusel peab lahendama pataljoniüle, kelle käsutuses on nii jalaväe rasked relvad kui laskurkompaniid. Ühelt poolt laskurkompaniid tulevad suunida pealetungiks sarnaselt, et rasked relvad võiksid toetada neid kõige mõjuvamalt oma tulega. Teiselt poolt rasked relvad tulevad ära kasutada niiviisi, et nad alati oleksid valmis kaitsma oma tulega laskurkompaniide edasitungi tervel pealetungi vältusel.

Koostöö küsimuse suurtükitle ja jalaväe tegevuse vahel lahendab see jalaväe juht, kellele on antud juure suurtükivägi.

Koostöö saavutamine pealetungi ettevalmistamisel nõuab aega. Sellepärast ettevalmistustööde põhjalikul läbiviimisel ei saa tõtata. Sellevastu, kui jalavägi on juba hakanud liikuma, siis see peab sündima võimalikult kiiresti ja hoogsalt, et viivitamata kasutada ära automaatrelvade lühidaajaline tulikaitse.

4. Kaitselahingu iseäralduste kohta.

Kaitsetegevuse eesmärgiks on alal hoida ja püsivalt kaitsta maaala, kus juhatus on otsustanud murda vastase pealetungi.

Jalaväe moraalile, ohvrimeelsusele ja kohusetruudusele kaitse seab üles sageli kõrgemad nõuded kui pealetung.

Kaitsja paneb seisma vastase pealetungi kõige pealt oma tulega. Jalaväe kaitselahingu luustiku moodustavad automaatrelvad, eestkätt rasked kuulipildujad.

Et tuli kaitselahingus võiks omada täie võimsuse, selleks ta peab olema plaanikindlalt ette valmistatud, mille poole tuleb püüda igas olukorras. Jalaväe tuleplaani kokkuseadmine kaitsele omab seepärast erilise tähtsuse.

Jalaväe tuleplaani paneb aluse pataljoniüle, andes vastutavad tuleülesanded tema käsutuses olevatele rasketele relvadele. Kergetele automaatrelvadele kaitselahingus annab tuleülesanded kompaniiüle, millest kujuneb kompanii tulelaan. Kompanii tulelaan peab olema kooskõlastatud patüli tulelaaniga.

Jalavägi organiseerib visa vastupanu kaitsele ainult ühel positsioonil, see on vastupanu positsioonil. Visa kaitse organiseerimine julgestuspositsioonil on käsitletud eeskirjas ainult erijuhusena.

Vastupanu algrakuks kaitsepositsioonil on vastupanupesad.

Vastupanupesad kaitsepositsioonil tulevad asetada korrapäraselt — vastavalt maastiku ja seal asuvate looduslike esemete iseäraldustele. Põhinõudeks on, et nad oleksid vastastikku kaitstud flankeeriva risttulega ja et nad vastupanupositsiooni eelserva ette suudaksid luua küllalt tugeva, pideva ja painduva tulitõkke. Vaenlase kallaletung tuleb murda tulega vastupanupositsiooni eelserva ees. Vastavalt sellele tulevad anda ülesanded relvadele ja nad asetada laskekohtadele, pidades silmas maastiku iseäraldusi ja kaitseks määratud löigu laiust. Sügavuse saavutamine kaitsele on suurel määral eeltoodud põhinõudest.

Laiade rinnete olemasolul võib olla kasulik kaitsjal koondada oma jõude tähtsamate suunade ja punktide kaitseks, organiseerides siin vastupanusõlmi ja toetuspunkte. Vastupanusõlmede ja toetuspunktide vahesid kaitsta flankeeriva tulega ja varude vastulöökidega. Ühtlasi neid vahesid moondada näilikkude kaitseehitustega ja katta tõketega, andes kaitsepositsioonile ühtlase välise kuju.

Igal juhusel tuleb saavutada kaitsele aktiivsus, mille tundemärgiks on küllalt tugevad varuosad vastulöökid korraldamiseks.

Vabadussõja päevilt.

6. jal. rügemendi osad kaitsekraavis Porhovi sihis, juulis 1919. a.

5. Jalaväe varustamise kohta lahingus.

Igas olukorras juht on vastutav temale alluvate osade varustamise eest. Seega igasuguse varustuse juurdevool sünnib seljatagusest rindele nii, et rindel asuvatel jalaväe üksustel kunagi ei oleks tarvis minna otsima varustust seljatagant.

Laskurkompaniide koosseisus ettenähtud veovahendid laskemoonaga ja toiduga varustamiseks nii pealetungi- kui kaitselahingus koondatakse harilikult patüli korraldusse, kes organiseerib varustamise tervele pataljonile. Seega patülide ülesanded varustamise alal jalaväes muutuvad eriti vastutavateks nii pealetungi- kui kaitselahingus.

Varustamine on jalaväe lahingu lahutamatu element, mida peab alati meeles pidama ülesannete andmisel jalaväele.

Võitleja moraal ja võidutahe oleneb lahingus suurel määral sellest, kuivõrra ta on varustatud kõige tarvilikuga. Varustamises, haigete ja haavatute eest hoolitsemises väljendub juhi isiklik hool alluvate eest, mida sõdur hindab alati kõrgelt.

6. Oskussõnade kohta.

On püütud võimalikult piirduda nende oskussõnade tarvitamisega, mis kaitseväes on leidnud juba üldise tunnustamise. Uusi oskussõnu on võetud tarvitusele võimalikult vähe ja seda on tehtud ainult neil juhtudel, kus see on osutunud mõõdapäasmatult tarvilikuks teatud mõistete täpsaks väljendamiseks või eraldamiseks teistest sarnastest mõistetest. Nii on võetud tarvitusele endise „kaitsepiirkonna“ asemele — „lõik“, mis selle mõiste väljendab palju täpsamalt. Samuti „mõondama, moondamine“ palju täpsamalt ja kujukamalt

kui seni tarvitatud „maskeerima, maskeerimine“ väljendab mõistet „nägematuks tegema, oma kuju ja tegevust muutma, sellele andes näilikult tõenäolikkude kuju“. Uus mõiste „julgestama, julgestus“ tõlgitseb tegevust, mis on tarvilik julgeoleku saavutamiseks (sichern, Sicherung), kuna senini tarvitatud „julgeolek“ tähendab julgeoleku seisukorda (Sicherheit).

7. mail 1927. a.

Komisjoni esimees:

J. Tõrvand, kindralst. kindralmajor, kindralstaabi ülem.

Liikmed: **H. Brede**, kolonel, suurtükiväe inspektor.

O. Sternbeck, kolonel, laskeinspektor.

R. Tomberg, kindralstaabi kol. ltn., kindralst. I osak. ülem.

V. Kohal, kolonel-leitnant, 2. j. rüg. pataljoni ülem.

V. Trossi, kolonel-leitnant, sõjakooli ülem.

A. Traksmann, kolonel-leitnant, kindralst. VI osak. ülem. k. t.

A. Häelme, major, 6. j. rüg. pataljoni ülem.

R. Rokk, major, 1. j. rüg. pataljoni ülem.

Eeltoodud lühikesest ülevaatest selgub, et kuigi „Jalaväe eeskirja“ II osa kokkuseadmine sündis kindralstaabi algatusel, sellest tööst algusest peale on võtnud osa otsekohe või kaudselt kõik kaitseväe juhtivad jõud. Seega tohiks loota, et eeskirja on koondatud kõik need kogemused, milleni jõudnud meie kaitseväge möödunud sõdade ja sellele järgneva rahuaegse väljaõppe töö tulemusena.

Järelikult, eeskiri peaks vastama meie tegelikkudele tarvidustele ja nõuetele jalaväe lahingutegevuse alal.

A. T.

Patriotismist ajaloo käsitlel. *)

Juh. Libe.

Ajalooteadus on tähtis kultuurosa. Ilma selleta poleks nüüdisaja kultuur mõeldavgi.

Ajalooline vaatlusviis muutub küll ka ise ajaloo arengus. Kuid meie ja antiikaja kultuuri, eriti Kreeka kultuurilma vahesid tuleb m. s. ka siit otsida. Kreekas ei etendanud ajalooline vaatlusviis ühiskondlikes elus pea mingit osa.

Ajaloo vaatluse erilist tõusu võime märgata rahvaste ajaloos igasugu käärimate, uute voolude, n. n. „ärkamiste“ jne. ajajärkudel. Pea kihutab siin otsivat inimvaimu taga tung mõista kaasaegiste nähtuste päritolu, algjuurt ja — idu. Kuid sagedasti otsitakse minevikust ka õigusust neile nähtuseile.

Sarnane konkreetne ajaloo rakendamine rahvusideoloogiale on ka rahva ajaloo järelduste tegemine tema tõulise kvaliteedi ja kõlbavuse kohta.

Siit avardub ka iga rahva enesetunde tõusuga kaasaskäiv püüe suurestada oma minevikku.

Kui rahvas ei saa olevikus ette näidata midagi, mis teda õigustaks ajaloo laval etendama mingisugust osa ja talle tagaks tuleviku püüded, siis apelleerib ta mineviku peale, et see teda diplomeeriks.

See eneseõigustamine ei sünni mitte niipalju ainult võõraste rahvaste, kui ka just iseenese jaoks.

Heaks näiteks on meie eneste ajalugu. Poliitilise, majanduslise, kui ka kultuurilise eestkostmise ja rõhumite all mahasurutud rahvasugu oli sunnitud kahtlema enese võimete, küpsuse ja tõulise kvaliteedi juures.

Võõra autoriteetsus tekitab enese alahindamise tunde, teeb rahva passivseks, algatusloiuks.

Enese elujärije parandamist oodatakse mujalt. Tekivad igasugused messianismi ideed.

Meie rahva lootuste ja ootuste kehasutusena ilmneb eriliselt jumekana näit. Rootsi-messianism. Lootus Rootsi kui päästja peale, ei ürgne mitte ainult Rootsi valitsuse ajast meie maal. Viipeid selle kohta märkame varemaistki ajast.

Orjuse ja teoorjuse ajajärgust ei ole sellest küljest tähtis, kas ja kui raske oli orjapõli. Pearõhk langeb asjaolule, et siin autoriteedi küsimus langes kokku rahvuslise, tõulise vahekorraga. Juba võõra rahvuse autoriteetne seisukoht mõjustas

kogu Eesti rahva enese alahindamise tunde, vaimlise hüpohondria.

Nagu kõik pahed tulid võõrastelt, osati loota ka pääsmist ainult sealt.

Alles aegamööda hakkab majanduslise, kultuurse ja nende kaudu poliitilise iseiseisvunemise teel võõrasmessianismile vastukaaluks tekkima eneseusaldus. Esialgu küll väga väikeses masstaabis.

Kirjanduses tekib eesti tõugu jaatav vaim eestkätt vaid eestlasest vene sõduri näol, kes sõjas türklaste vastu üles näitab võimisi, mis tõestavad, et ka eestlane suudab midagi, olgugi, et ta on vaid maa-mees. Või — et ka „musta kuue“ kandja suudab olla mõisnik.

Sellest ajajärgust saab tähismomendiks Jakobsoni „Kolm isamaa kõnet“.

Need olid kogu omas raskuses suunitud kogu Eesti rahva ja tõu enesealahindamisetõbe vastu.

Siin näidati, et Eesti rahvas on olnud midagi niisuart, millest mõnigi teine valitsev sugu sel ajal ei tohtinud undki näha. Maa ilma valitseja suurriik käib läbi eestlastega kui omasugusega. Teiselt poolt esitatakse autoriteedina maksvat seisusrahvust oma arengus pahatihti vaimupimedana. Need rööbasjooned pidid kummutama võõrast, jalule upitama eneseautoriteeti.

Siin oli ajalooline vaatlusviis täiesti rahvuspedagoogika, õigemini rahvahinge ravimise rakk. Selle vaateviisi selliste konsekventside juures ei ole käesolevast vaatekohast midugi tähtis see, kuipalju need illusioonid vastasid tõele, vaid ainult nende illusioonide eneste psüühiline mõju.

Jakobsoni „kõned“ esinesid unest raputajatena. Orjuse viletsus pidi saama ainult kurjaks unenäoks ja möödunewaks nähtuseks.

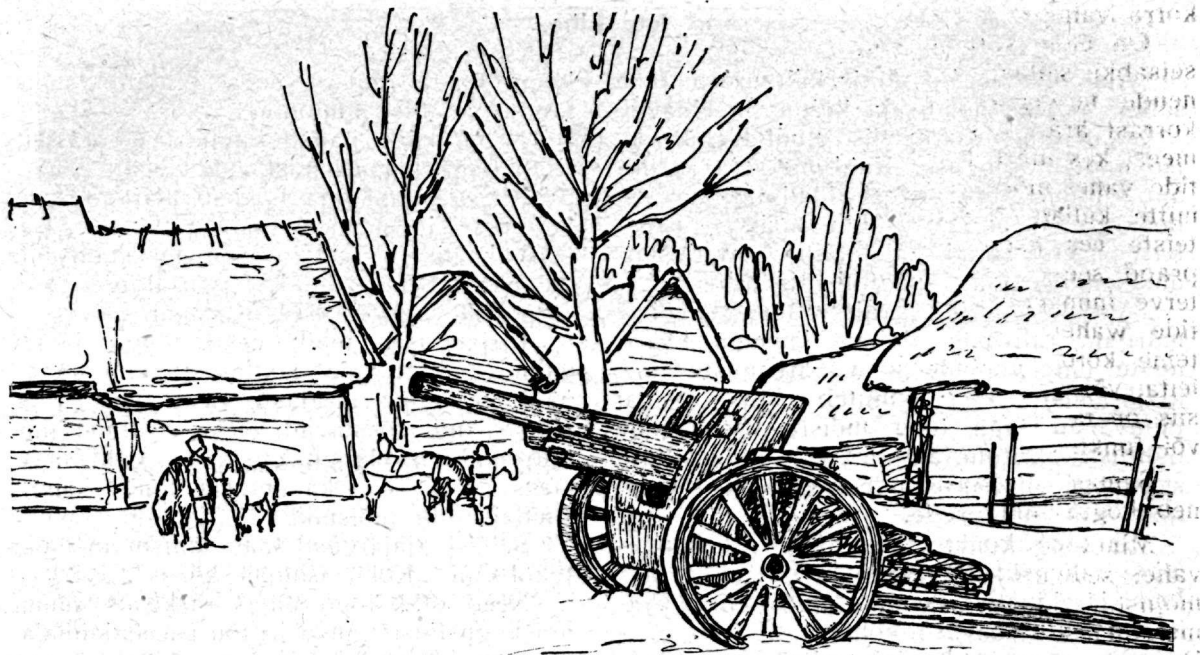
Nende „kõnede“ tähtsust teadlikult või alateadlikult äratundes, nähti neis otsekui esivanemate testamendi avaldamist.

Rahvuslised ja seisuslised vahekorrad muutusid vaatleja silmis otse eraomanduslisteks õiguse küsimusteks.

Teadmine oma esivanemate testamendist pidi tunduma küllalt nii tähtsana, et pidi umbusaldus tekkima võõraste valda-

*) Küsimuse tähtsust silmaspidades annab toimetuse käesolevale artiklile küsimuse selgitamise võimaldamiseks ruumi, kuigi ta kõiki autori väiteid ei poolda.

Vabadussõja päevilt.

Vabadussõja Muuseumi omandus.

Kuperjanovi partisanide patari Borovtšõi juures 7. IV. 19.

Vold KangroPool
7 IV 1919

jate vastu. Nende huvides pidi olema pärijate ja laste eest ära salata kallist rahvuslist pärandust.

Kui saatus oli „Hami lasteks“ tembeldatutele määranud parema pärisosa, siis oli formaalne teadmine sellest sama tähtis, kui tegelik päranduse nõudleminegi.

Siit ürgneb ka see umbusaldus meie võõrast soost ajalookirjutajate vastu, umbusaldus, mis kestab edasi praegugi.

Veel tänapäev väidetakse meie ajaloo võltsimist baltisakslaste poolt, ajaloo dokumentide sihilikku ärahävitamist, tõsiasiade sihilikku moonutamist jne. Kuipalju see objektiivselt õigustatud, see on muidugi hoopis iseküsimus.

Tähtis on vaid nähtus, et meie esivanemaid tahetakse näha suurtena, et uskudatahtjad ja uskujad leiavad sarnased esivanemate suurust taotlevad harrastused, olgu need Hermannii, Truusmanni sumerlased, või Põrki turaanlased ja olgugi, et neile panabülonistlikkudele ja s. s. teooriatele sama vähe võib omistada teaduslikkust, kui omapärasust või uudust.

Selline esivanemate suurestamise püüd on aga üheks sümptomiks, et meie enese

alahindamistunde tõbe juured ikkagi veel õige sügavale ulatavad.

Puudub usk iseendasse. Puudub aga ka tahtmine alluda võõra autoriteedile. Tehakse siis mingisugune kompromiss. Otsitakse tugipunkti esivanematelt. See peab selleks õlekõrreks olema, mis ei lase uppuda usku paremasse tulevikku.

Rahulolematus iseenesega, poliitiline ja parteipoliitiline närvilikkus vaheldub tüdimusega. Hädaldatakse „ajaloolaste“ kallal, andku need „puht Eesti ajalugu“, s. o. andku need neile usku Eestisse, usku iseendasse. „Puht Eesti ajaloo“ all mõistetakse eestlaste kui nähtuse suureks ja tähtsaks puhumist.

Kuid küsimus on, kas sarnane meetod suudab kuidagi meie praktilises elus tarviliku eneseusaldust tagasi anda.

Tegelikult selgub, et just vastupidi — esivanemate enese üle- ja alahindamine sobivad kõige paremini kokku.

On juba märgitud, et just mineviku ülehindajad peavad oleviku tõugu väga näruseks. Kõhklev, enesega virisev väim otsib ja leiab ikkagi midagi, millest kinni hakkab ta haiglane kõikumine enese ala-

hindamistunde ja igatsetava ideaalolu-korra vahel.

On olemas palju haigeid, kellede töbi seisabki selles, et nad ainult usuvad, et nende tervislikes seisukorras on midagi korrast ära. „Geniaalne“ ollatahtja noormees, kes märkab, et ta saavutiste ja sihtide vahel mõõtmata maa, vabandab enese mitte küllalt edasisaamist iseenese ja teiste ees asjaoluga, et ta kaelanärvidel praod sees. Mõni teine kehaliselt täiesti terve inimene jookseb aastate kestel arstide wahet. Kord kahtlustab ta maksa, teine kord põrnahaigust. Ja kui neid ei leita, või need fiktiivselt terveks arstitakse, siis on ta alaline mure mõne muu orgaani või funktsiooni juurest korratust leida.

Samane protsessimine iseenesega ilmneb kogusummaliselt ka rahvaelus.

Mineviku suuruse ja oleviku närususe vahet seletatakse mõne uue, kaasaegsust mõjustava teguriga. See jumestub näit. meie halisemise 700-aastase orjapõlvega. Dr. Luiga püüab omas teoses „Eesti vabadusvõitlus 1343“ isegi näidata otse konkreetsel kujul, et neil aastail maha tapeti Eesti rahvasoo parem osa. Meie oleme siis järelejäänud ennatuma osa järefuuljad. Tänapäeva eestlase alahindamise ja mineviku ülistamise vahele on sellega paigutatud ennast allahindav lüli. Kui oli küll minevik suur, siis orjapõli pidi rahva ära rikkuma.

Kui nüüd kindral Laidoner on püüdnud näidata, et sarnaseks suhtumiseks alust ikkagi vähevõitu, siis ei tähenda see palju. Eneseviriseja leiab peagi uue juhuse hälddamiseks, uued praod kaelanärvist.

Neid pragusid ei nähta ainult ajaloo käigus, vaid ka mujal.

Kuid ka sellelgi alal on need niivõrd olulised, et raske oleks rahvuslusvirisejatele pakkuda kõigiti vastuvõetavat „patriootilist“ ajalugu. See muutuks Krõlovi valmis ettetulevaks Trishka kuue lappimiseks. Väänad ja käänad ühe instantsi sarnaseks, nagu seda näha tahetakse, hälddatakse jällegi teise momendi juures.

Nüüd purjetab pseudo-ajaloolaste juures patriotismi lipu all Eesti rahva mineviku suurestamine, mineviku kultuuri ülistamine, suurte esivanematega vennastumine turanismi näol jne.

Ei ole mõtet praegu vaadelda, kuipalju see teaduslikult, objektiivselt võimalduks, või kui palju võime omistada aktiivsust Eesti rahvale, kui ajaloo tegurile.

Juba põhiprintsiibilt võime rahvusideo-

loogiliselt võttes sama suurestamist tunnistada kõige antipatriootilisemaks.

On terve rida õpetusi ja ilmavaateid, mis nõudlevad otse vastupidist.

Terve hulk kultuur- ja ajaloo filosoofilisi koole vaatlevad üksikuid rahvaid, kultuure, rahvas- ja kultuurkonde kui organisme, kes omas arenemises läbi teevad nooruse-, küpsenemis-, täis-, vananemise ja lõpuks manduvad ning surevad välja.

On olemas terved selle meetodilised vaatlused, kes omadele teooriatele ei otsi mitte ainult tõestust minevikust, Vahemere üksikute kultuurkondade hääbumisnähtusilt jne., vaid püüavad üles leida otse seadusepäraseid perioodusi. Nagu näit. hiljuti ilmunud K. C. Schneideri teos.

Nimed, nagu Lamprecht, Breysig, Spengler, Fliess, Svoboda (bioloogias) jne. kõnelevad juba isegi küllalt.

Imelikul kombel keedavad ka meie turanismi liikujad siit kokku eklektilise segaröa. Kurjaendelise „õhtumaa hääbumise“ tähe all otsivad need hinged lunastust ja valgust idast. Kõnelevad aga Eesti mineviku suurusest.

Kuid seesama õpetus, mis õhtumaa hääbumist konstateerib, postuleerib just seda, et kes minevikus suur on olnud, see tulevikus ei saa seda enam mitte olema.

Kui vanad eestlased oleksid vaaraode ajal olnud otsekui egiptlased, siis peaksid nad tänapäev olema paremal juhusel otsekui muumiad.

Kuritegu oleks siis igasugune mineviku illusioon. Kahekümnenda sajandi inimene tahaks olla oma suguvõsas pigemini esimene kui viimane. Mis kasu olekski meile esivanemate ülistamisest, kui see ülistamine surub meile otsaette degenerandi märgi.

Sellest ilmavaatest väljamineks võiks sama patriotismi nimel maha teha seda, mis ülesehitatud jällegi patriotismi nimel.

Sel moel jõuame välja absurdumini. See absurdum tekib juba põhimõttelisel eritlemisel. Ja meie ei pääse siin esitatud antiteesidest mööda, ei ühegi üksiknähtuse käsitlemisel, kui meie ei otsi mingisugust kolmandat kriteeriumi, mis asja selgitaks.

See kolmas kriteerium, mis näitab, et vildak on kogu sarnane küsimuse tõstmine patriootilisest või antipatriootilisest ajaloo käsitlusest, on — lihtne ajalooline tõde.

Mitte eelarvamisega ajaloo nähtuste juure asumine, vaid nähtuste kogusummas enesest üldpildi ja „arvamise“ loomine on ainuke võimalik tee. Alles siis selgub,

Vabadussõja päevilt.

Vabadussõja Muuseumi omandus.

Vold. Kangro-Pool'i joon.

Kaitseliitlased Tartus sõjavange viimas.

kes ja mis me olnud oleme. Ja siis võib, kellel selleks küllalt julgust on, seda ajaloolist tõde rakendada oma ilmavaatele. Kui ajalugu-teadus esitab oma tulemused, siis jääb iga ilmavaate eriküsimuseks, kas pessimistlikult või kõige suurema optimisimiga suhtuda oma rahva tulevikuga.

Muidu mängiksimise väejuhatajat, kes enne lahingut omi väe jõudusid ülelugedes püüab kord ülehinnatada nende arvu enese ja teiste ees suurendada, et sellega enesele julgust sisendada, teinekord neid jällegi tõelikust arvust vähemaks rekendades, et sellega end hingestada ägedamale tegevusele. Õige väejuhataja arvestab ainult tegelikkude võimalustega, mitte illusioonide ja hallutsinatsioonidega.

Meie Balti ajaloo alal on küllalt esinenud sarnast silmade kinnipigistamist. Võib olla, küll vähem nähatahtmist kui nähamitteoskamist.

Ja kui siin kõneldakse täie õigusega ümberorienteerumisest, siis peavad kõigepealt kaduma nähatahtmist ja nähamitteoskamised. Igasugused lõöksõnalised suhtumised on asjale ainult kahjuks.

Seda enam, et kurjasti tarvitatud mõiste „ümberorienteerimine“ on ise tõsi-

asjaks saanud. See tõsiasi ei lase enast ei mahasalata, ega teisiti interprettsida. Ja see tõsiasi, millega iga ajaloolane peab juba eestkätt arvestama, mis talle peab olema juhiseks ja tähiseks kogu ajaloo arengulise sündmustiku rägastikut ja näivas mõttetuses, ning mille ürgalgest, idu ja päritolu avardamisest meie ei saa kunagi mööduda, see on meie lõpuvaatuses verega pühitsetud — iseseisvus.

Meie iseseisvus aga on ulatuslikult veel rohkem. Meie iseseisvunemine algas ammu, ammu enne meie vabariigi mõttegi tekkimist, ja ta ei jõua oma ideaallõpule — täpselt võttes — kunagi.

Ligemaid takistusi selle iseseisvunemise arengus on eestkätt meie eneste enesealajahindamistunne.

Võib olla, on see mõjustatud asjaolust, et välised põhjused kiirendasid seda protsessi, mis oleks vast muidu palju aeglasmalt sellesse punkti jõudnud, kus me nüüd asume. Sellepärast siis võtab ka kohanemine rohkem aega.

Aga ärkamisajastki on meile tuttav lauliku sõnastus, mis mõista annab, et mõnikord tuleb „vaimupriiust“ nõuda alles peale ihupriiust.

Autode korrashoid ja nende eest hoolitsemine.

Vaevalt leidub sõjaväge, kus ei tarvita autosid. Mehaaniline jõud tõrjub järjekindlalt veoloomade jõu sõjavägedest välja. Selle nähtuse põhjused on arusaadavad ning oleks üleliigne peatuda nendel pikemalt. Ka meie kaitseväge peab selles arengus võimaluse piires ajaga sammu. Kuid kahjuks on meil selle edusammuga seotud lohakas ja hoolimata autodega ümberkäimine, — nähtus, mida tuleks kindlasti kõrvaldada. Tihti vaadatakse auto kui ainult mõnusa sõidu- või veoabinõu pääle; vähe leidub neid, keda huvitab autoga otstarbekohane ümberkäimine, korrashoid ja ta eest hoolitsemine. Need küsimused jäetakse harilikult autojuhi lahendada auto kahjuks. Arusaadavalt väheneb sellega auto töövõime ja iga, mis kaunikesse kahjusumma välja teeb. Seda silmaspidades, ei tohiks auto juures küll millalgi puududa vastava ülemuse asjatundlik järelvalve, vastasel korral on varsti meie autode tagavarad läbi, kuna uute muretsemine kaugeltki kerge küsimus pole.

Kuidas mõned autojuhid masinatega ümber käivad, sellest mõni näide. Auto tuuakse remonti; mootori laagrid ärasulanud, õli-kaanalid ummistunud jne. Kui küsid põhjusi, siis vastab juht, et õli olla halb. Viimaks selgub aga, et vaatamata kaunis intensiivse töö peale, pole autol aasta jooksul kordagi vahetatud õli karteris ega viimast petrooleumiga puhtaks pestud. Teise masina juht jälle kaebab, et mootoril pole vedu, ei võtvat tuurisid pääle, lämbuvat; seletab pikalt ja laialt, kuidas ta düüse augu suuremaks puurinud, siis kokku pinninud, siis uuesti puurinud ja viimaks tina täis valanud ning uue augu teinud, kuid mootori jõud jäänud kõige peale vaatamata ikka nõrgemaks. Missuguse kaliibriline düüse auk pidi olema, seda muidugi ei teata, vaid ainult katsutakse, ehk vast hakkab vedama. Kolmas hädaldab, et dünamo ei laadivat. Selle asemel, et voolu juhed järele vaadata, kisub juht automaat-katkestaja lahti, mille ehitusest tal aimugi ei ole, ja katsub sealt olemata viga leida ja teeb sedasi uue veel juure.

Tuleb, näiteks, masin remonti: õlikausid kadunud, määrimine äärmiselt vilets — polegi korralikult määritud. Küsimuse peale, kuidas sarnase masinaga sõita saab, vastab juht, et väga hästi, ta polla veel

sõitjaid kordagi teele jätnud. Kuivõrd auto osad on viletsa määrimise tagajärjel kulunud, see teda muidugi põrmugi ei huvita.

Kui sarnaste eksperimentidega auto viimaks ära on rikutud, siis süüdistatakse harilikult remont-töökodasid, bensiini, õli jne., kuid mitte kunagi juhi mõttetuid katseid auto kallal. Sihilikult ei taha ju keegi autot rikkuda, kuid on siiski lubamata autojuhil lahendada masina juures neid küsimusi, mis talle üle jõu käivad. Ta võib korraldada ainult seda, mis oskab ja mis tehniliselt läbiviidav. Autojuht peab kindlasti teadma, mida ta on auto juures kohustatud tegema ja mida ta teha ei tohi. Masin ei tohi olla katsejäneseks oskamatuis kätes.

Arvan, et mitteotstarbekohase autodega ümberkäimise peapõhjuseks on vastavate juhtnõõride puudus. Selle ilmumisel, kaovad ka väärnähtused. Millal see aga sünnib, on raske ütelda, kuna väljaandmine on seotud mitmesuguste raskustega. Tuleb seepärast esialgu piirduda lühemate näpunäidetega.

Auto töövõime, iga ja kasulik eksploatatsioon olenevad: a) autojuhist, b) ülemast, kelle hoole alla auto antud, c) sõidust, d) korrashoiust ja e) parandustest.

a) **A u t o j u h t.** Kaitseväge autojuhiks võib olla ainult oma erialal hästi vilunud ja täpselt omi kohuseid täitev isik, kes allub sõjaväes maksvale distsipliinile ja korrale üldisel alusel. Sõidu ajal ei tohi autojuht suitsetada ega rääkida, vaid peab tähepanelikult vaatama sõiduteed. Milgi tingimisel ei tohi autojuht anda tüüri teiste kätte. Peatusel ei tohi juht oma masina juurest lahkuda, eriti veel kui mootor töötab. Autojuht on masina eest kõigiti vastutav.

b) **Ü l e m.** Ohvitser, kelle järelvalve alla autod antud, peab nõudma juhtidelt täpset kohusetäitmist. Milgi tingimisel ei tohi ta lubada enesele ega juhile kõrvalekaldumisi reeglitest. Ta kohuseks on valvata, et juht masina kallal ainult seda teeks, mis talle lubatud. Kunagi ei tohi lubada juhile tüüri anda teiste kätte, vastasel korral ei ole viimane enam masina eest vastutav. Eriti peab ta valvama masinate korrashoiu reeglite täpse täitmise järele.

c) Sõit. Sõidukiirus peab vastama auto raskusele, ta konstruktsioonile ja teeloludele. Autojuht on täielikult vastutav auto rikete ja õnnetuste eest, mis juhtuvad ettevaatamatu ja kiire sõidu tagajärjel teel inimestega, loomadega või teiste sõiduriistadega. Kohtadel, kus suur liikumine, peab sõitma väiksema kiirusega. Samuti ei tohi suure kiirusega sõita aukliisel, roobasliisel või libedal teel, sildadel, käänakutel, järsudel kallakutel, jne. Ka ei tohi kunagi kiiresti sõita öösi, videvikus ja uduse ilmaga. Kiirust peab vähendama igal juhtumisel, kui tee vaatlemine on takistatud 100 mtr. kaugemale. Autod, mille üldkaal üle 3 tonni, ei tohi sõita kiiremini kui 20 klm. tunnis. Ühe ja sama raskuse juures võib õhukummidega auto sõita poole võrra kiiremini täiskummidega autost. 3—4,5 tonnilise (raskus koormaga) täiskummidega auto kiirus ei või olla üle 20 klm. tunnis. Samasuguste autode kiirus õhukummidega on 35—40 klm. tunnis. 4,5—8 tonnilise täiskummidega auto kiirus 15 klm., õhukummidega — 30—35 klm. tunnis. Eriti ettevaatlikult tuleb sõita tundmatul teel. Sõita võib ainult keskel või parempoolsel äärel, rattad kõval pinnal. Vasakpoolset teeäärt kaudu liikumine on lubatud tagant kellestki möödasõidul. Lähenedes teistele teel liikujatele, peab andma signaali. Igasuguse vankri lähenemisel (vastu või tagant), peab juht võtma paremale. Vankrite vastu- ja möödasõitmise momendil peab jätma vabaks endast vasakul võimalikult laiema, kuid vähemalt pool osa teest. Veoauto möödasõit veoautost on keelatud. Samuti ei tohi mööda sõita järsul kallakul, tõusul, käänakul, ristteel, kui tee pole näha kaugele ette ja kui sõidukiirus pole märksa suurem eelsõitvast. Möödasõidul ei või enne pöörata paremale, kui täitsa kindel võib olla, et tahajäänud sõiduriistaga ei juhtu kokkupõrget. Möödudes eelsõitvast, ei tohi võtta enne paremale, kui ta pole enam liikumise takistuseks tahajäänud sõitjale. Kui vastutulev hobune kardab autot, peab autojuht õnnetuse ärahoidmiseks vähendama kiirust või jätma auto seisma. Sarnastel juhtumistel rahustub loom, kui ta kuuleb autolt häält, seepärast peab autojuht enda häälega meelitama hobust.

Karjast tuleb läbisõita õige väikse kiirusega, sest loomad (eriti lehmad) ei rüta auto eest äraminekuga. Liginedes teeharule või ristteele, peab andma signaali ja tähelepanelikult vaatama, kas

tee on vaba, vähendades sõidukiirust. Eriti ettevaatlik peab olema raudtee- ja trammiliinidest ülesõidul, või kui vaatlustingimused on halvad.

Peatudes teel, tuleb auto asetada nii, et ta ei takistaks teiste liikumist. Kui auto on teel jäänud peatama öösel, siis tuleb see koht valgustada. Iga auto peab olema valgustatud eest kahe (valged tuled) laternaga, mis valgustaksid teed 100 meetri kauguseni ja tagant ühe (punase) laternaga. Samuti ei tohi autol puududa ka signaal, mille hääl kostaks kuni 100 meetri kauguseni.

Enne sõitu peab juht järele vaatama, kas bensiini hulk baagis vastab sõidutee pikkusele, kas õli pind karteris on nõuetaval kõrgusel, kas masin on korras ja kas radiaatoris on küllaldaselt vett. Bensiini ja õli ei tohi juure kallata kunagi ilma filtrita. Jahutusvesi peab täiesti puhas olema ja läbi filtri radiaatorisse kallatama. Kõige parem on radiaatori täitmiseks puhas vihmavesi.

Kui masin on täiesti sõiduvalmis, lüüakse mootor käima. Kohalt liikuda alati esimese käiguga. Lubamata on vahedega ühelt käigult teisele üle minna, vaid seda peab järjekorras tegema (1, 2, 3, 4 või 4, 3, 2, 1).

Käikude vahetamiseks tuleb koonus täiesti välja suruda ja gaasi vähendada. Koonusühendus anda pikkamisi, mitte järsku. Sõidu algul sõita mõned kilomeetrid tasase käiguga, siis kiirust suurendada. Kui eelolev sõit on pikk, siis peatada sõidu algul, kui umbes pool tundi on sõidetud, et jõuda selgusele, kas mootor on korras. Enne igat sõitu peab juht ühtlasi kontrollima, kas masinal on olemas tööriistad ja parandusmaterjalid juhtuvate vigastuste kõrvaldamiseks.

Olgu tähendatud, et 95% sõidul juhtuvaid õnnetusi oleneb ära juhust ja ainult 5% võib masina ja teiste asjaolude arvele kirjutada.

d) Korras hoid. Üheks auto korrasoleku peatingimuseks on ta määrimine. Iga mootorsõiduriist nõuab, nagu igasugune teinegi masin regulaarset ja äärmiselt hoolast määrimist. Igasugune hoolimatus, lohakus toob siin masinale suurt kahju ja on lubamata.

Määreainete tarvitamine on kindlas vahetavas korras bensiini kuluga. 100 äratarvitatud kilogrammi bensiini kohta kulub 7 klg. vedel-õli mootori määrimiseks, 2 klg. vedelat- ja 1 klg. paksu õli teiste autoosade määrimiseks, 2 klg. petrooleumi

osade pesemiseks, 1 kg. tavotti ja 2 kg. vitoliini osade määrimiseks. Määreained peavad olema täiesti puhtad, eriti liivast. Auto korrashoid koosneb: 1) igapäevasest korrashoiust, 2) perioodilistest järelvaatustest ja 3) järelvaatustest töökodades.

1) Igapäevane korrashoid. Igapäevast korrashoidu teostab juht. Sellesse kuuluvad: masina puhastamine ja pesemine, varustamine, veokettide puhastamine ja määrimine, kui need olemas, jõuedasiande osade puhastamine ja määrimine (koonus, käigukast, kardaan, differentsiaal), mootori välisosade puhastamine, kõikide ühenduste järelvaatus, tüüri järelvaatus ja piduri proovimine. Porise teega tuleb auto puhtaks pesta kohe peale sõitu, enne kui pori ära kuivab. Selleks tarvitada külma vett, pesemisharja, puhtaid kaltse ja (kergeõiduautode jaoks) seemisnahka. Pesemist teostada järjekorras: kapot, kere, shassii, tiibade alused ja rattad. Pesemise juures silmaspidada, et vesi ei sattuks karburaatorisse ega magnetosse. Pesemine lõpetada käsnaga ja puhta veega. Kuivatada käsnaga. Kergeõiduauto kere tömmata üle peale selle veel seemisnahaga. Kõvasti on keelatud kere pesemine bensiiniga, petrooleumiga, seebiga.

Bensiinibaakide täitmine peab sündima ladu juures äärmise ettevaatusega. Suitsetamine on läheduses keelatud. Öösi võib bensiiniga varustamine sündida ainult ohvitseri juuresolekul, kusjuures tarvitatakse elektrilampsid. Peale bensiiniga varustamist täita karter või baak õliga, selle juures kontrollida, kas töötab normaalselt määrimissüsteem. Täita radiaator veega, tarvitades selleks puhast vihmavett. Ärapuhastada generaator, kontrollida valgustus.

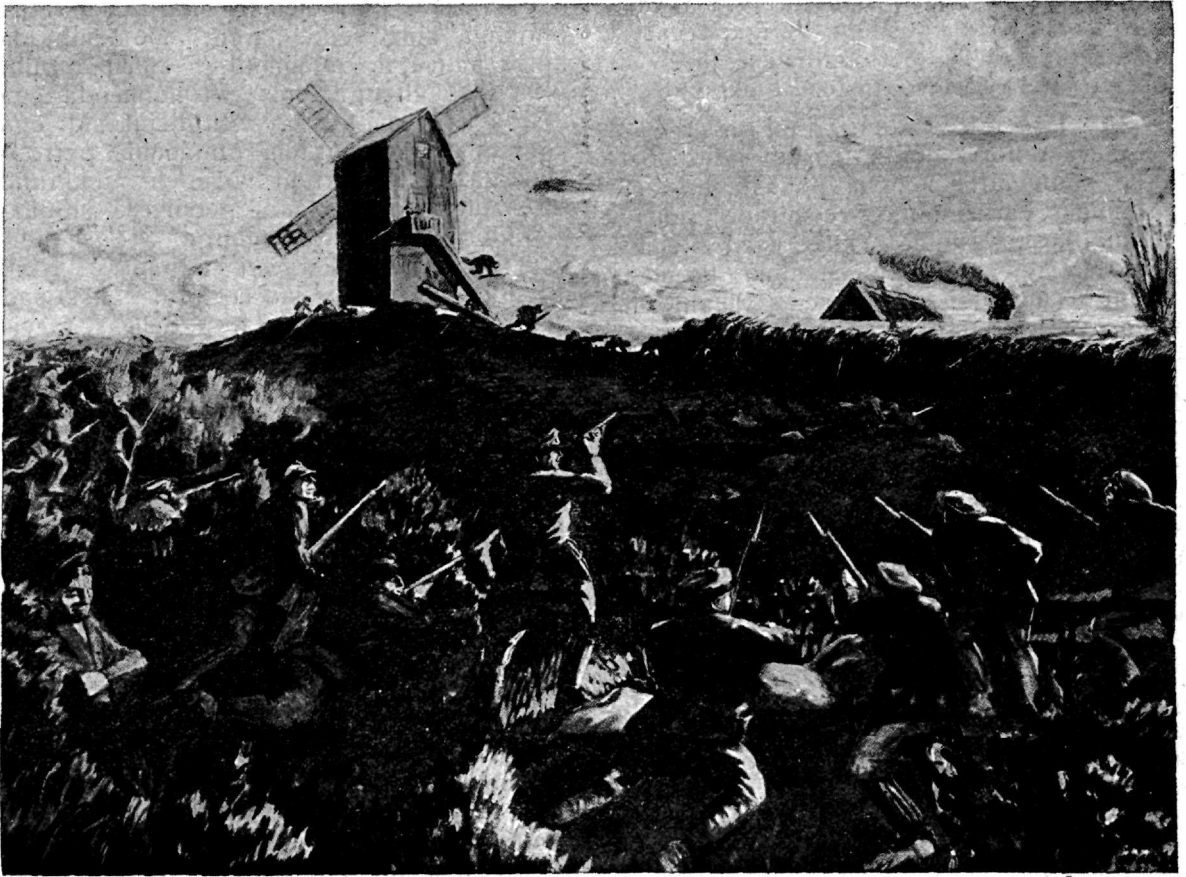
Ükski automehanismi hõõruv osa ei tohi jääda määrimata. Enne kui uut määret panna, tuleb hoolega järelvaadata, kas pole määrdekaanal ummistunud. Peale selle täidetakse rasvakaunid vastava määreainega ja keeratakse kinni nii, et määraine oleks väikse surve all. Kohtadele, kus puudub rasvakaussidest määrimine, kallata kannust paar tilka õli. Määrimist teostada järjekorras: 1) mootori armatuur (magneto-ühendus, veepump, ventilaatori transmioon jne.); 2) mootori jõu edasi-anne kuni käigukastini (kuplung) ja pedaalide teljed; 3) käigukast, kardaanivõll ja differentsiaal; 4) juhtimissüsteem; 5) rattad; 6) vedrupoldid.

Mootori väliseks puhastamiseks tõsta kapot üles ja teha puhtaks kõik kättesaadavad osad, petrooleumis märjaskastatud pintsliga ning selle järele üle pühkida kuiva kaltsuga. Magneto ja küünlad pühkida üle kaltsuga, mis ei narmenda ega eralda enesest kiude. Süütejuhesid ega kautshukist osi ei tohi puhastada petrooleumiga. Poleeritud osadele tekkinud roosteplekid puhastada peenikese shmürgelpulbriga ja petrooleumiga. Siis puhtaks pühkida ja kergesti õlitada. Kõik mootori välised ja üldse auto vas kosad peavad olema poleeritud. Selleks tarvitada vastavat määret ja villast lappi.

Kui mootor puhastatud, siis vaadata järele ta kinnitus raami külge; järelekatsuda mootori armatuuri kinnitused, kontrollida juhed ja küünlad, kõik ühenduse kinnitused auto juures. Eriti tuleb järelvaadata juhtimissüsteem. Siin ei või unustada, et ühe väikse spindli puudumine võib olla suure õnnetuse põhjuseks. Kõrvaldada kõik puudused kinnitustes, mis järelvaatusel ilmsiks tulid. Rataste kummid puhastada harjaga. Kui nende peale on sattunud õli või tavoti tilgad, siis tulevad need täiesti kõrvaldada, tarbekorral pesemisega. Kui sõidul tuli ilmsiks pidurite mittekorrallik töötamine, siis reguleerida nad ja proovida järgmisel väljasõidul. Nende minimaalsete nõuete täitmist tuleb nõuda juhilt tingimata iga päev. Mingisugused kõrvalkaldumised ei ole lubatud.

2) Perioodilised järelvaatused. Peale igapäevase korrashoiu tehakse rohkem üksikasjalisi järelvaatusi perioodiliselt, ohvitseri juhatusel, kelle otsekohese hoole alla kuulub auto. Need järelvaatused olenevad ära sõituedest. Kui auto iga päev sõidab, teeb ohvitser järelvaatuse kord nädalas. Selle juures tuleb karburaator lahti võtta, puhastada ujujaruum ja kõik filtrid (ühtlasi ka õlifiltrid); kontrollida täpselt klappide töö; põhjalikult järele vaadata koonus. Kui nahk õliga või tavotiga määrdunud, — pesta bensiiniga puhtaks; kui on diskoonus, siis see õlist tühjendada, petrooleumiga loputada ja uuesti õli ja petrooleumi seguga täita. Peale selle liigutada koonuse pedaali üles-alla, et segu tungiks diskide vahele. Käigukast lahti võtta, ta korrasolek kontrollida, vana õli välja võtta ja uus asemele panna (õlipind ei tohi ulatada üle peavõlli, umbes poole võlli); paksu õliga määrida rataste laagrid (rummudes) ja järele vaadata, kas rattad pole viltu.

Vabadussõja päevilt.

Vabadussõja Muuseumi omandus,

Lemsalu lahing. Moment Landeswehri sõjast.

J. Riis'i tempera-maal.

Pidurite reguleerimiseks tõsta rattad tungrauaga üles; kang või pedaali lasta täitsa vabaks, kruvi abil lühendada ühendus kuni ta hakkab mõjuma kas kangi või pedaali peale; peale selle proovida rattaste vaba liikumist. Kui rattad liiguvad vabalt, siis pidurdada kangi (pedaali) abil, et näha kuidas pidur mõjub rattale. Vabalt seistes ei tohi pidurid logiseda. Samuti reguleerida ka kardaanvõlli pidur. Kardaanvõlli keerata ringi tagumise ratta abil. Kui masin iga päev sõidus on, siis tuleb iga kuu tagant mootorist õli välja lasta ja pesta karter petrooleumiga ning täita uue õliga. Vana õli hästi järele vaadata, kas temas ei leidu metalli tükke (metallitükid näitavad, et laagrid pole korras). Vana õli võib peale filtreerimist tarvitada kardaan, kettide ja vedrude määramiseks.

Lahti võtta differentsiaal ja täita õliga

või õli ja tavoti seguga; hästi korda seada kardaan ühenduste kaitsed pori ja tolmu vastu.

Iga kolme kuu tagant lahti võtta vedrud, puhtaks pesta ja sissemäärada tavotiga ning panna kokku. Nende kinnituspoldid proovida järele esimese sõidu järele.

Kui masin iga päev sõidus ei ole, võib perioodilisi järelvaatusi teha siis, kui auto on 2000 klm. ära sõitnud.

3) Järeelvaatused - töökodades. Silmaspidades, et masina juures ka kõige väiksem vigastus, kui ta pole kõrvaldatud õigel ajal, võib olla suurema vigastuse põhjuseks, tuleb autodele korraldada teatud aja järele töökodades põhjalik järelvaatus, mis on seotud auto täieliku lahtivõtmisega. Sarnaseid järelvaatusi võivad teha ainult spetsialistid töökodades, kus vastavad abinõud olemas.

Järelvaatused sünnivad isiku korraldusel, kelle hooleks on autode üldine järelvalve.

e) Parandused. Auto puhastamine, määrimine, järelvaatused ja parandused on seotud vastavate osade lahtivõtmisega. Juht võib osi lahti võtta ainult sarnases ulatuses ja järjekorras, nagu allpool kirjeldatud. Kõrvalkaldumisi ei ei tohiks lubada. Pole ju mingit mõtet lubada juhil lahti kiskuda masina osi, mida ta parandada ei suuda. Tuleb ette juhtumisi, kus väeosas või asutuses lubatakse juhti differentsiaal, käigukast jne. lahti kiskuda. Parandusi ta siin mingisuguseid teha ei suuda, võib ainult valesti kokku panna ja see on kõik, mis kätte saadakse.

Milgil tingimisel ei tohi tarvitada lahtivõtmise ja paranduste juures tööriistu, mis ei vasta töö iseloomule (haamri asemel kruvivõtit, meisliga mutrite lahtitavumist jne.). Igal autol on ta konstruktsioonile vastav tööriistade komplekt, mida tuleb tarvitada tööde juures. Mitteametlik kohane tööriistade tarvitamine rikub masina osi ja riistu endid.

Lahtivõtmised ja parandused on lubatud: 1) juhil iseseisvalt; 2) ohvitseri järelvalvel ja vastutusel.

1. Juht iseseisvalt. Autojuht võib teostada masinaosade lahtivõtmisi ja parandusi nendes piirides, mis ette nähtud igapäevases korrashoius.

Mootori juures on juhile lubatud: võtta lahti kummivoolikutete ühendusi, kui nad vett läbi lasevad; kõlbmatuks muutunud tulevad uutega ümbervahetada; reguleerida klappe, kui nende töötamine muutub korratuks; puhastada või tarbekorral ümbervahetada süüteküünlad, kompressioonkraanid, korgid ja magneto voolujuhed; õlipumba tegevust, ilma et ta seal midagi lahti võtaks, võib juht reguleerida sellekohaste abinõudega (reguleerimise kruvi jne.); kui õlifiltrid on ummistunud, siis võib juht nad välja võtta, puhastada bensiiniga ja harjaga (tarbekorral ka sooja veega) ja uuesti panna kohale.

Karburaatoris võib juht:

a) Vahetada katkise ujuja, kui bensiinivoolab karburaatorisse. Selleks keerata kinni bensiinikraan, võtta ettevaatlikult ujujaruumi kaas ära ja tõsta välja ujuja ta ruumist, hoides teda mõlkide eest. Peale selle hästi ärapuhastada ujujaruum narmendamata kaltsuga, panna kohale uus ujuja, hoides teda väiksemagi kukku-

mise eest, panna peale ujujaruumi kaas, juhtides sellejuures hoolsalt nõela oma kohale.

b) Tühjendada karburaator, kui sinna on sattunud vesi. Veega segatud bensiini kõrvaldamiseks võtta välja ujuja ülal kirjeldatud viisil, pühkida kuivaks narmendamata kaltsuga ujujaruum, teha lahti kraan ja lasta sisse voolata uus bensiin. Kui see ka vett sisaldab, siis tühjendada bensiinibaak ja täita hea bensiiniga.

c) Puhastada ummistunud filtrid. Kui on puudulik bensiini vool karburaatorisse, võtta lahti filtrid, puhastada nad ära bensiini või sooja veega ja harjaga ning asetada omale kohale.

d) Ummistunud düüse puhastamine. Düüse keerata välja spetsiaalvõtmega ja puhastada ära läbipuhumisega. Kui see ei aita, siis torgata läbi puust nõelaga. Peale selle pesta puhtaks düüse bensiiniga ja asetada kohale.

Düüside pilt ei tohi iialgi millegagi klopida, ega neid puhastada metallnõelaga. Nende augud on täpselt kalibreeritud ja kõige vähemgi kaliibri muutmine mõjub halvasti mootori töö peale.

e) Puhastada bensiini torustik, pumbaga läbipuhudes.

Süüteküünalde vahetamist (et mitte segamini ajada süüte järjekorda) teostada järgmiselt: ära ühendada ühe vahetatava küünla küljest voolujuhe ots, keerata küünal välja, panna ta asemele uus ja ühendada selle külge uuesti juhe ots. Vahetamiseks keerata välja ainult üks küünal korraga, teised juhedega peavad jääma puutumata, kuni on vahetatud esimene ja kinnitatud ta külge juhe ots. Voolujuhesid, mis katkenud või rikki läinud, võib vahetada samuti ükskhaaval.

Käigukasti järelvaatamiseks võib juht teha ainult kaane lahti. Selle kinnipanemisel vaadata hoolega järele, et kõikide mutrite surve oleks ühtlane. Kui kaane kinnipanemise juures puudub mõni mutter või sheib, vaadata järele, kas ei sattunud ta käigukasti.

Rattarummude kuulilaagrite määrimiseks keerata lahti rummukübar. Selleks tarvitada ainult spetsiaalvõtit. Peale määrimist keerata kübar kinni. Kui teel mõni rummukübar on kaduma läinud, võtta hästi tugevasti õlitatud kalts ja siduda see nõõriga või traadiga kübara asemele nii, et muda ja tolmu ei tungi rummu sisse.

Vabadussõja päevilt.

9. rügemendi 10 kompanii Krikovos „supi sabas“. Kompaniitülem toitu proovimas.

2) Ohvitseri järelvalvel ja vastutusel. Lahtivõtmised ja parandused ohvitseri järelvalvel ja juhatusel tehakse piirides, mis ettenähtud perioodilistes järelvaatustes ja korrashoius. Kõik tõsisemad parandused tehakse töökodades.

Autod võivad veel väga kergesti kannatada tulest ja talvel külmast, sellepärast peavad tingimata tarvitusele võetud olema abinõud a) külmamise ja b) tuleõnnetuste vastu.

a) Külmamise vastu. Talvel võetakse erilised abinõud tarvitusele, et ära hoida õnnetusi, mis tekkida võivad mootori jahutusvee külmamisest: Jääks muutunud vesi paiskab jahutussüsteemis lõhki radiaatori, tsilindrid, pumba jne. Õnnetuste ärahoidmiseks tuleb lisada veele juure 30—35% neutraal-glitseriini. Ka veele juurelisatud piiritus umbes samasuguses % garanteerib jahutussüsteemi külmamise eest kuni 15° külma vastu. Külmemal ajal tuleb veele piiritust juure lisada kuni 50%. Täielik radiaatori tühjendamine on ka hea abinõu, kuid teda on võimata tarvitada masina juures, mis peab olema alati sõiduvalmis. Tühjendamisel ei tohi vett sugugi jahutussüsteemi jääda, sest isegi väike veehulk on õnnetuse põhjuseks. Peale tühjendamist tuleb igal juhtumisel radiaatorisse kallata umbes ühe toobi osa veesegu, mis sisaldab 60% glitseriini, ja lasta mootoril paar minutit töötada. Vee külmamist võib ära

hoida ka soojusega. Selleks asetada kapoti alla Hercki lamp või mõni teine soojuse allikas, mis bensiiniaure põlema ei süüta ja kapot ise katta pealt kinni vilidiga või mattidega. Vastava soojuseallika puudusel katta kapot mainitud katetega kinni ja lasta mootoril 10 minutit iga kahe tunni tagant töötada, äravõttes ventilaatori rihma. Sula ilm talvel ei tohi olla õnnetuste ärahoidmise abinõude mitetarvituselevõtmise põhjuseks. Tuleb silmas pidada, et ilm võib kiirelt muutuda.

Mõistagi, et need abinõud võetakse tarvitusele, kui masinad seisavad väljas või külmades garaashides.

b) Tuleõnnetuste vastu. Kuna bensiin on äärmiselt tulekardetav aine, siis peavad tuleõnnetuste vastu tarvitusele võetud olema kõige hoolsamad abinõud. Bensiiniladude juurest eemaldada kõik põlevad ja plahvatavad ained. Suitsetamine ja lahtise tule tegemine nende läheduses on keelatud. Samasugused abinõud on maksivad ka bensiini vedamise kohta.

Tulekahju tekkimisel võidelda tule vastu patenteeritud tulekustutajate ja liiva abil. Kustutamiseks ei tohi tarvitada ilalgi vett: vesi ei kustuta bensiini tuld, vaid aina suurendab ja laiendab. Igas garaashis, kus hoitakse autosid, peavad olema tulekustutajad ja kastid kuiva peenliivaga. Garaashides ei tohi hoida mingisuguseid põlev- ega määreaineid. Samuti ei tohi seal kumme, kaltse jne. hoida.

Nagu juba alguses tähendatud, on ajakirja veergudel detailidesse tungimine võimatu, kuid arvan, et ka üldjoontes antud näpunäited toovad kasu, kui neid tõsiselt käsitatakse. Kasu toob juba ka see, kui juhile ei lubata mõttetuid sorimisi auto juures. Tõsisemaid vigastusi ei saa parandada haamriga ja viiliga. Auto kon-

struktsioonis on iga osa täpselt arvestatud, nad on valmistatud vastavast metallist jne. Väiksemgi ühe osa muutmine mõjub kogu auto töötamise peale. Vilunud, hea autojuht saab sellest isegi aru, kuna aga just nõrkade teadmistega, väheste kogemustega autojuhid alati tikuvad auto kallal operatsioone tegema. J. L.

Turaani liikumine.

D. L a k y.

Veel mõne aasta eest räägiti sellest, et Ungaris juba mõnda aega väga intensiivselt aasialise põlvnemisega tegemist tehakse ning et selles põlvnemise-probleemis isegi neid rahvaid mainitakse, kellega Ungari rahvas aastatuhandete kestel teelikult pole kokkupuutunud.

See n.n. „turaani liikumine“ pole Ungaris kaugeltki uus. Võib tõendada, et ta on sama vana, kui ungarlased iseseisva rahvana. Terve Ungari ajaloo kestel kohalike momente, kus on katseid tehtud ühendada jäänud suguvendadega ühendust luua, neid ülesotsida ning nendega ühiselt töötada tuleviku hääks.

Turaani idee oli igatahes väga kaua kitsalt teoreetiline, sest et temaga peaaegjalikult tegemist tegid ainult õpetlased ja uurijad. Suurema hoo sai ta läinud aastasaja teisel poolel, mil Ungari valitsuse toetusel arvurikkaid ekspeditsioone ettevõeti, mitte üksi põhjapool, Baltimaale, Soome, Lapimaale, vaid ka kaugesse idasse, Turkestani, Tiibeti, Indiasse, Hiinasse ja Jaapani.

Nende teaduslike ekspeditsioonide tagajärg oli, et ka laiemad seltskonnakihid selle idee vastu huvi hakkasid tundma, ja kui valitsus tarvilist toetust ei saanud lubada, siis on seltskond aidanud hõimurahvaste uurimusteks tarvilikku materjalset alust luua.

Nii tekkis aastal 1910, tähendab neli aastat enne ilmasõda, Budapestis praegugi veel tegutsev „Turaani selts“, kes turanismi hääks (toetused teaduslikeks uurimusteks, hõimuküsimusi käsitavate teaduslike tööde ja sisurikka kuukirja väljaandmine jne.) tänuväärt palju teinud ning praegugi teeb.

Ehkki turaani liikumine juba ka Türgis ja Bulgaarias levinenud, on ikkagi Ungari jäänud selle liikumise keskpunktiks. Selle põhjuseks on Ungari tuhandeaastane

ajalugu. Ungari kui „vennata oks oma sugupuus“ — nagu ütleb luuletaja — oli oma geograafilise asendi tõttu tuhat aastat idast ja lõunast Kesk-Euroopasse valguvate barbaarsete rahvaste pealetungi tallermaaks.

Olgu sellest siin mainitud vaid tatarlaste sõjaretk (1241—1242) ning kurb, 150 aastat kestnud, türklaste pealetung, milledest esimene Ungari täiesti paljaks riisus, ning teine kolmandik Ungarist, just viljarikkamad ning kultiveeritumad kesk- ja lõunapoolsed maaalad elamiskõlbmatuks muutis. Need mõlemad suured pealetungid, väikestest rääkimata, tabasid Ungarit, kuna lääs sel ajal rahulikult võis areneda. Kui Ungari lääne kultuuri eest poleks tarvitsenud nii palju verd valada, peaks ta tänapäev olema 30-miljoniline rahvas, mitte aga 11-miljoniline, kelledest 3 miljoni elavad Ungarist lahutatud maaaladel.

Et turaani liikumine just peale ilmasõda suurema hoo omas, on seletatav Pariisi rahulepingu tulemustega, mis kogu Euroopas majanduslistel, sotsiaalsetel ning poliitilistel aladel, kunstis ning kirjanduses jätnud sügavaid jälgi.

Kui Ungaris neli küud kestnud enamlus murti, nägi seltskond ära, et alustatud tee vaid hukatusele võib viia ja organiseeris 1910. aastast saadik tegutseva „Turaani seltsi“ kõrval veel n.n. „Turaani ühingu“, kes omale seadis eesmärgiks levitada Ungaris turaani ideed ning kõikidel igapäistel aladel, samuti ka kunstis, kirjanduses, teaduses j. m. maksvusele panna ungari-meelsust. Sellel „Turaani ühingu“ oli „Turaani seltsi“ kaasabil organisatsioonide võrk üle kogu maa, igalpool, isegi külades, kes olid aktiivse võitluse välja kuulutanud kõigele, mis võõras ja vastooluline ungari vaimule ning mis rahvusiseloole kahjulik.

Vabadussõja päevilt.

9. rügemendi 10 kompanii Krikovos „supi sabas“. Kompaniitllem toitu proovimas.

2) Ohvitseri järelvalvel ja vastutusel. Lahtivõtmised ja parandused ohvitseri järelvalvel ja juhatusel tehakse piirides, mis ettenähtud perioodilistes järelvaatustes ja korrashoius. Kõik tõsisemad parandused tehakse töökodades.

Autod võivad veel väga kergesti kannatada tulest ja talvel külmast, sellepärast peavad tingimata tarvitusele võetud olema abinõud a) külmamise ja b) tuleõnnetuste vastu.

a) Külmamise vastu. Talvel võetakse erilised abinõud tarvitusele, et ära hoida õnnetusi, mis tekkida võivad mootori jahutusvee külmamisest: Jääks muutunud vesi paiskab jahutussüsteemis lõhki radiaatori, tsilindrid, pumba jne. Õnnetuste ärahoidmiseks tuleb lisada veele juure 30—35% neutraal-glitseriini. Ka veele juurelisatud piiritus umbes samasuguses % garanteerib jahutussüsteemi külmamise eest kuni 15° külma vastu. Külmemal ajal tuleb veele piiritust juure lisada kuni 50%. Täielik radiaatori tühjendamine on ka hea abinõu, kuid teda on võimata tarvitada masina juures, mis peab olema alati sõiduvalmis. Tühjendamisel ei tohi vett sugugi jahutussüsteemi jääda, sest isegi väike veehulk on õnnetuse põhjuseks. Peale tühjendamist tuleb igal juhtumisel radiaatorisse kallata umbes ühe toobi osa veesegu, mis sisaldab 60% glitseriini, ja lasta mootoril paar minutit töötada. Vee külmamist võib ära

hoida ka soojusega. Selleks asetada kapoti alla Hercki lamp või mõni teine soojuse allikas, mis bensiiniaure põlema ei süüta ja kapot ise katta pealt kinni viidiga või mattidega. Vastava soojuseallika puudusel katta kapot mainitud katetega kinni ja lasta mootoril 10 minutit iga kahe tunni tagant töötada, äravõttes ventilaatori rihma. Sula ilm talvel ei tohi olla õnnetuste ärahoidmise abinõude mitetarvituselevõtmise põhjuseks. Tuleb silmas pidada, et ilm võib kiirelt muutuda.

Mõistagi, et need abinõud võetakse tarvitusele, kui masinad seisavad väljas või külmades garaashides.

b) Tuleõnnetuste vastu. Kuna bensiin on äärmiselt tulekardetav aine, siis peavad tuleõnnetuste vastu tarvitusele võetud olema kõige hoolsamad abinõud. Bensiiniladude juurest eemaldada kõik põlevad ja plahvatavad ained. Suitsetamine ja lahtise tule tegemine nende läheduses on keelatud. Samasugused abinõud on maksvad ka bensiini vedamise kohta.

Tulekahju tekkimisel võidelda tule vastu patenteeritud tulekustutajate ja liiva abil. Kustutamiseks ei tohi tarvitada iialgi vett: vesi ei kustuta bensiini tuld, vaid aina suurendab ja laiendab. Igas garaashis, kus hoitakse autosid, peavad olema tulekustutajad ja kastid kuiva peenliivaga. Garaashides ei tohi hoida mingisuguseid põlev- ega määreaineid. Samuti ei tohi seal kumme, kaltse jne. hoida.

Nagu juba alguses tähendatud, on ajakirja veergudel detailidesse tungimine võimatu, kuid arvan, et ka üldjoontes antud näpunäited toovad kasu, kui neid tõsiselt käsitatakse. Kasu toob juba ka see, kui juhile ei lubata mõttetuid sorimisi auto juures. Tõsisemaid vigastusi ei saa parandada haamriga ja viiliga. Auto kon-

struktsioonis on iga osa täpselt arvestatud, nad on valmistatud vastavast metallist jne. Väiksemgi ühe osa muutmise mõjub kogu auto töötamise peale. Vilunud, hea autojuht saab sellest isegi aru, kuna aga just nõrkade teadmistega, väheste kogemustega autojuhid alati tikuvad auto kallal operatsioone tegema. J. L.

Turaani liikumine.

D. L a k y.

Veel mõne aasta eest räägiti sellest, et Ungaris juba mõnda aega väga intensiivselt aasialise põlvenemisega tegemist tehakse ning et selles põlvenemise-probleemis isegi neid rahvaid mainitakse, kellega Ungari rahvas aastatuhandete kestel tegelikult pole kokkupuutunud.

See n.n. „turaani liikumine“ pole Ungaris kaugeltki uus. Võib tõendada, et ta on sama vana, kui ungarlased iseseisva rahvana. Terve Ungari ajaloo kestel kohalike momente, kus on katseid tehtud „dasse“ jäänud suguvendadega ühendust luua, neid ülesotsida ning nendega ühiselt töötada tuleviku hääks.

Turaani idee oli igatahes väga kaua kitsalt teoreetiline, sest et temaga peaasjalikult tegemist tegid ainult õpetlased ja uurijad. Suurema hoo sai ta läinud aastaja teisel poolel, mil Ungari valitsuse toetusel arvurikkaid ekspeditsioone ettevõeti, mitte üksi põhjapool, Baltimaale, Soome, Lapimaale, vaid ka kaugesse idasse, Turkestani, Tiibeti, Indiasse, Hiinasse ja Jaapani.

Nende teaduslike ekspeditsioonide tagajärg oli, et ka laiemad seltskonnakihid selle idee vastu huvi hakkasid tundma, ja kui valitsus tarvilist toetust ei saanud lubada, siis on seltskond aidanud hõimurahvaste uurimusteks tarvilikku materjalset alust luua.

Nii tekkis aastal 1910, tähendab neli aastat enne ilmasõda, Budapestis praegugi veel tegutsev „Turaani selts“, kes turanismi hääks (toetused teaduslikeks uurimusteks, hõimuküsimusi käsitavate teaduslike tööde ja sisurikka kuukirja väljaandmine jne.) tänuväärt palju teinud ning praegugi teeb.

Ehkki turaani liikumine juba ka Türgis ja Bulgaarias levinenud, on ikkagi Ungari jäänud selle liikumise keskpunktiks. Selle põhjuseks on Ungari tuhandeaastane

ajalugu. Ungari kui „vennata oks oma sugupuus“ — nagu ütleb luuletaja — oli oma geograafilise asendi tõttu tuhat aastat idast ja lõunast Kesk-Euroopasse valgivate barbaarsete rahvaste pealetungi tallermaaks.

Olgu sellest siin mainitud vaid tatarlaste sõjaretk (1241—1242) ning kurb, 150 aastat kestnud, türklaste pealetung, milledest esimene Ungari täiesti paljaks riisus, ning teine kolmandik Ungarist, just viljarikkamad ning kultiveeritumad kesk- ja lõunapoolsed maaalad elamiskõlbmatuks muutis. Need mõlemad suured pealetungid, väikestest rääkimata, tabasid Ungarit, kuna lääs sel ajal rahulikult võis areneda. Kui Ungari lääne kultuuri eest poleks tarvitsenud nii palju verd valada, peaks ta tänapäev olema 30-miljoniline rahvas, mitte aga 11-miljoniline, kelledest 3 miljoni elavad Ungarist lahutatud maaaladel.

Et turaani liikumine just peale ilmasõda suurema hoo omas, on seletatav Pariisi rahulepingu tulemustega, mis kogu Euroopas majanduslistel, sotsiaalsetel ning poliitilistel aladel. kunstis ning kirjanduses jätnud sügavaid jälgi.

Kui Ungaris neli küud kestnud enamlus murti, nägi seltskond ära, et alustatud tee vaid hukatusele võib viia ja organiseeris 1910. aastast saadik tegutseva „Turaani seltsi“ kõrval veel n.n. „Turaani ühingu“, kes omale seadis eesmärgiks levitada Ungaris turaani ideed ning kõikidel igapäistel aladel, samuti ka kunstis, kirjanduses, teaduses j. m. maksvusele panna ungari-meelsust. Sellel „Turaani ühingu“ oli „Turaani seltsi“ kaasabil organisatsioonide võrk üle kogu maa, igalpool, isegi külades, kes olid aktiivse võitluse välja kuulutanud kõigele, mis võõras ja vastooluline ungari vaimule ning mis rahvusiseloole kahjulik.

Ning see liikumine on tervel maal saavutanud ilusaid tagajärgi ja tõmbanud avalikus elus enesele tähelepanu.

Kuna „Turaani selts“ välist turanismust, igasuguste hõimurahvaste suhteid arendanud, juhtis „Turaani ühing“ kogu oma energia sisemisele turaniseerimisele.

Turaani liikumine on õieti põhjendatud sihtidega. Ungari tuhandeaastane ajalugu ning ilmasõja tagajärjed näitasid, et Ungaril läänest midagi loota pole.

Tulevikuga võib ainult siis arvestada,

kui ungarlased endid oma ürgmoraali alusele asetavad, mis Aasia hõimude juures tänapäev veel rikkumata on, omi ürgehtsaid, rahvuslikke voorusi restaureerivad, inspiratsiooni ja julgust idast otsivad ning läänest vaid seda ülevõtavad, mis möödapääsematult tarvilik. Kui ungarlased hukuda ei taha slaavi ja germaani voolu, kui nad oma rahvuslikku keelt ei soovi kaotada, nagu bulgaarlased, kui nad kaduda ei taha nagu liivlased, jääb neil vaid üks tee: turanismus, ja nimelt sisemine turanismus.

Meie vabadusvõitluse ilukirjanduslik vastukajastus.

Bernhard Linde.

(Järg. *)

„Jäljetu haud“ on saanud läinud aasta ilukirjanduslikust toodangust sellise menu osaliseks, nagu see teos kaugeltki ei vääri oma kunstilise käsitluse ega muudegi vooruste poolest. On kõrvutatud seda teost Tammsaare „Tõde ja õigusega“ kui kirjanduslikult samaväärtuslist või koguni ületavat. Sellise kiitva ülistuse põhjusi tuleb otsida kahest erikaarest: Tammsaare on kirjanik, kes seisab eemal igasugusest kirjanduslikust poliitikast, kes loob oma vaikselt tagasihoidlikkuses ja kelle looming on õitsnud seda lopsakamalt oma nelja seina kitsas ja umbses raamistikus, kuna paljud teised kirjanikud-luuletajad on närbumas reklaamist rõkkaval turul, kus nad isegi kombinatsioone sõlmides askeldavad kultuurkapitali juba eemalduma hakkava prae lõhnas kui ainsa muusa üsal. Tammsaare loominguga „Tõde ja õiguse“ rabamiseks on vaja bumerangi, ja selleks arvatakse ja peetakse kõige parimaks M. Metsanurga „Jäljetu haud“ ja August Gailiti novellikogu „Vastu hommikut“, kui omameeste teosed. Ei taha ju salata, et teiste omameeste teosed ei küüni kaugeltki kahe viimati nimetatud teoseni, nagu need omakorda ei küüni Tammsaare romaani põlvesilmani. See on asja üks palg. Teise aga moodustab see asjaolu, et „Jäljetu haud“ aine on võrratult aktuaalsem kui „Tõde ja õiguse“ oma, ja meil leidub ikka veel palju selliseid, kes oma armu sellele jagavad mis on kirjeldatud ja tähelepanemata jätavad kuidas on kujutatud. Paljas aine valik on paljudele veel mööduandva tähtsusega. Ja „Jäljetu haud“ aine on revolutsionärne, vähemalt näitlilselt, ja sellepärast püüavad seda teost kilbile tõsta just meie pahempoolsed ringkonnad, aga sellel on sama vähe tõelist alust, nagu oli seda 1906 a. A. Kitzbergi „Tuulte põrste“ tagurlikeks tembeldamiseks. Loodetavasti juba mõne aasta pärast talpame ilma erandita, et Kristjan Raudmas näha sotsialisti, revolutsionäri

on sama vähe alust, nagu Kitzbergi „Tuulte põrste“ Jaani sotsialistiks oletamisel. Aga praegu viibime meie „Jäljetu haud“ puhul veel sellises õnnelikus tarkrumaluses ning see määrab meie poolehoidu.

Kahtlemata on Mait Metsanurk saanud Kristjan Raudma kuju loomiseks tõuke Viktor Kingisepa väärtanud elust ja surmast, mis mõlemad vaevalt vastasid tema vaimuannete ulatusele. Aga on ikkagi sama suur vahe, nagu taeva ja maa vahel, ehtsa ja õilsa revolutsionäri ja Kristjan Raudma vahel.

Kes on Kristjan Raudma oma iseloomult?

Sellele ei ole kaugeltki nii kerge vastata kui ehk esialgul näib. Kõigepäält võiks ehk öelda, et tema on kõik muud, kuid mitte aga järjekindel revolutsionär. Üldiselt võiks öelda, et selle kuju iseloomus puudub igasugune järjekindlus. Kristjan Raudma on elus sama ebaõnnestanu kuju, nagu neid Mait Metsanurk on esitanud varemgi mitmel puhul ja nagu neist oli kõige ekspressiivsem ajakirjanik Klaose kuju sama kirjaniku „Orjades“, eriti selle romaani esimeses trükis. Need rahulolematud maksva ühiskonna korruga on ise eestkätt väga amorfseid iseloomult, nende tahte jõud on paraliseeritud ja valitseva korra muute kavatsused surevad sõnadena nende huultel enne veel kui suudavad kõlalist kujugi saada. Nii Kristjan Raudma kui ka kõik tema sugulushingelised eelkäijad on isikutena maksva ühiskonna korra kõige kumerpeeglisemad tähised, kelles pole ühtegi kindlamat joont iseloomus, vaid iga uus liigutus toob enesega kaasa kõige ootamatuma ilme muutuse. Kõik need ilmelised ja iseloomu väljendused ei ole oma vahel seotud mingi sisemise loogikaga, vaid nende üleminekud on täis ootamatuse veidrust ja koomikat. Ainus ühendav lüli on see hoog ja paatoslik andumus, mis autor on osanud laenata oma kujudele, mille tõttu laskub neile

*) Vaata „Sõdur“ nr. nr. 11, 12 ja 13 s. a.

veendumuse sära ja see teeb nad meile vastuvõetavateks eriti pääliskaudsel lugemisel.

„Jäljetu haud“ kisub esimesel lugemisel kahtlemata kaasa, aga võtke hiljem uuesti kätte see raamat ja asuge lugema kas või kindla eesmärgi ja ülesandega, näiteks selgitada enesele Kristjan Raudma iseloomu täies ulatuses, nagu nende ridade kirjutaja ettevalmistades kirjanduslikus kohtus „Estonias“, „Jäljetu haua“ päätegelase Kristjan Raudma kaitsemiseks.

Juurdleval teist ja kolmatkordsel lugemisel alles märkate täies selguses, et Kristjan Raudma vastandlikud hüpped sõnades ei ole üksi näilised, vaid et see kuju on „Orjade“ esimese trüki päätegelase ajakirjaniku Klaose parandatud ja täiendatud teisend, kelle mõttekäiku ja tundeväljendusi ei juhi mingi sisemine paratamatus, mille psühholoogiline usutavus on alati kõikumata kindel, vaid sääl puuduvad ühel ajal väga mitmesugused ja vastaspoolised tuuled, mille päritolu jääb meile tundmatuks.

Usun kindlasti, et need meie arvustajad, kes on seni sõna võtnud ülistavalt selle teose puhul, on seda lugenud ainult üks kord ja et nad kindlasti oma arvamisid muudaks, kui aega ja tahet jatkaks süveneda teosesse korduvat lugemistel.

Kristjan Raudma on hingeliselt tasakaalutu, ise enesega heitlev inimene, kes on sama vähe kommunist nagu *missionär Indias*, kelleks saamisest ta nooruses nii kirglikelt unistas, kui uskuda autorit. Kuid selles viimases kõrval lauses ongi koer maetud, nagu sakslased ütlevad. Mida rohkem ma lugedes püüdsin süveneda Kristjan Raudma vastandliku hinge keerdkäikudesse seda rohkem kerkis minus kahtlusi ja kahtlustusi just selle mina vormis kirjutatud romaani autori vastu. Kas ei ole Kristjan Raudma liiga hubeldatud revolutsionär-kommunisti moonutatud kuju, millel puudub täielikult mitte üksi Viktor Kingissepa, vaid iga revolutsionäri-kommunisti joon, mis avaldub võnkumata tahtejõulises kindluses, eriti tegutsemist nõudvail hetkeil.

Kristjan Raudmad tunneme ainult sõnades, isegi provokatori tapmine sünnib rohkem rabeleva iseteadvusetuses tapmise momendil. Ainult selle tapmise eel käib mingi mõtte sadisitlik mõnulemine surmamise üksikasjade harutlemisel.

Kas köidab kommunistliku riigipöörde mõte Kristjan Raudmad oma tegevuse külge? Vaevalt küll, vaid enim on selleks tema korduvad armu äpardused. Kui tema armastatu aga nõus oleks, lahkuks ta iga silmapilk oma senisest põrandaalusest tööst, et piiri taga nautida väikekodanlist perekonna-õnne, unustades aja kestes isegi etteheidete tegemise enesele selle õnne igatsemise pärast.

Kristjan Raudma on kõigepäält rahutu otsija, kes isegi ei tea mis ta tahab ja mis võiks teda köita püsivamalt. Kas on selleks ööpiku laul, mida kuulab ta otse luulelise hinge tõsisel hardumuses

või jälle on see häätegevuslik ühiskonna korraldamine: vaese kingsepa laste aitamine või korteri peremehe-voorimehe majanduslikult jalule upitamine.

Kristjan Raudma ei teaks vist isegi, millest ta rohkem troosti ja õpetust leiaks kas Marxi „Kapitalist“ või piiblist, aga kindel on, et ta kummagi vaimusse pole suutnud tungida. Ta on neist mõlemist noppinud ja kogutud on segamini läinud ega tea ta vast isegi kust üks või teine mõttesuun iga kord pärit on, kui ta jälle on heitlemas nende kahega.

Mait Metsanurga ühiskonna korda arvustavaid kujusid oleks huvitav jälgida nende kronoloogilises järjekorras, algades Klaosega, Varreni ja kindralipoja kaudu kuni Kristjan Raudmani, aga esialgul tundub see veel varasena: nagu „Orjade“ II parandatud ja lühendatud trüki Klaosel on märksa selgeilmelisem palg, kui sama romaani I trüki ähmase näolise Klaosel, nii peaksime ära ootama kuni autor annab välja „Kindralipoja“ ja „Jäljetu haua“ uue ja parandatud trüki, andes siis juba oma kangelastele selgemad ja järjekindlamad, kõigepäält aga usutavamad iseloomu jooned. Ainukese erandi selles suhtes võiks teha novelli „Jumalata“ tegelasele Varrenile, kes on iseloomustuse ühtlusest kõige õnnestunud kuju neis kvasi-revolutsionäride peres. Järelooming, hiliem viimistlemine — see näikse olevat Mait Metsanurga kirjaniku ande olulisem ja väärtuslikum külg. Ja seda on ta kasutanud nii tõhusalt oma „Orjade“ teise trüki parandamisel, et meil juba selle läbi on tekkinud kindel usk, et autor suudab ka „Jäljetu haua“ ja vahest ka „Kindralipoja“ päätegelaste iseloomud asetada täiesti usutavasse valgusesse, andes neile hingeelulise arengu kunstilise järjekindluse ja paratamatuse kõikumatu kindlad piirjooned ja sellega ühtlasi usutavuse haarava jõu. Praegusel kujul aga leidub selles romaanis palju liigliha, kordamisi, kuhjumisi, mis takistavad romaani nii kiiduväärt hoogsust ja paitatud mõtete kevadlikult külluslikku ja tormitsevat voolu, mis aga on enesega kaasa toonud palju süüa mitte kuuluvat, mille kõrvaldamisega alles võiksime nautida „Jäljetu haua“ peategelase Kristjan Raudma päevaraamatuliste pihtimiste hoogsust, kui sellega on liitunud kunstiliselt selgunud usutavus, milles ei võiks tekkida enam ühtegi kahtlust, kuna selle veendav jõud on kristaliseerunud kirjaniku viimistlevas järeloomingus.

Praegusel kujul aga esitab „Jäljetu haud“ ohtlalt väärtuslikke esemeid hääks inim-iseloomu kujutuseks, ühiskonna väärnähtusi teravalt arvustades riivavaks romaaniks, mille j'accuse (süüdistan) oleks väärtuslikuks ja oluliseks osaks psühholoogilise ja ühiskondliku romaani õnnelikuks kokkusulatiseks.

August Gailiti novellikogus „Vastu hommikut“ leidub kogu raamatule nime andnud novell, mis käsitleb sündmusi 1. detsembri kurblool tagapinnal.

Algab see novell õudse meeoleolu liialdatud ja tendentsiliselt ilmetatud kirjeldusega. Vaevast vastab tõeludele järgmine kujutus:

„Sõjaväljakohu liikmed, juba mitmendat päeva istudes ses umbes ja poolpimedas ruumis, toimides kui üleskeerat automaadid, nõrkesisid väsimusest ja unetusest. Tummalt ja ükskõiksel, vihata ja kaastundmuseeta, täites vaid kirjatähe reegleid, vaatlesid haigutades kaebealuste nägusid, uurisid nende liigutusi, kohmetust, riideid, sirgendasid igavust tundes valgele paberile igasuguseid hieroglüüfe ja moonutusi ning, kohu esimehe lõpetades juurduse, tegid otsusid ühel häälel ja vaidlemata. Prokuröör, noor leitnant, hüppas aegajalt närvlikult püsti, aetas kaebealustele keerdküsimusi, ähvardas, noomis ning nurus juhtide ning kaassüüdlaste nimele järele, süüdistavas kõnes oii aga sõnaaher ja kategooriline, nõudes vaid kõigile kõrgeimat karistust. Otsus oli niikuinii igale ette teada, sest ajal, mil rohkete ohvrite protsessioonid liikusid üksteise järele aeglaselt kabelite poole, oleks kergem karistus või koguni armuandmine seaduste paragrahvide järele tundunud komöödiانا.

Punaste mäss, mis oli hoolikalt ettevalmistet ning järsku algas ja ootamatu kallaletungiga riigi ja sõjaväe asutustele, mil tapeti hulk riigi kõrgemaid ametnikke, sõdureid ja kodanikke, suruti maha kiirelt ja armutult. Mässajad püüti tänavailt, peiduurgastest, linnaäärsetest metsadest ja soodest, kiirelt toimetati juurdlus, täideti mõned formaliteetid ning saadeti siis rühmade kaupa otse kohtu.“

Kas selline kirjeldus vastab sündmuste käigu tõelistele asjaoludele, selle üle otsustagu need, kes on seisnud ligidal neile kohtupidamistele, aga üks on kindel, et sarnane kirjeldus sissejuhatusena määrab juba ette ära järgneva kujutuse ilme ja meeoleolu, nagu raamistik.

Surmamõistetud kommunisti Peetrus Soldeni, vaese popsi Jootu Rabakuke, poisikese Tanil Sanderi ja tüdruku Aane Hannuse, kellest ainult esimene on mässust iseteadvalt osa võtnud, kuna teist sunniti laskma ja poisike ning tüdruk täitsa süütud on, — nende hingeolu kirjeldamises surma ootel on August Gailit püüdnud lahendada oma drastilisel, liialdatud, kohati sisemiselt pinevuselt jõiurikka hoogsusega, sealsamas aga kujutab Gailit lõhestatud ja käristud, tühjusest kumisevates sõnades nende mõttekäiku surma eelseil hetkeil. See on väike puhtpsühholoogiline kujutuse katse õredal ühiskondlikul tagapinnal.

Milline vahe on selle poolest kõigil neil meie Vabadussõja motiive käsitlevatel teostel võrreldes näiteks kas või Soome kirjaniku Sillanpää „Vaga villetsuse“ ühiskondliku traagika jõulisi, kuigi lõhenud üksikmomente vaese torpari eluloost, mille küünla kustutab valgete ja punaste võitlus. Kui märksa avaram ei ole Sillanpää novelli ühiskond-

lik pindala võrreldes kõigi, — ilma erandita, — meie autorite teostega, mille sündmustikku läbib sarnana miljöö. Ning avaram ja laialauluslikum pindala ei ole Soome kirjanikule takistanud psühholoogiliseltki süvenemast oma tegelaste hingeellu, mille järjekindlalt arenevast niiti pole sassi ajanud poliitiline pooldaminegi, sest Sillanpäägi kuulub inimesena, homo politicusena, pahempoolsete kilda, aga see asjaolu pole teda vääratanud tõetruult ja kainelt kirjeldus-kujutuselt.

Õige ligidal Gailiti „Vastu hommikut“ novellile on Karl Rumor-Asti novell „Veritähised“ kogust „Mürgine vilii“.

Kaua ringi eksinud, ennast varjanud siin ja seal metsas, jõuab nr. 13 uurmaaker Pääsuke maija, kus loodab leida puhkust, ulualust ja toitu, et koguda jõudu üle piiri põgenemiseks. Pea aga on uurmaakeri alevi majake sisse piiratud ja aigab viimane meelegeitlik vastupanek, mille lõpp-tulemus on ette teada. Selle meelegeitliku võitluse kirjelduse annabki meile Karl Rumor temale omase kohati naturalistliku, kohati romantiliselt meeleolustatud heredate värvide säras, olles aiati hoogne ja jõuline oma pintsli mehistes löökides. Kahtlemata on see novell nimetatud kogu parim teos.

Siingi on autori poolehoid selgelt nähtavalt sissepiiratute pool.

Aleksander Antsoni draama „Kolgata“ on puht psühholoogiline katse revolutsionäri ja provokatori hingeelust pakkuda kitsapiirdelisemat läbilõiget, mille miljööline tagasein on koguni ebamäärane ja kergelt paigutatav nii Balkani mõnesse riiki kui ka meiegi oludes oletatav, millepärast see teos ulatab juba väljaspoole käesoleva ülevaate piiridest.

Meie vabadusvõitluse ilukirjanduslik vastukajastus on ulatanud isegi üle Soome lahe meie suguvendade kirjandusesse. Vilho Helanen on avaldanud Verner Söderströmi osaihisuse kirjastusel romaani „Ankarat tähed“, mille sündmustiku pinnaks on Eesti, eestkätt Tartu, ja tegelasteks peale Soome abivägede hulka kuuluvate isikute eestlased. Õnnestanud on vast üksikud kohad, mis oma kirjelduste ja kujutustega mõjuvad õige sümpatlikult, kuna romaan üldiselt võttes ei esita kirjanduslikult just suuri väärtusi, mispärast meie käesolevas ülevaates sellel pikemalt ei peatu, pealegi on see romaan eesti keelde tõlkimisel ja ilmub arvatavasti juba jõuluks. Tõlke ilmutisel tuleme ehk selle teose juure tagasi, mis oma ainelt meile ju nii ligidal.

V.

Eelpoolsega pidasin esialgse kava järele oma ülesande lõpetatuks, aga käesoleva aasta esimene pool tõi rikkalikku lisa kirjanduselt, mis kas otsekohe või kaudselt riivab meie vabadussõja sündmusi.

Selliste teostena tulevad veel arvesse nimelt järgmised: Peet Vallaku romaan „Hulgus“, Albert Kivikase novell „Süütu“ era raamatuna ja samalt

autorilt „Loomingu“ aprilli kuu nr. 15 novell „Punane ja valge“, Jaan Jõepera jutustus „Vana Joosu“, Aleksander Antsoni draama katkend „147“ koguteoses Aktsioon II ja J. Jaiki novell „Varjude riigist“ ajakirjas „Kaitse kodu“.

Nendest on kõige kandvam Peet Vallaku romaan, mille kangelaseks on ilmasõjast tagasipöörduv sõdur, kes hilise tulijana sammub punaste kannul, kes jätkavad oma õnnestunud rünnakut Vabadussõja esimesil päevil. Sammudes punaste nii öelda järelväes teeb Mattias Viilart kaasa väiksel ka tribunaali, võttes osa mõnest surmamõistmisest ja mahalaskmisest. Punaste taganemisel on Mattias jäänud valgete hulka tasapisi elama, lootes, et tema võrdlemisi väikesed patud jäävad juba unustusse.

Kuid kõik mis eelpool öeldud Mattiase osavõtust Vabadussõja vahelduvast käigust, see on eellugu, mida ei kirjelda „Hulguse“ autor, kes algab oma romaani sellega, kuidas Mattias Viilart on asunud vaiksesse metsakuruses puurajajana tööle, kus ta loodab võivat eriti soodsalt kasvada unustuse sammalt oma mineviku pattudele. Isegi pühapäevad veedab Mattias metsa üksikus umbeses onnis, kui kõik teised töölised lähevad kas omakseid külastama või jälle valguvad laiali ümbruse alevikku ja küladesse, et aega viita. Selles üksilduses unarsuses külastab Mattiast metsavaht ja meelitab ta lõpuks välja oma äia maija, samuti kaugesse metsaüksildusse, kus Mattias leiab omale metsavahti naise ões meeldiva abikaasa. Abielludeski seisab Mattiase silme ees see veetlev asjaolu, et just selles eraldatud nurgas ununeb kõige soodsamalt tema minevik. Olles juba abielus, julgeneb Mattias ja hakkab isegi osa võtma ligema aleviku töölislikumisest, mis osutubki temale saatuslikuks, kuna järgneb vangistus proklamatsioonide levitamise kahtlusalusena ja sellest vabanedes elab Mattias, enne pea juba mineviku piinavatest varjudest vabanenud, uuesti alalises vanade pattude üleskerkimise hirmus ja kartuses. Kuratliku kälimehe ärritav nokitsemine on suurimaks tagatõukajaks, et Mattias teistkordse vangistuse eest põgeneb piiri taha.

Selline on „Hulguseks“ nimetatud Mattiase mineviku piine kirjeldava romaani luukerestik. Peet Vallak on juba oma novellikogu „Ajude mäss“ ühes novellis kirjeldanud revolutsionäri, kes raudtee vaksalis rongi alla jääb ja laual verest pea tühjaks jookseb, aga abi ei taha vastu võtta, kõike tagasi tõrjub, sest et tal kõhu ümber on peidetud proklamatsioonid. Mattiase kui ka temaga kokku puutuvate inimeste kirjelduses on eriti romaani esimeses pooles leida jõudsalt argnevat edinemist. Psühholoogiline lahastus on huvitavalt haaratud, nagu Peet Vallak pea alati armastab veidi drastiliselt, erakordselt mõjuvat sündmustikku ja olukorda. Romaani esimese osa hingeelu kirjeldused ja olukordade lahendused on uudsusli-

kud ja oma leidlikkusega huvi äratavad ja seda ka väärivad. Aga ühtlasi on tunda kuidas alguse hoogne argnemine kordkorralt loiumaks muutub, mida ligemale jõuame lõpule.

Albert Kivikase lühike novell „Süütu“ jätab mingi katkendliku ja lõhestatud mulje. Autor kujutab ohvitseri, kes laseb vangistada poisikese, kellele langeb kahtlus salakuulamise ja kahtlusalusena ilma pikema juurdluseta saadab ohvitser selle lapsukese mahalaskmisele. Pärast laipa nähes kerkivad ohvitseris viirastuslikud südame-tunnistuse piinad ühes tärnanud usuga poisikese süütuses. See puht psühholoogiline probleem oleks mahtunud kahtlemata ka sellisesse lühemasse novelli, kui käsitlus oleks sündinud hingeelulise kirjelduse suurima tihedusega ja kui muredkohtade pinevus oleks suutnud äratada haaravat huvi lugejas. Käesoleval kujul aga on selles novellis liiga palju laialivalguvat ja koondumatut ohvitseri hingeelu kujutluses, mille pärast lugemist lõpetades meid valdab mingisugune kesine tunne, mis lubab pea unustada päämise kuhu hinge traagika, olles seega juba mitte küllalt lugeja hinge sööbiv. Viimane asjaolu on aga pea alati hingeelulise kujutluse pinevuse ja tiheduse õige määraks.

Sama autori novell „Loomingu“ 1927. a. 4. nr. 15 „Punane ja valge“ on kirjelduse ja kujutuse usutavusele kahtlematult paremini õnnestunud kui „Süütu“. „Punase ja valge“ nimelises novellis käsitleb A. Kivikas ühte sellist, vist mitte haruldast juhist, Vabadussõjast, kus meie sõdurid end maskeerisid punaväelasteks, et siis paremini õnnestaks teadete kogumine vaenlase seljataga. Punaväelastena maskeerituna vangistavad kaks meie sõdurit mehe punaste maa-alal, kellega siis koos kaarte mängivad, söövad ja purjutavad, mille kestel vang jutustab, kuidas ta vänd on tema varandusest paljaks koorinud ja on nüüd valgete silmapaistev tegelane sündmuskoha ligedal maal. Kaardimängu aegses jutustuses leidub rida väga reljeefseid kohti, nagu on meisterlik kogu stseen, milles kaks sõdurit moodustavad sõnakehva, pea vaikiva, aga just sellega vastast poolt sõnaohtrale vestlemisele meelitava osa, kuna vang jälle püüab oma jutuksesse ja näilisesse avameelsusesse varjata oma tõelise ilme. Otse prahvatuslikult mõjub siis ka, kui ilmuvad vahetuseks valged sõjaväed ja üle võtavad vangid kahelt maskeeritult kaasvõitlejalt. Hämmastanult ei suuda vang midagi öelda oma tõelise meelsuse ja kuuluvuse selgituseks ja ta viiakse kommunistina mahalaskmisele.

Autor lõpetab oma novelli sõnadega: „Varasel külmal hommikul ta viidi tallimüüri taha ja saadeti sinna, kuhu on saadet nii palju süütuid hingi ja kuhu saadetakse neid veelgi...“

Aga milleks selline moraal? Kas veel ikka „sisu on see kooruke ja õpetus on see ivakene“?

Selline õpetlik lõpp rikub ainult tuju ja mitte ükski neile, kes asuvad ideeliselt autorile koguni vastaspidiisel seisukohal, vaid isegi kirjaniku esteetiliselt arenenud ideeline kaaslane peab tunnista-tama sarnase lõpu ebasobivust, vähemalt üleliigsust, mis ükski rikub eelpoolset kohati otse meisterlikult käsitletud kujutlust ja selle mõju lugesse.

Aleksander Antson on teatud viisil armunud aktuaalseisse teemisse, nagu tema isikuline aktiivteet vajab ja nõuab liikumist ja võitlust, mis teda on juhtinud sisemise, hingelise õigusega dramaatilisele alale. Kahjuks aga on tema senised katsetused avaldanud võrdlemisi puudulikku ja selgusetat mõistmist dramaatilises konstruktsioonist. Antson mõistab tabada põrutavaid momente, nagu seda tõendavad tema „Lapsed“. Kuid olles leidnud dramaatilise sõlme, jääb ta sellele nagu naelutatud peatama, sündmustik ei argne, vaid muutub paigal keerlevaks. Seda näeme juba „Lastes“, aga veelgi selgemini „Kolgatas“ ning kõnealusess näidendi katkes „147“, millest koguteoses „Aktatsioon“ II andes on ilmunud ainult: proloog, I, II, IV ja V pilt (kas needki täielikult?), esineb see puudus samuti, nii palju kui selle üle otsustada võib katkendi järele, millest päälegi teada pole, millise osa see moodustab tervikust.

A. Antsonil on veidi liigagi rohkesti paatost, kõmisevaid sõnu, mille välisele suurussele ei vasta igakord sõnade sisu, viimaste pinevus ja jõud. Sagedasti tekib tunne, nagu esineks siin suur trumm, mis teeb väikest häält.

Kuid lõpulikuks otsustamiseks on siiski Aleksander Antson ilmutanud veel liiga vähe, kui et selle järele võiks anda eksimatu otsuse.

Jaan Jõepera on vähemalt nende ridade kirjutajale täitsa uus nimi, mida ei mäleta varem kusagil kohanud olevat. Seega peaks oletama, et äsja ilmunud „Vana Joosu“ on selle algaja esikteos.

See on veidi gailitiline õhkkond, mis selle raamatukese lehtedelt vastu heljub. Kangekaelne puskaripõletaja, tema poeg ja igavesti purjus ohvitser — nad kõik oma poolrealismi ja poolfantastilise irevile kistud lõustadega on August Gailiti keskmise ajajärgu allüüridega. See Gailiti võõp lasub nii paksult algava Jõepera novelli kujudel, et pea kõik kinni katab, jättes mitte midagi vabaks omapärasteks ja isiklikkudeks joonteks, millest ongi tingitud, et Jõepera kujud mõjuvad ebahõnnestanud nukkudena, kes tahavad reaalsed inimesed olla, ei ole seda aga kaugeltki mitte, nagu nad pole ka autorilt antud iseteadvate nukkudena.

Neil asjaoludel on arusaadav, et meile jäävad võõrakks kõik „Vana Joosu“ kujud: elajaliselt joov ohvitser, kes määratseb joomahullustuses, Vana Joosu ja tema kange poeg.

Kogu kirjeldus-kujutus aga jätab imala tunde, millest tahad vabaneda, kui oled lõpetanud lugemise.

Jääks veel nimetada J. Jaiki pikem novell „Varjude riigist“, mis ilmub läinud aasta lõpust „Kaitse kodu“ veergudel, jõudes tänapäeval vist juba lõpunigi. Olen sellest lugenud ainult üksikuid katkendid, mispärast ei saa anda vääramatult kindlat otsust terviku kohta, aga kolmest-neljast nrist loetud katkendid olid igatahes sellised, mis ei meelitanud kogu teose lugemisele algusest lõpuni. Koguni selle vastandina: loetu lasi oletada kõige halvemat ja odavamat sorti turukaupa, mille kohta väevalt võiks tarvitada leidliku juudi-tubakakaupmehe eeskujut, kui see kuulutas, et kolmas sort ei ole sugugi pahem esimesest sordist. Kahju on õieti „Kaitse kodu“ ilusast paberist, mis täidetakse (et mitte öelda määratakse) sellise kirjandusega, millel on kõik kroonukirjanduse pahed: algades juba päälkirjaga, mis püüab olla sümboolne ja sentimentaalne. Tunned, kuidas kõik on nagu halva liistu järele kistud.

Lõpetades käesoleva kokkusurutud ülevaate, lubatagu teha mõned kokkuvõtted.

Trükipoognate arvu järele ei olegi nii vähe kirjutatud Vabadussõjast, aga kui meie seda kirjandust kaalumisele võtame mitte arvu, vaid sisu järele, siis sulab see kaunis kokku. Ei ole ühtegi teost, mis käsitaks Vabadussõda suuremas ulatuses, valgustades seda ajajärku mitmekülgselt. Vaid kõik ülalvaadeldud teosed kõnelevad mõnest üksikust momendist või nähisest ning kujutades sedagi oma vaatenurgalt, millesse meil tekib sagedasti enam kui põhjendatud kahtlus.

Pea kõik meie kirjanikud, kes on kirjutanud Vabadussõjast, suhtuvad sellesse enam-vähem vaenuliselt. Võib ju olla põhimõtteline pacifist ja eitada igat sõda, aga siis peaks see sõja vihkamine ja vaen kirjaniku hinges olema kristalliseerunud sellise jõurikka selguseni, et tema loodud piltide plastilikkus ja reljeefsus lugeja oma ürgjõulise hoogsusega kaasa kisub. Seda ei leia meie kahjuks ühelgi meie kirjanikul. Pigemini võib seda nimetada väiklaseks ja nigelaks kurtmiseks, millel puudub veendav omadus, mis ennemini äritab lugejat vastu vaidlema, pahandab ja vihastab.

Kõigil neil asjaoludel ei ole täitsa põhjendamatata see etteheide, mis kuulub nii sagedasti meie seltskonnas, et kõik meie kirjanikud suhtuvad eitavalt meie rahvuslikule suursüüandmusile ja see ongi omakorda põhjuseks, miks on tekkinud terav vastolu meie kirjandusilma vahel ühelt poolt ja mõõduandva seltskonna vahel teiselt poolt, kirjanikkude võõrdumine ühiskonnast ja teine teise võõristamine. Seltskond tõukab oma vaimliste huvide, eriti kirjanduslikkude puudumisega kirjanikke enesest eemale, kuna ka meie kirjanikud ise on sagedasti seda üleolevamad ja upsakamad oma vaimliste huvide allakriipsutamises, mida väiksem on nende oma haridus ja vaimline nivoo.

Kui meie ühiskond on oma vaimlises arengus sõja-aastate kestes langenud, mitte tõusnud, siis võiks sama öelda nii mõnelgi puhul ka meie kirjanikkudest. Vaimlised huvid, loomistarve ja -tahe astub nii mõnigi kord häbelikult kõrvale, kui on valida kitsaste oma või omameeste taskuhuvide ja vaimliste üldväärtuste vahel. Selleks leidub nii õilsaid näiteid kas või meie kultuurkapitali lühikese ajaloo tasku- ja vaimukäabuste pisielukate ülekuhjatud pinnalt.

Meie Vabadussõda jääb veel ja võib olla kauaks ootama oma ilukirjanduslikku meistrit, kelle piik küüniks nägema kas selle meie ajaloolise suursündmuse kogupilti täies ulatuses või jälle analüüsiks mõne osagi, mõne üksiku nähise kuni selle salajasematesse soppidesse. Sellise teose kirjutamiseks pole jõudnudki vast veel kätte aeg, sest elame ju veel täenapäevalgi oma Vabadussõja järelpäivi, selle lõpu ajalugu. Ei ole ka ühegi teise vanema ja suurema kultuurrahva, kes ka olid kistud ilmasõja keerusse, kirjanikud annud ilmasõjast silmapaistvamat teost, välja arvatud vast üksi tshehhid. Nüüd juba surnud Jaroslav

Hasheki suur humoristlik romaan „Vahva sõduri Schvejki imelikud juhtumised ilmasõja kestes“ on ainsam suurteos, mida tunnen möödunud sõdade kujutlustest, kuid seegi on jäänud, kahjuks, geniaalse autori surma tõttu pooleli ja vaevalt võib õnnestanuks lugeda Hasheki sõbra ja kaasvõitleja mõtet viia lõpuni kadunu vaimus selle romaani.

Aga kurtmiseks on praegu aeg veel varane: kõik kes meie usume kindlasti oma rahvuslikusse tulevikku ja eestkätt just oma vaimlisesse arengusse ja oma kirjanduse tulevasse õitsengusse, meie oleme kindlad, et ei jää kirjutamata meie Vabadussõda käsitlev suurteos.

Selle tulevase varjus on küll kääbused kõik käesolevaski kirjutuses vaadeldud, kuigi neil on palju ja häid väärtuslikke omadusi, mis mitmele neist kindlustavad eelkäijate auväärilise koha.

Ning sellegagi võib juba leppida! Ärgem ainult püüdke asetada puuduvat sellise alaväärtusliku kroonikirjandusega, nagu seda on J. Jaiki „Varjude riigist“. Vabadussõda on liiga auväärne selliseks soperdamiseks. (Lõpp.)

Soome vabadusvõitlus.

(Järg.)

V.

„... Ja ma ütlen: Jumal halastagu neid, kes asuvad põigiti vabadesse rühkiva rahvavoolu teele. . . Minu kohus on jälgida kuidas meie rahva tuiksoon tuksub. Ja ma ütlen oma kogemuse põhjal: See soon tuksub jõuküllaselt Soome iseseisvuse poolt.“

Nii kõneles 17. juulil 1917. a. Soome eduskunnas peaminister Oskar Tokoi. Ja päev hiljem lausus sealsamas üks sotsialistide juhtidest Edv. Valpas muuseas: „Tulevased põlved saavad aru, et see (iseseisvus), mille eest meie võitlesime, on Soome õiguste kohane. Ja see teadmine annab meile jõudu nii et võime kergemalt, paremini, isegi kannatades, viia edasi võitlust Soome õiguste eest, võitlust, mis, võib olla, kestab — kui suured ajaloolised sündmused seda ei katkesta — veel kaua aega.“

Eeltoodud Soome punaste juhtide väljendused peegeldavad hästi Soome rahva meeoleolu peale Vene revolutsiooni. Eesmärgiks oli siis vaba, iseseisev Soome. Ja see saavutatigi 1917. a. lõpul, nagu eelmises artiklis nägime. Tahtmatalt tärkab siin küsimus — Aga milleks siis veel kodusõda? Vastuseks toome siin lühikese kokkuvõtte asjaoludest, mis viisid vennasrahva verisesse heitlusse, kus võid oli venna, isa poja ja poeg isa vastu.

Klassivahed on Soomes viimase kolmekümne

aasta kestel kaunis teravad olnud. Eriti teravaks kujunesid need 1917. aasta suvel ja sügisel. Soome töölisorganisatsioonide liikmete arv tõusis peale revolutsiooni tunduvalt. Andmete järele oli sügisel 1917. a. Soome sotsiaaldemokraatlikes parteis 150.000 ja ametühisuste keskkliidus 170.000 liiget. Ja mida suuremaks paisusid töölisorganisatsioonid, sedavõrd kasvas ka nende võitlustahe ja käremeelsus. Õnnestanud revolutsioon äratas töölimassides tahtmise teostada võimalikult kaugeleulatavamaid uuendusi. Ei lepitud enam 8-tunnilise tööpäeva ja uuendatud omavalitsuse valimisseadusega, vaid nõuti kogu võimu tööliste kätte võtmist.

Seda nõudmist ei oleks siiski relvadega teostatud, kui mitte mõned teised tegurid poleks töölimassi vägivalda teele tõukanud. Üheks neist teguritest oli kahtlemata nälg. „Nälg on puniki“*) kirjutas pärast kodusõda Soome suurim kirjanik Juhani Aho. Temal oli õigus. Toiduainete, eriti teravilja puudus, rõhus töölisi raskelt. Linnades oli leiva puudus otse karjuv. Venest (Siberist) osteti küll vilja, kuid viletsate veolude tõttu oli selle kättesaamine raskendatud. Ameerikast oli ka valitsus ostnud vilja, kuid pärast Saksa-Soome salajase vahekorra avalikuks tulemist

*) „Punikki“ — punane, tarvitatakse Soomes harilikult punase lehma nimetusena. Valgete söimunimi punakaartlastele.

keelas Ühisriikide valitsus ostetud vilja Soome vedada. Toiduainete normid olid küll maksmat pandud, kuid jõukad talupojad peitsid suure osa oma viljast, või müüsid seda määruste vastaselt. See teguviis äratas suurt pahameelt ja mõnel pool tekitas isegi rahutusi. Loomulikult ajasid niisugused nähtused tööliste ja kodanlaste juba niigi terava vahekorra veelgi teravamaks.

Ja siis need kaks relvades laagrit. Kumbki neist kahtlustas teist. Töölised nägid politseikooli asutamises ning kaitseliidu organiseerimises ja relvadega varustamises enda vastu sihitud vaenuavaldust ja ähvardust. Kodanlased omakord leidsid, et punakaart on mässuline vägi, mille sihiks on relvadega kukutada valitsust ja haarata võimu tööliklassi kätte. Ähvardusi sadas nagu vihma kumbagi poole aadressil. Ja et neid ähvardusi ka teostati, seda kinnitasid vägivaldsed kokkupõrked 1917. a. sügisel, samuti need paljud mõrtsukatööd, mis enne novembri üldstreiki, selle kestel ja hiljem punaste poolt toime pandi.

Krooni kõigele pani siiski pähe Soome tööliste vennastus Vene Soomes oleva sõjaväega ning venelaste kommunistiline propaganda Soomes. Vennastuses venelastega nägid kodanlised ringkonnad Soome äraandmist ja suurt hädaohtu anarkia kujul. Töölised omakorda toetusid Vene vägedele Soomes. Nii kaua kui need väed Soomes viibivad, pole kart, et kodanlus võimu täieliseks peremeheks saab. Vene vägede Soome sisemistesse segamist siiski sotsialistid ei soovinud, sooviti ainult nende kaudu tööliste relvadega varustamist.

Otsekoheamat vilja kandis kommunistiline propaganda. Lenin, Trotski ja teised Vene kommunistide juhid seletasid pärast novembri revolutsiooni Venes, et Soome töölistel aeg on kõike võimu enda kätte võtta ja kodanluse vastupanuvõimet hävitada. Seisukord Soomes võimaldas kommunistidele teatud poolehoidu. Seda propagandat süvendas veel Soomes asuva Vene sõjaväe meeleolu muutumine kommunistlikeks.

Siis Saksa huvid. Idarindel murdis Vene vastupanek. Sakslased vallutasid Baltimaa kuni Riiani ja Eesti saared. Siis tehti vaherahu ja algasid Brest-Litovski rahuläbirääkimised. Viimased aga venisid äärmiselt pikale. Vahepeal katkusid liitlased Põhja-Vene kaudu oma senist liitlast uuesti organiseerida ja sõdima panna. Saksa oli aga äärmiselt tähtis, et Idas uut väerinnet ei tekiks. Tal oli kibedasti vaja vägesid läänereinde paisata ja see oli võimalik alles Venega rahu tegemise järele. Anarkia Venes ja kommunismi võimule pääsemine olid Saksa huvides — Saksa plaanidesse sisaldus ka kodusõda Soomes.

Kõik need tegurid ühes asjaoludega, mis selgunud eelmistes artiklites, viisid kodusõjani, mis algas jaanuari lõpul 1918. a.

Kindral K. K. E. Mannerheim.

Soome valitsus-vägede ülemjuhataja vabadussõjas.

Juba jaanuari esimese poole kestel oli Põhja- ja Lääne-Soomes vähemaid kokkupõrkeid Vene sõdurite ja valgete vahel. Eduskunna kodanline enamus, nähes milline anarkia maad ähvardas, andis 12. jaanuaril valitsusele volituse võtta tarvitusele kõik abinõud korra alalhoidmiseks ja oma sõjaväe ning politseivõimu organiseerimiseks. Sotsialistid vastasid eduskunna enamuse otsusele deklaratsiooniga, milles manitseti töölisti kokkuvõtteid ja üleskutsuti organiseeruma punakaardisse. Teatati ka, et Lenin on lubanud Soome töölistele 10.000 püssi Peterburist ja Soomest — kõik leiduvad. Nüüd arenesid sündmused juba väga kiires tempos. Kumbki pool varustas end palavikuliselt läheneva võitluse vastu.

Sündmused jõudsid aga kõigist ette ja kodusõda tekkis enne kui pooled olid selleks lõplikult ettevalmistunud. Valged olid vallutanud Peterburist Kesk-Soome punastele teel olevad püssid ja punased saatsid Viiburist salga punakaartlasi valgeid „karistama“. Taaveti jaama juures tekkis 21. jaanuaril korrapärase lahingu, mis lõppes valgete taganemisega. Paar päeva varem olid valged saanud Viiburist relvu ja viinud need vabrikusse hoiule. Punased said sellest teada ning

tungisid vabrikusse, kus kaitseliitlased vahil olid. Tekkinud lahingus sai surma üks valgete ja üks punaste juhtidest. Saak oli punastele väike, — ainult 2 kuulipildujat ja mõned püssid. Seda lahingut, nii väike kui ta oligi, tuleb pidada Soome kodusõja esimeseks kokkupõrkeks, mis andis Karjala valgetele põhjuse mobiliseeruda Viiburisse. Millegipärast tuli aga Sise-Karjalast Viiburisse ainult vähe üle 500 mehe, kes seal midagi suuremat ei suutnud korda saata ja kes hiljem põgenesid lõuna poole ühele saarele. Seisukord linnas oli 20.—25. jaanuarini väga põnev. Oli laskmist, läbiotsimisi ja vangistamisi. Mitu inimest peksti läbi ja tapeti.

Avalikuks sõjaks seisukord Viiburis siiski veel kohe ei kujunenud. Valitsus astus nimelt vahele ja läbirääkimised kestsid mitu päeva, kuigi tagajärjetult. Viiburis asus Vene 42. armeekorpuse staap ja Vene garnisoniväge oli seal mitu tuhat meest. Et see vägi ei olnud veel täielikult kommunistiline, siis kahtlesid ka punased otsustavat sammu ette võtta. Valged nõudsid venelaste erapooletuks jäämist ja punased otsisid nende toetust ning tahtsid võtta aega, et Peterburist en-dile relvu saada.

Vahepeal hakkasid aga Sordavalasse ja Joensuu linna koondatud valged omal algatusel liikuma. Esiteks võeti Vene sõduritelt relvad ära Sordavalas. See sündis 24. jaanuaril. Järgmisel päeval leidis samasugune lugu aset Joensuus, siis maal üle kogu Ida- ja Põhja-Karjala. Karjalas oli punakaarti umbes 6—8000 meest, kuid püsse oli neil ainult 150 ümber. Venelasi oli Karjalas vähe, ainult mõnisada meest ja needki asusid siia-senna laiali pillutuina. Nad suuremat vastupanu ei avaldanud ja punakaart ka ei näidanud aktiivsust. Ainult Värtsilä rauavabriku töölised võtsid valgeid relvadega vastu. Nii oli kogu Karjala kuni Vuokse jõeni varstigi täielikult valgete võimuses. Ja seda veel enne vabadussõja ametlikku algust. Karjala kiirel puhastamisel oli suur strateegiline tähtsus valgete edaspidisele sõjategevusele. Nad olid nimelt kindlustanud oma seljataguse ja täielikult oma kätte saanud kaks tähtsat raudteeliini — Karjala raudtee Antreast kuni Nurmeseni ja Savo raudtee Elisenvaara—Savonlinna — Pieksämäki—Haapamäki liinil. Viimane neist kindlustas ühenduse Põhja-Soomes tegutseva pääarmeega. Karjalas kujunes kohe algusest peale kindel rinne Vuokse jõe kallastele, kus see kuni sõja lõpuni püsis, ilma et kumbki pool oleks suutnud seda murda. Karjala maariba Soome lahe ja Laadoga järve vahel omas suure tähtsuse, kuna seda läbistavat Viiburi—Peterburi raudteed mööda sündis kõik liikumine Vene ja punase Soome vahel. Agaralt katsusid valged seda teed purustada, mis neil õnnestuski paaril korral.

Eelpool kirjeldatud Karjala sündmused tekita-

sid aga sõjategevuse palju varem kui seda kumbki pool soovis. Valgete sõjaplaanid olid küll ammugi valmis, kuid relve oli vähe. Nad olid Põhja-Soomes koondanud varustust ja raudtee veerevat koosseisu. Seal olid asutatud mõned jala- ja ratsaväekoolid, kus mehi juhtideks välja õpetati. Sinna sõitsid Helsingist ka neli valitsuse liiget ning ülemjuhatajaks valitud kindral-leitnant K. K. E. Mannerheim. Valgete kavatsus oli Saksast ja Rootsist suuremal määral relvade saamisel alustada sõjategevust Põhjamaalt ja arendada sealt edu lõunapoole. Kindral Mannerheim lubas valitsusele puhastada kogu Soome nii venelastest kui ka Soome punastest kahe nädala kestel, kuid teatavasti võttis see aega kolm kuud.

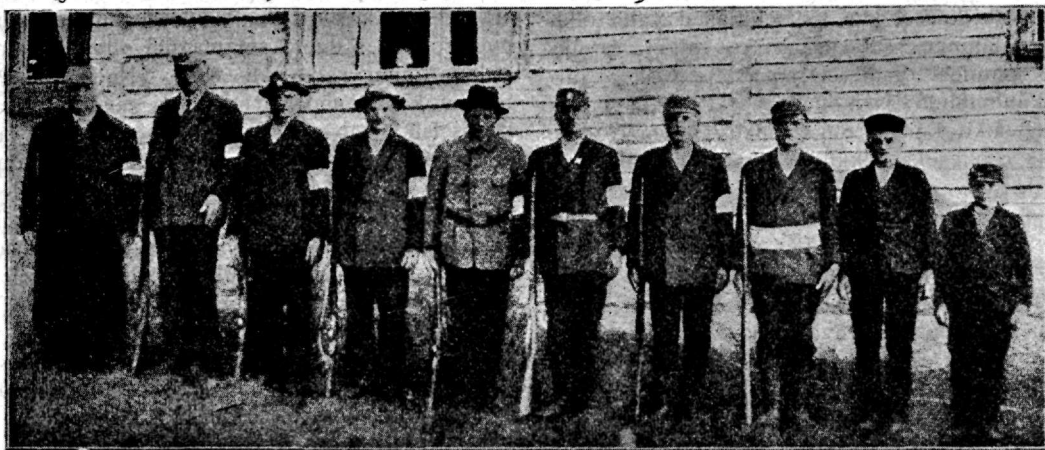
Saksa poolt oli juba eelmisel aastal saadetud relvu. Jaanuaris otsustas Soome valitsus osta Saksast veel 70.000 püssi ja suuremal hulgal laskemoona. Sõda aga tekkis enne, kui tellitud varustus Soome saabus. Kindral Mannerheim oli selle vastu, et kõik välisabi ja relvad Saksast tuleks. Ta oli pööranud Prantsuse sõjaväelise esitaja poole Peterburis ja palunud prantslastelt relva, mis viimastel seisis Murmanis ladudes. Prantslastelt jäi vastus saamata. Mannerheim oli ka selle vastu, et Saksa sõjavägi ja ohvitserid Soome tuleksid. Hiljem oli ta küll nõus välisabi nii Rootsist kui ka Saksast vastu võtma.

Siin mõni sõna kindral Mannerheimi isikust. Ta on vana Soome-Rootsi aadelisoo liige. Esimese sõjaväelise hariduse sai ta Hamina kadetkoolis Soomes. Hiljem siirdus ta Vene väkke, kus ilma sõja ajal teenis esiteks brigaadi, siis diviisi ja viimaks armeekorpuse ülemana. Heade sidemetega tõttu seisis Mannerheim, kes sõja lõpul ülandatud kindral-leitnantiks, keisrikojale lähedal. Võttis osa ka Vene-Jaapani sõjast. Peale revolutsiooni, Vene armee lagunemise ajal lahkus kindral Mannerheim Vene väest ja tuli Helsingi. Kolmkümmend aastat Vene sõjaväes teeninud, oli ta nimi Soomes võrdlemisi vähe tuntud. Sellega ongi seletatav see, et ülemjuhatajaks mõeldi esiteks määrata kol. Mexmontani ja hiljem valiti selleks kindral-leitnant Claes Charpentier. Viimane oli Vene väest loobunud soomlane. Charpentier jäeti aga peagi kõrvale ja ülemjuhatajaks valiti Mannerheim. See oli paar nädalat enne kodusõja algust.

Ehkki kumbki pool palavikuliselt end sõjaks varustas, siiski tekkis sõjategevus ootamatult. Kes selle õieti alustas, on raske öelda. Kahtlemata oli sündmustel Viiburis ja Karjalas otsustav tähtsus. Et Vene sõjavägi, kes kokkuleppe järele pidi maalt evakueeritama, ikka rohkem segas end Soome sisemistesse asjadesse ning hakkas koonduma strateegilistele punktidele Kesk- ja Ida-Soomes, siis andis Soome valitsus 25. jaanuaril Soome rahvale hoiatava deklaratsiooni.

Sotsiaaldemokraatlise partei pahempoolne ol-

August Viukari, kes võttis 9 pojaga Soome kodusõjast osa valgete väes.

lus oli aga tööliste ja eriti punakaardi juhatusse pääsenud. Helsingis oli valitud sots.-dem. partei täidesaatev komitee, mille kätte anti revolutsiooni edaspidine juhtimine. Ühiselt punakaardi peastabiiga andis see komitee 26. jaanuaril tööliste deklaratsiooni, milles kõneldakse lähenevast võitlusest kodanluse vastu. Samal päeval peeti veel punakaardi pea- ja Helsingi staapide ühine koosolek, kus otsustati alustada sõda kodanluse vastu 26./27. jaanuaril ööl kell 12 ja viia punaste mobilisatsioon läbi 3 päeva kestel. Hiljem lükati küll sõja algus 24 tunni võrra edasi, kuid järgmisel päeval ilmus siiski punaste sõjakuulutus. Enne olid juba senatimaja, raudteejaam ja veel mõned tähtsamad kohad Helsingis punaste kätte võetud. Sõjakuulutusele järgnes salajane mobilisatsioonikäsk ja üksikasjalised juhtnõõrid. Kästi sulguda kodanline ajakirjandus, arreteerida valitsuse liikmed, tööliste vaenulikud ametnikud ja eraisikud, konfiskeerida igasugune sõjapidamiseks vajalik varustus, hävitada alkohoolilised joogid, takistada röövimisi, hoiduda üleliigsest vägivallast, võtta oma alla kõik tähtsamad ametasutused, hoiduda asjatust varanduse hävitamisest jne.

Valgete poolt väidatakse, et signaali alustada kodusõda Soome punastele andis Trotski telegrammiga, mis järgmise sisuga: „Tegevuse alustamise aeg on käes. Koondage 15.000 punakaartlast Helsingi ja selle ümbruskonda. Haarake võim oma kätte. Arreteerige valitsus. Trotski.“

Svinhufvudi valitsus, kelle liikmetest neli senaatori olid ühes ülemjuhatajaga Põhja-Soome pääsenud, oli laiali aetud. Siiski pidas see osa valitsust, mis Helsingi oli jäänud, veel 28. jaanuaril oma viimase koosoleku — muidugi salaja — ning andis Soome rahvale deklaratsiooni, milles seisukorda valgete seisukohalt valgustati ning

kaitseliit valge valitsuse sõjaväeks tunnustati. Punased vastasid oma deklaratsiooniga, milles muuseas teatati, et ajutine punane valitsus on võimu oma kätte võtnud. Eelmisel ööl oli alanud Helsingis kohaline streik. See päev oli Helsingis väga rahutu, kuid siiski ei saanud tol päeval seal keegi haavata ega surma. Öhtuks olid kõik ametiasutused ja pangad punaste käes. Endise valitsuse liikmeid otsiti taga, kuid ei leitud.

Vene sõjavägi näitas äärmist närvilikkust. Kardeti nimelt sakslaste kallaletungi. Kui hiljem selgus, et see kartus oli liiga varajane, siis tahteti koondada Vene väeosi Turu linna ja Riihimäki—Tampere — Seinäjoki — Oulu — Tornio raudteeliinile. Selle kavatsusega jäädi aga hiljaks. Mannerheim jõudis venelastest ette ja samal ööl kui punased Helsingis ja Lõuna-Soomes võimu oma kätte haarasid (27.—28. jaanuaril), algas Põhja-Soomes Vene vägedelt relvade äravõtmine ja nende vangistamine. Vaasas 24. jaanuaril tekkinud rahutuste tagajärjel oli Mannerheim annud Põhja-Soome kaitseliistlastele oma esimese koonnamiskäsu, mis järgneva paari päeva kestel täide viidi. Alates 27. jaanuarist kuni 1. veebruarini vabastati suurem osa Põhja-Soomet venelastest. Siin ja seal hakkasid venelased vastu, kuid olid sunnitud igalpool alla andma. Lahingutes sai surma hulkk venelasi ja vangilangenutest lasid valged maha kõik kommunistid. Nende mõne päeva kestel, mis moodustavad Soome kodusõja esimese perioodi, langes valgete vangid 5—6000 venelast. Saak, mis venelastelt saadi, oli suur. Alguses oli relvade puudus nii suur, et osa mehi olid varustatud kirveste, harkide, revolvrите ja jahipüssidega. Pärast venelaste võitmist võidi valged väed juba isegi kahuritega varustada. Suurem oli valgete sõjasaak Ilmajoel ja Vaasas. Neis kohtades said valged kokku 11 kahurit, 12 kuulipildujat, üle 2500 püssi, umbes 200 hobust ning suurel määral laskemoona ja muud varustust. Ka

Kokkola linnas langes valgete kätte 5 kahurit, 12 kuulipildujat, 2000 püssi, 12 väljakööki, 150 hobust, 60 raudteevagunit väga väärtuslikku varustust.

Võrdlemisi väheste kaotustega oli kindral Mannerheim üllatusvõitude läbi puhastanud Põhja-Soome lõunapoolse ja keskmise osa venelastest, loonud omale liikumisruumi ning sõjasaagiga va-

rustanud oma peamiselt talupoegadest koosneva armee relvade ja muu varustusega. Soome punased tähendatud maa-alal suuremat osa ei mänginud. Küll aga Oulu linnas ja sealt põhja poole. Sinna suunduski kindral Mannerheimi järgmine operatsioon.

A. V.

(Järgneb.)

Kergelennukite kasutamisest.

Hinna poolest igäihele kättesaadav, kasutamisel lihtne ja odav, väikene, väikeseljõulise mootoriga — see oleks lennuk, mis lendamise kõikidele võimalikeks teeks. Sarnane masin arendaks lennusporti ja lihtsustaks ühenduse kodumaa kaugemate nurkade vahel, olenemata teede heast või halvast seisukorrast. Viimaseaja saavutused kergelennukite ehituse alal on nii mõndagi selles sihis lahendanud, kuid igäihe isiklisest lennukist oleme veel kaugel.

Peanõuded, mis lennukile, kui liikumisvahendile esitatakse, on ustavuse tarvitamisel igasuguse ilma juures, maandumise ja tõusu võimalus väikestel ja halvasti ettevalmistatuil ehk täiesti ettevalmistamatuil aerodroomel, lihtne hoiuvõimalus ja kasutamise odavus.

Lennuki kindlus oleneb mootorist. Sageli tarvitatakse avimototsüklettide varustamiseks harilikke mootorratta motoreid, mis aga vähe otsarbekohased, sest lennus peab sarnane mootor suure tiirude arvu juures töötama ülekoormatuna, kuna nad mootorrattal harilikult ainult väikese gaasiga töötavad. Peale selle on kaheasilindrilise mootori juures kas küünla või mõne muu väikese rikke tõttu, töötamast lakkamise võimalus alati suurem kui mitmesilindrilise juures. Ka oma jämedama ehituse ja halvema materjali tõttu ei ole rattamootorid lennukile kõlbulikul, kuigi nad odavamad on. Paremaid tagajärgi annavad eriti kergelennukitele ehitatud mootorid, milledest ture lastakse ikka enam ja enam tüüpe.

Mis puutub ilma mõjusse, siis ei ole harilikule lennukile isegi hoogline tuul kardetav. Hädahohtlikum on juba udu. Kuna kergelennukitel kiirus väiksem ja mootor nõrgem, võib oletada, et nad enam alistuvad tuule mõjule. Siiski on võistlustel õige nõrgad masinad ka halva ilmaga hästi lennanud.

Tõusu kiirus on tähtis kui tõsuplats väike — ja seda ümbritsevad mets, kõrged ehitused, postid jne. Mida võimsam mootor, seda kiiremini võib tõusta lennuk, seda suurem on tema vertikaalkiirus. Võimsuse tagavara on kergelennukitel tunduvalt väiksem, kui reisilennukitel, rääkimata sõjaväe tüüpidest. Näiteks tõuseb 500 meetri kõrgusele:

Junkersi reisilennuk . . . 4—4,5 minutiga
Harilik sõjaväe luurelennuk 2—3,5 „
Kergelennuk D. H. 53 . . . 5—6 „

Maandumine on kergelennukitel kergem kui harilikudel, kuna maandumiskiirus esimestel väiksem. Kuna harilik maandumiskiirus 80 klm. ümber tunnis, on see kergelennukitel 50—60 klm. ehk veel vähemgi. Maandumine väiksema kiirusega on hädahohutum ja ei nõua suurt ja siledat aerodroomi. Kuigi maandumisplats võib olla väike (70—100 mtr.), peab platsi ümbrus siiski olema vaba kõrgematest esemetest, sest kergelennukid

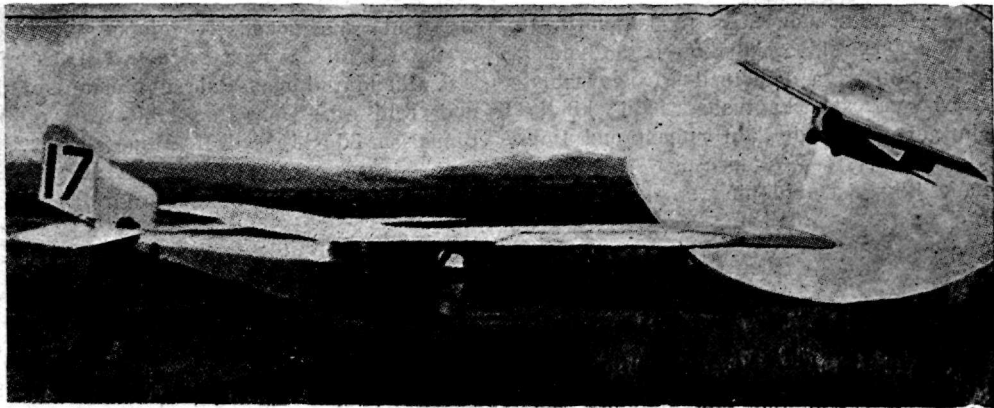
liuglevad lamedalt ja jooksevad enne rataste mahapanemist kaua maa lähedal.

Ümberkäimine ja hoid on lihtsad. Mootor on lihtne, tiivad tehakse harilikult kere küllest lahti võetavad ehk piki keret kokkupandavad, nii et lennuk väikesesse kuuri mahub, kuna raskuse poolest kaks inimest seda vabalt võivad ühest kohast teise vedada.

Siiski ei pea arvama, nagu oleks kergelennuk alati kõige väiksem oma mõõtude poolest. Nende tiibade pikkus on harilikult 9—12 mtr., kuna paljudel hävitajatel see vähem on. Muidugi on ka õige väikseid lennukeid, millede tiibade pikkus ainult 3,5—4 mtr., neil on aga võrdlemisi tugevad mootorid, 35—40 H. P.

Kergelennuki arendamises seisab Inglismaa juhtival kohal. Seal on rida hästi korraldatud kergelennuki klubisid, kus liikmed ka lendamist õppida võivad. Klubid saavad õhuministeeriumilt toetust ja on lennuasjanduse propagandaa alal palju korda saatnud, organiseerides võistlusi, ringlende jne. Läänud suvel kutsuti ellu era-lennukiomanikkude klubi.

Ei ole huvitusest tutvuneda kergelennuki arenemiskäiguga. Tagajärjed, mida saavutati Saksamaal, Rhõni mägedes 1920. ja 1921. aa. mootorita lennukite või plaanerite alal, ergutasid ka teisi riike, eriti Inglis- ja Prantsusmaad, tähelepanu pöörama purilennule. Mõlemas riigis peeti rida võistlusi, Purilend Inglismaal aga suuremat hoogu ei võtnud. Praegu harrastatakse seda sporti veel Saksamaal ja vähemal määral ka Prantsusmaal. Purilennu probleemi tundmine andis tõuke lennukite ehitamiseks, mis varustatud väikeseljõuliste mootoritega. Esimese kergelennuki ehitas prantsuse konstruktor Devoitine, kes varem ka plaanerisi ehitas. Tema väikesel monoplaanil, 9 H. P. Anzani mootoriga, tehti 1923. a. kevadel rida lende. Samal ajal ehitas inglane Manning õige kerge „Wren“ nimelise monoplaani, varustades seda A. B. C. 400 ccm. mahutuvusega mootoriga. Edukad lennud sellel lennukil näitasid, et üks inimene võib väga hästi lennata lennukil, mille mootor vaevalt 10 H. P.. Siit peale on ehitatud õige palju kergelennukeid pea igas riigis, ja esimesest võistlusest Lympne'is, Inglismaal, võttis 28 lennukit osa. Selle võistluse masinatest oleks märkida English Electric Co. „Wren“ ja A. N. E. C. monoplaan 700 ccm., Blackburn mootoriga, millel lennati 87,5 miili ühe gallooni bensiiniga. Peale esimest Lympne'i võistlust jõuti otsusele, et mootorratta mootor ei ole lennukile kohane. 1924. a. võistlusel andis õhuministeerium 3000-naelalise auhinna parimale kahestmelisele kahekordsete juhistega lennukile, mootoriga mitte üle 1100 ccm. Sellega püüti ergutada lennukoolidele kohase tüübi ehitamist. Hindamisel võeti arvesse mitte enam eestkätt bensiinikulu, vaid maks-

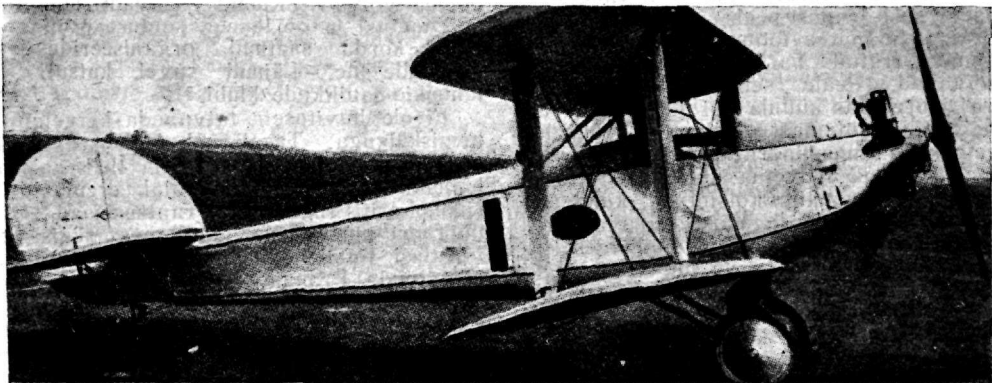

„Wren“.

maal- ja minimaalkiiruse vahakord, stardi ja maandumise pikkus. Esimesele kohale tuli Beardmore'i „Wee Bee“, Bristol'i „Cherub“ mootoriga, mille suurim kiirus 70,11 ja väiksem — 39,66 miili tunnis. Võistlustel selgus, et 1100 cm.³ mootor kaheistmelise lennuki jaoks küllaldane ei ole. Läänud aasta oktoobris peetud võistlustel oli osavõtjatele tingimuseks, et lennuk oleks kaheistmeline, mootori kaal mitte üle 170 naela, kasulik koorem, peale põletisaine, vähemalt 340 naela. Võitjaks tuli Blackburni tehase „Bluebird“ 75 H. P., „Genet“ mootoriga.

Kulu nimetus.	Iga lennutunni kohta mr.-des.
1. Amortisatsioon	625
2. Kinnitus	280
3. Jooksev remont ja tagavaraosad	200
4. Bensiini 5 kg.	225
5. Õli 1 kg.	60
6. Korrašoid	200
7. Kapitali %% (6% lennuki ja tagavara osade hinnast)	150

Kokku 1740

Blackburn'i „Bluebird“.

Mis kergelennuki tänapäev veel hulkadele kättesaamatuks teeb, on selle kõrge hind ja kallid eksploatatsioon. Näiteks maksab De Havillandi tehase kaheistmeline kergelennuk „Moth“ kohapeal tehastes 795 naelst., s. o. meie rahas ligi 1,5 miljoni marka. Üheistmelise, nagu „Wren“, saaks vast 7—800.000 marga eest. Saksamaal on hinnad odavamad ja sealt võiks kaheistmelise spordilennuki saada 450.000—500.000 margaga.

Kui kallid tuleks sarnase lennuki kasutamine? Oletame, et lennuki iga oleks 3 aastat. Purunemise võimaluse jätame kõrwale ja kinnitame lennuki aastas 15% hinnast. Ebasoodsaid aegu sügisel ja kevadel maha arvates, võiksime lennukit kasutada aastas umbes 8 kuud, iga kuu jooksul 30 tundi. Lennuki amortisatsiooniaeg oleks $30 \times 8 \times 3 = 720$ tundi. Üldiselt saaksime järgmise eelarve:

Seega tuleks meil paremal juhusel lennu tund maksma 1740 marka. Kui lennuki tunnikiiruseks arvata 90 kilom., siis tuleks iga läbilennatud klm. maksma umbes 90 marka. See hind on 15—20 korda kallim, kui sõiduhind 1. klassi magamisvagnis.

Nagu ülaltoodust näha, ei ole isiklik lennuk kaugelki veel igapäevale kättesaadav, küll võiks aga lennukeid muretseda kollektiivselt, koondudes aeroklubidesse. Kahjuks on meil lennusport alles täiesti tundmata ala, mis tingitud osalt lendurite puudusest. Aeroklubisse koondatuna oleks aga võimalus ka siin leida väljapääsu vastava instruktoriga palkamisega. Peale selle jääks aeroklubile veel laialdane ja tähtis ülesanne õhu kallaletungi hädaohutude ja kaitsevahendite selgitamine laiematele rahvahulkadele.

Praktilisel kasutamisel tuleks kergelennuk kõne

De Havilland „Moth“.

alla eestkätt sidevahendina. Lennuki kiirus 90 kuni 100 klm. t. pakub suure ajavõidu, võrreldes raudteega või isegi autoga. Peale selle ei olene lennuk teede seisukorrast, vaid ka kõrvalised asulad on ligipääsetavad, kui seal ainult maandumiseks vastav koht olemas. Ajalehed ja igasuguse posti, kiirkäsud ja korraldused kannab sarnane lennuk kiiresti igale poole laiali. Kaheistmeline lennuk pakub veel suuremaid võimalusi, näiteks, rutuline arstiabi kohale toimetamine j. m.

Sporidiks on kergelennuk üksikule kallis, ühiselt on see aga teostatav. Eriti kohane on kergelennuk lennuasjanduse propageerimiseks. Ka võib

üheistmeline kergelennuk väljaõppel ja treenerimisel olla kasulik. Reservis olevatele sv. lenduritele on kergelennuk treenerimiseks samuti õige kohane, sest ta võimaldab võrdlemisi väikeste kuludega alal hoida lennuoskust.

Sõja puhul võib kergelennukit tarvitada sidepidamiseks seljataga, kus selle lihtsus ja vähenõudlikkus aerodroomi suhtes laialdast kasutamist lubab.

Reklaamlehekeste, üleskutsete jne. pildumiseks on kergelennuk kõige kohasem, sest lame liuglemisnurk lubab tal toimida madalal. J. S.

Ennekaitseväeteenistusline ettevalmistus ja meie noorsooliikumine.

Mõjur, millega noorsoo ennekaitseväeteenistusliku ettevalmistuse teostamisel paratamatult tuleb arvestada, on noorsooliikumine. Seab ju noorsoo sõjaline eeltevalmistus oma ülesandeks peale noorsoole sõjaliste teadmiste ja oskuse andmise ka kasvava rahvapõlve isamaaliste tunnete äratamise ja kasvatamise, et ette valmistada moraalselt tugevaid isamaakaitsejaid. Selle ülesande teostamisele võivad noorsooliikumise üksikud harud mõjuda kas soodustavalt, või pidurdavalt ja halvavalt, vastavalt oma iseloomule.

Noorsooliikumist, s. o. noorsoo isetegevust mitmekesistel aladel, näeme kõigi kultuurrahvaste juures. Paralleelselt rahva kultuurilise tempo kiirenemisele ja üksikute rahvaklasside poliitilise aktiivsuse tõusule omandab ka noorsooliikumine laiemad piirid. Noorsoo isetegevus kajastab, muudugi vastavalt kitsamas masstabis, kogu rahva vaimlist ja poliitilist elu. Tõusev noorpõlv, kellel alaealsuse tõttu võimalik ei ole aktiivselt osa võtta riiklikust ja seltskondlikust elust, leiab oma tegevushimule väljendusvõimaluse noorsoo organisatsioonides tegutsedes. Siin kujuneb välja teatud suun, mis aluse paneb noore kodaniku ilma-

vaate ja poliitilise meelsuse edaspidisele kujunemisele. Seepärast antakse noorsooliikumisele kõigis mais suur tähtsus ja püütakse seda juhtida oma rahvusele ja riigile kasulikus suunas.

Noorsugu on alati vastuvõtlikum välistele mõjudele kui vanem põlv. Kogemuste ja elutarkuse puudus raskendab õige seisukoha võtmist eriti poliitilistes küsimustes. Kergesti puhkev nooruse vaimustus ja entusiasm teeb noort kergesti ühe või teise näiliselt ilusa idee pooldajaiks ja eestvõitlejaiks. Kuna noored on alati suuremad idealistid kui vanem põlv, valitseb nende keskel suurem rahulolematuse ümbritsevate oludega, mis omakord välja kutsuvad noorsoo üldiselt tuntud opositsioonivaimu. Kui veel arvesse võtame noorsoo kaldumise romantikasse, saame selle hingelise tagapõhja, mis mõjutab erilisi voolusid ja nähtusi noorsooliikumise alal.

Noorsoo vastuvõtlikkus ja kerge süttivus võimaldab eduka moraalse kasvatustöö ka riigikaitse mõttes. Vastavalt suunitud noorsooliikumine annab kaitsevaelasi, kelle riikliku meelsuse ja isamaalsuse kasvatamise alal on põhjanev töö juba tehtud. Kuid iga aasta kaitsevärke võetavate

noorte kontingent annab küllalt tähelepanu vääriva protsendi ka neid, keda noorsooliikumine on mõjutanud vastupidises, meie riiklikule isolemisele ja maksvale korrale vaenulikus suunas. Sest samuti kui meie seisukohast jaatavatele ja soovitatavatele mõjudele, on noorsugu vastuvõtlik ka eitavatele, s. o. meie riiklikule iseseisvusele ja julgeolekule kahjulikkudele mõjudele.

Kommunistliku kihutustöö tulipunkt Eestis on alati olnud koondatud noorsoole, kus see ka on annud kõige suuremaid tagajärgi. Kolmandama internatsionaali juhtnöörid kõigi maade kommunistlikkudele parteidele on korduvalt rõhutanud vajadust kommunistlikku propagandat alustada esimeses jones noorsoos, et kasvata da kommuniste, mis tulemusrikkam kui propaganda täiskasvanute seas. Enne kui võtta vaatlemisele Eesti noorsooliikumise voolud, ei ole huvitusest tutvuneda noorsoo kasvatusesega kommunistlikus vaimus Nõukogude Venemaal.

Poliitilise kasvatamise alal on kõige rohkem tööd tehtud ja tagajärgi saavutatud kahtlematult Nõuk. Venemaal. Seal on propaganda kommunismi heaks ja agitatsioon teiste riikide ja ilmavaadete vastu asetatud esimesele kohale koolis ja noorsoo sõjalisel ettevalmistusel koolis ja väljaspool kooli.

Juba algkoolist alates õpetatakse noorsoole koolis n. n. „poliitilist kirjaoskust“ (politgramota), mis tegelikult on ainult kommunismi idee ülistamine ja vaenu õhutamine teisitimõtlejate vastu. Niisugune kasvatus töö kommunistlikus vaimus kestab kuni ülikooli lõpetamiseni. Ka väljaspool kooli korraldatavas noorsoo sõjaväelises ettevalmistuses on poliitilisel kasvatusel väljapaistev koht. Valitseb põhimõte: selleks, et olla hea punaväelane, peab kõige esiteks olema hea kommunist. Seepärast on nõukogude liidu „ZIK'i“ poolt 18. IX. 1925. a. vastu võetud sundusliku väeteenistuse seaduse põhjal teostatav noorsoo sõjaline eettevalmistus ühtlasi ka kommunistlikuks kasvatusesks.

Kommunistliku kasvatuses sõjalise eettevalmistuse teostamiseks täielikult on rakendatud ka noorsooliikumine Nõuk. Venes. Punaste skoutide, n. n. „noorte pioneeride“ organisatsioonid ja Vene kommunistlik noorsoo ühing — „Komsomol“ on tegelikult parteiliseks ja sõjaliseks kooliks.

Noorsooliikumise voolud Eestis.

Noorsooliikumisest kui legaalsest ja kindlailmelisest nähtusest võime kõneleda alates 1917/1918. a. Kuni maailmasõjani üksikutes koolides eksisteerinud pörandaaluseid organisatsioone ei saa lugeda normaalseks noorsoo endaavalduseks.

Pärast veebruarirevolutsiooni 1917. a. hakkasid tekkima noorsoo koondused koolides ja väljaspool kooli. Sel ajal oli moodne olla pahempoolsete vaadetega, pealegi tõrjus poliitika kõik teised

küsimused tagaplaanile. Seetõttu ei ole midagi imestada, kui esimene noorsooorganisatsioon, mis loodi, oli poliitiline ja ühtlasi ka pahempoolne. Varsti võeti omaks kommunistide põhimõtted ja oktoobrirevolutsiooni järele Eestis loodud „Eestimaa Tööraha kommuna“ leidis sellest noorsooühingust endale agitaatoreid. Detsembris hakati välja andma ajakirja „Noor sotsialist“ ja asutati osakond Narvas.

1918. a. veebruari lõpus kutsuti kokku esimene sotsialdemokraatlikkude noorteühingute kongress, kus asutati „Eestimaa kommunistlik noorsoo ühing“. Samal ajal tekkis mitmesuguseid ühinguid ka koolinoorsoos. Noorsooliikumine hakkas arenema kahes suunas: üldkultuuriline koolinoorsoo ja parteipoliitiline väljaspool kooli ühes koolinoorte osavõetuga.

Saksa okupatsioon ja järgnev vabadussõda lõpetasid igasuguse tegevuse noorsooorganisatsioonides. Kuid sõja lõppemisel puhkeb noorsoo ise-tegevus spontaanselt: suuremas osas keskkoolides asutatakse mitmesugused õpilasorganisatsioonid, luuakse linnade koolinoorsoo liidud ja Eesti koolinoorsoo keskliit. Väljaspool kooli tegutseva noorsoo keskkooandusena luuakse järgnevatel aastatel Ülemaaline Eesti noorsoo ühendus. Tegevust alustab ka Ameerika noorte meeste kristlik ühing „YMCA“ ja skoutide organisatsioonid.

Koolinoorsugu asub tööle suure vaimustusega. Organiseeritakse ühinguid, korraldatakse pidusid, referaatõhtuid ja antakse välja ajakirju. Kuid puudub kindel siht, mille tõttu töö on laialivalgub ja tulemusvaene. Sünnib murrang meeoludes. Sama koolinoorsugu, kes vabadussõja algul andis esimesi vabatahtlikke sõdureid, hakkab ilmutama pahempoolseid vaateid, ideetema ebamäärasest püüst mingisuguse „üldinimese“ väljakujundamise poole, vaimustades internatsionalistlikkudest seisukohtadest ja eitades rahvuslust. Tundub kommunistide kihutustöö mõju. 1920. a. sügisel asutati „Eestimaa noorproletaarlaste ühing“, mis 5. dets. 1920. a. otsustas kommunistliku noorsoo internatsionaaliga ühineda ja Eesti noorsoos enamlist kihutustööd alustas. Koolides loodi kommunistlikud kollektiivid, pörandaaluste lendlehtedega üjutati üle kogu õpilaskond, lendlehti salaja pannes sahtlitesse, raamatute vahele jne.

Kihutustöö viljana tulid teravad väljaastumised valitsusvõimude vastu koolinoorsoo kongressidel, seisukohavõtmised poliitilistes küsimustes jne. Kuigi juba 1922. a. avalduma hakkas rahvuslik vool, ei suudetud juhtivat osa koolinoorsooliikumises veel enda kätte võtta. Pahempoolsed juhid viisid koolinoored konfliktidesse õpetajaskonnaga ja haridusministeeriumiga. Mitme linna koolinoorsoo liidud suleti ja ühingute asutamist piirati. Ühtlasi hakkasid ametivõimud tõsisemalt võitlema kommunistliku kihutustööga koolinoorsoos, mis oli juba suutnud luua rea fanaatilisi noorkommuniste.

Algas tervenemine. 1923. a. nõuti kindlale rahvuslikule seisukohale asumist ja 1924. aastaks pääsis rahvuslik vool koolinoorsoos täiesti võidule, asudes koolinoorsoo keskliidu juhtimisele. Kommunistlikud noororganisatsioonid pidid oma tegevuse lõpetama ja pöranda alla minema. 1. detsember 1924. a. andis kommunistlikule noorsooliikumisele surmava hoobi, nii et praegu nime-tamistki ei vääri.

Praeguses noorsooliikumises võib näha kolme kindlakskujunenud ilmega voolu. Koolinoorsoos asub valdav enamuskindlal rahvuslikul alusel, üldkultuurilisel alal püüdes omapärase rahvusliku kultuuri poole, poliitilisel alal nähes oma ülesannet riikliku iseseisvuse kindlustamises erakondliste seisukohtade peale vaatamata. Läänud aastal 29. ja 30. okt. Tartus peetud üleriiklikul koolinoorsoo kongressil võeti vastu resolutsioonid:

„Kongress tunnistab tarviliseks olla aktiivselt rahvuslikult tegev elu ja arengu nimel, sest kuuldus oma rahvale, anname võimaluse areneda kõige paremini endas peituvale tõuomadustele ja kõige paremini kasutada meis peituvaid jõutagavarasid.

Pühenduses oma maale, rahvale ja riigile, tun-neme tungi olla kasulik neile. See võimaldab väärtusi luues ja tööd tehes olla rahvuslane, s. o. olla kasvaja kultuuri pooldaja.

Kongress soovib ja loodab, et see noorsugu, kelle esitajad moodustavad kongressi koosseisu, astub vastu igale nähtusele, mis meie avalikus elus kuidagi ebaideelisest, kitsast partei- ja kild-konnapoliitikast püüab pinda luua, eestkätt selle-ga, et püüab ise saada ideelisemaks ja teovõimse-maks isamaa- ja rahvaarmastajaks ei sõnadega, vaid teoga.

Eesti koolinoorsoo kõige laeimaks ideeliseks kandjaks tema arenemisel olgu sügav ja tugev

veendumus meie rahva iseseisvusse, omariiklusse ja kõikumata tahe kasvatada ja kujundada enes-est harmoonilisi, rahvuslikku eneseväärtust tund-vaid kodanikke.“

See on noorsooliikumise rahvusliku voolu usutunnistus. Samad seisukohad on alu-seks ka väljaspool kooli tegutseva „Ülemaalse Eesti Noorsoo Ühenduse“ tegevusel, mis seega kuulub rahvusliku noorsooliikumise alla. Siia arvata võiks veel ka skouid, eriti rahvuslikud noorsepad.

Internatsionalistlik vool, mida esitab väljaspool kooli seisev organisatsioon „Kul-tuurtahteline noorpõlve koondis“, kuid kuhu liik-metena kuulub ka koolinoorsugu, sai alguse pool-sotsialistliku elemendi eemaletõrjumisest kooli-noorsoo juhtimisest. Pooltsialistlikud noorsoo-liikumise juhid ühes väiksearvulise poolehoidjate hulgaga asutasid nimetatud „koondise“ juba aastate eest, kuid suuremat poolehoidu ta noorsoos pole suutnud võita. Mitte eestlane, vaid üldini-mene, mitte rahvuslane, vaid maailmakodanik — kosmopoliit, — niisugune on kokkuvõetult „koon-dise“ ideeline suun.

Lõpuks peab veel mainima n. n. „noorte meeste kristlikke ühinguid“, end. Ameerika „YMCA“, mis Eestis suurejooneliselt töötavad ja parktiliste os-kuste levitamisega on teinud palju tänuväärilist tööd.

Noorsooliikumise eriharu, mis tegelikult kaasa aitab noorsoo sõjalisele ettevalmistamisele, on skoutism. Kahjuks on skoutlik liikumine paaril viimasel aastal läinud tagurpidi. Selle liikumise elustamisele ja otstarbekohasele juhtimisele peaks pööratama kõige tõsisem tähelepanu, sest skou-ting on eelaste noorsoo ennekaitsevæeteenistus-likus ettevalmistuses.

Tshehhide väeosad Venes ilmasõja päevil.

Kohe ilmasõja algul moodustati Venemaal elut-sevatest tshehhidest, Austria-Ungari kodanikkudest, vabatahtlikkude leegion — „drushiina“ — võitluseks keskriikide vastu. Drushiinale saadi ohtvalt täiendust 1914. aasta sügisel, kui hulk tshehhi sõjavange Venemaa vangilaagritesse voo-las. Siit peale edenes tshehhide organiseerimine jõudsasti.

„Rjetchi“ aastaraamatus 1916. a. leiame Mil-jukovi teadaand Vene sihtide kohta, milles muu seas eriti kiitvalt toonitatakse tshehhide rahvus-væeosade teeneid, peale selle mainitakse korduvalt Vene väejuhtide käsukirjades tshehhide väeosade vahvust võitlustes austerlaste vastu. Peale kind-ral Brussilovi suurt pealetungi langes suur hulk tshehhe venelaste kätte vangi ja nüüd moodustati juba tshehho-slovakkide brigaadid. Kiievi kuber-mangus asuv „Slaavi sõjavangide jaotamise komi-tee“ hoolitses selle eest, et tshehhid ja slovakk-

kid esimesest vangilangemise päevast peale said kontsentratsioonilaagrites süstemaatiliselt välja-õpetatud. Ja kui Rumeenia liitlastega ühines ja keskriikidele sõda kuulutas, peeti Darnica laagris suurt tshehhide paraadi.

Elnimetatud „jaotamise komitee“ töötas rep-ressioonabinõudega: kes tshehhidest ja slovaki-dest agitatsioonile ei alistunud, need tembeldati Vene sõjavõimude ees germaano- või austrofiili-deks ja saadeti koos sakslaste ning magyaridega Siberisse või Doni söekaevandustesse. „Alistu-nud“ elemendid aga võisid eesõigustatult Volõõ-nia, Podoolia või Hersoni kubermangudes asuda ja elada linnades.

Ilmasõja kestel venelaste kätte vangi lange-nud tshehhide arvu kohta on andmed väga lahkuminevad. Suurem Vene ajaleht „Russkoje Slovo“ teatas 1917. a. kevadel, et see arv olevat olnud

Uus lahingkiiver Shveitsi sõjaväes.

Shveitsi sõjaväes on tarvitusele võetud uus terasest lahingkiiver, mis oma kujult väga sarnane Saksa teras-kiivriole.

700.000 meest, millest umbes pool drushiinas teenisid.

Organisaatorlist ja agitaatorlist tööd tegid peamiselt tšehhi rahvusest õpetajad; kogu ettevõtte eesotsas seisis aga 1916. a. alates endine Austria riiginõukogu liige Joseph Dürich, kes üle Shveitsi Austriast Venemaale oli põgenenud.

Peale *Brussilovi edu* hakkas *propagandakirjandus* uusi võtteid tarvitama: tšehhidele lubati anda peale Böömi- ja Määrimaa ning Sileesia veel 30-klm. laiune koridor Karpaatidest läbi Ungari kuni Drau'ni, Böömimaale.

Tsaarivalitsuse ajal oli tšehhide propaganda sunnitud tegutsema väga kitsastes raames. Mõlemad Kiievis ilmuvad ajalehed „Tšehhoslovan“ ja „Tšehhoslovak“ tõendasid peaaegu iga nädal „vaba hussiidide rahva nimel“ Vene tsaarile oma muutmata lojaalsust, kuid esimesil revolutsiooni päevil lõi neis kohe leekima vana revolutsiooni tuli. „Tšehhoslovak“ nimetati ümber „Revolutioneriks“ ja meelevalduste ajal kanti endise kahevärvilise rahvuslipu asemel punast revolutsioonilist lippu pealkirjaga: „Elagu Böömi vabariik!“ Esimesel revolutsiooni nädalail asus ka tšehho-slovakkide juht ja praegune Jugopeetud Tšehhoslovakkia president Masaryk Londonist Petrogradi, et isiklikult mõju avaldada Venemaa juhtide peale.

Erilist poolehoidu tšehhide vastu avaldas toorkõrne Petrogradi sõjaväe ringkonna ülem demokraatiline kindral Kornilov. Viimane oli ilmasõjas tšehhi sõduri Franz Machacek'i kaasabil Austria sõjavangist põgenema pääsenud, ja selle tänu-täheks aitas küll tšehhe igatpidi. Kuid toorkõrde sõja- ja mereministri A. F. Kerenski seisukoht jäi selgusetuks. Veel 1917. a. mail, viibides külas käigul Kiievis, seletas ta, et praegusel ajal olevat võimata tšehhide küsimust lahendada, sest keegi ei võivat teada, missugune saab välja nägema peale sõja Euroopa maakaart. Selle järele mainiti Vene sõjateadetes esmaskordselt tšehhi brigadide suuri teeneid võitlustes lõuna-lääne rindel ja „suure revolutsioonilise pealetungi“ algul.

1. juulil 1917. a. langes tšehhide osaks esimese pealetungi au ja pärast Konjuchi küla vallutamist — selle järele kui üks Austria-Ungari keiserlik ja

kuninglik tšehhide rügement venelaste poole üle läks — pühitseti seda sündmust kui hiilgavat vägittegu. Eelnimetatud rügemendi 300 sõdurit, kes oma mütsimärgid punaste mütsimärkide vastu ümbervahetasid, võtsid kohe lahinguist austerlaste vastu koos venelastega osa. Lugupidamine ja vaimustus tšehhide vastu oli tõusnud Venemaal haripunkti. „Teie omad tapavad omi mehi!“ kärjusid venelased röömujoovastuses Austria sõjavangidele. Selle teene eest lubati tšehhide drushiinal endise Vene roseti asemel mütsi ees Böömi lövi kanda ja tarvitusele võtta tšehhi komandokeel.

Kuid peagi järgnes sellele Tarnopoli katastroof ja ühe tšehhide brigaadi heroiline hukkumine. Pealtnägijad jutustavad sündmustekäigust ajalehes „Tšehhoslovak'is“ järgmist:

Peale raskeid kaotusi asus üks tšehhide brigaad varus Konjuchi juures, kui korraga kasakad tšehhide juure kihutasid, karjudes: „Päästke end, tšehhid, väerind on läbimurtud!“ Kohe korraldasid tšehhid koosoleku, kus otsuseks tehti venelastega mitte kaasa põgeneda, vaid viibimata vastupealetungile asuda ja läbimurret likvideerida. Aga kui brigaad vastupealetungile asus, oli ta juba mõlemaltel tiibadelt austerlastest ja sakslastest ümberhaaratud. Tšehhid panid kangelaslikult viimse võimaluseni vastu ja kui selgus, et edaspidine vastupanu asjata ja häbistava vangilangemise eest pääsmist pole, ning teades, missugune saatust neid vangilangemise järele ootab, lasksid ohvitserid endid revolvritest maha, kuna sõdurid üksteist käsigranaatidega surmasid. Ainult vähesel läks korda eluga pääseda, kuna võitjate kätte vangi langesid vaid mõned üksikud.

Siit peale algas tšehhide liikumise lõpu algus Venes.

„Poliitikategelased“ Petrogradi tööliste ja soldatide nõukogus ütlesid end avalikult igasugusest toetusandmisest lahti. Vähemlane Dan seletas, et Venemaa ei suutvat senini sõda jätkata, kuni iga üksik Austria-Ungari rahvus omale iseseisvuse saavutab, ning instruksioonides, millega Skobelev pidi Pariisi konverentsile sõitma, vaigiti targalt tulevase tšehhide riigi üle.

Kakelused vene ja tšehhi sõdurite vahel olid igapäisteks nähtusteks. „Meie tahame rahu teha,“ seletasid venelased, „aga teie ronite vabatahtlikult sõdimale!“ Ja 1917. a. oktoobrirevolutsiooni ajal leidis aset Kiievis raske konflikt. Ehk küll Ukraina valitsus katsus asja ära sumbutada, siiski kanti avalikkuse ette, et tšehhi sõdurid tänavlahingutes Kiievis vene töölisi sadade kaupa maha lasid! Selle tagajärjel tõusis aga venelaste ja ukrainlaste seas pahameele torm, nii et väejuhatus oli sunnitud tšehhide väeosi kiires korras üle viima Kiievist Poltava kubermangu.

Nüüd kaotasid aga tšehhide juhid kõik direktiivid. Nii kaua kui nad arvasid, et Ukraina koos liitlastega sõda jätkab, olid nad enamluse surma-vaenlasteks, kuid mõned nädalad hiljem osutusid aga ka ukrainlasedki Trotski panrevolutsioonilise kavatsuse pooldajateks.

Nüüd kerkisid esile igasugused fantastilised kavad: tšehhide brigaadid pidid külj-külje kõrval punakaardiga võitma sakslasi, siis pidid nad Arhangelski kaudu läänerindele üleviidama jne.

1918. aasta märtsis panid aga tšehhid Bachmatschi juures relvad maha, endid sakslastele ja austerlastele vangi andes, kes neid valjult karistasid.

Tšehhi leegionide tegevusest ja võitlusest punaste vastu Siberis pikemalt teine kord.

E. Ms.

Tulistus.

Kuigi veel pime on, erinevad meie kogud üsna selgesti kaeviku kriidiseintest, mis lookleb kui valge madu öösel. Me sammume vaikides, ettevaatlikult üksteise järgi, mees mehe järele, igaüks omi mõtteid eietades. Tunni aja pärast oleme, väeosa ette paisatud kuhjake sügavasse vaenlase asupaika tunginud, mis nii kaua meie silmade ees saladuslikka, võõra, hädaohtliku rannana laiutanud.

Meie ümber on suur hall sisutus. Mullakünkad, traattökked, teenäitajad, kaevikukaablid, seisavad külmalt, elutult ja vaenulikult nõretavas ämarikus. Objektid, milledele me igasuguse nime-tuse kaotanud. Meie silmad seletavad veel asju, kuid need ei ütle meile enam midagi, sest ikka rohkem katkendilisemalt, pealiskaudsemalt tantsleb meie ajades mõtete lainte mäng.

Imelik, niisugused silmapilgud kutsuvad meis esile ikka samu meeleolusid. Tuleristimine on meil juba ammu seljataga, oleme tuhat ning veelkord tuhat korda tule all seisnud, oleme kuulsa löögirügemendi väljavalitud eelsalk, kuid olemä täna hommikul siiski nii vaiksed ja järelmõtlikud.

Ning oleme ometi nii hiilgavalt ettevalmistatud. Tervelt kolm nädalat treenerisime lennuülesvõtete järgi vormitud mullaehitustel, ja igal hommikul samal koidutunnil käsigranaatidega, lõhkeainetega, süütenõõriga. Me oleme kõik läbikaalunud, ette näinud, teineteisega läbirääkinud, oleme prantsuskeelseid hüüdeid õppinud, nende õisete lahingabinõudega tutvunenud; lühidalt, see ülesanne on meile usaldatud kui vahetpidamata drillitud relvvõte, mis teatud komando järgi endastmõistetava täpsusega täidetakse.

Me tunneme teineteist juba kaua kui julgeid lahingukaaslasi, oleme teineteist nii mõnelgi paia-val heitluspäeval suitsuga kaetud lahinguväljadel kohtanud, mil aja vaim ikka jälle neidsamu kokkukogub. Me teame, et meie väljavalitud jõurikast mehisust kehastume ning oleme sellele teadmisele uhked. Veel eila istusime vana kombe järele koos viimasele koosviibimisele kogutult ning tundsime, et võitlusetahtele, sellele omapärasele himule ikka rinde ette tormata, kus vabatahtlikke vajatakse, hädaoht endise pinevusega vastuastub. Ja, kui see kõik juba nii kaugel oleks; me oleme tõust, kes sirgub ühes silmapilguga.

Sellegipoolest, seda ebamõnusust, seda tahtmatut sisemist külmetamist, neid aimdusrikkaid mõtteid, mis me vaatepiiri ületavad kui määratud, kärisenud pilveräbalad, ei saa meie takistada, ka siis mitte, kui me ühe tugeva lonksu konjakit võtame. See on tugevam kui meie. Udu, mis meis asub ning sarnastel tundidel rahututel hingevetel mõistatuslikult heljub. Mitte hirm — selle peletame minema talle teravalt ning pilkavalt kahvatusse näkku vaadates — vaid tundmatu ilm,

millesse meie arusaamise piirid haihtuvad. Seal märkad vast, kui vähe ennast tunned. Sügaval põhjas uinuv, vahetumast päevategevusest tähelepanematuna, tõuseb ta ülesse ning valgub laialti tumedaks kurbuseks, veel enne kui ta kuju omanud.

Mis aitab teadmine, et me endid kolm nädalat selleks tunniks karastanud, et ennast tugevana ja kindlana teada? Mis aitab see, et enesele ütled: „Surm? Ha, mis ta on? Paratamatu üleminek“. See kõik ei aita, sest mõtlejast on tundeline olevus saanud, ettekujutuste mängukann, mille vastu ka teravaim mõistus võimetu. Need on tõsiasjad, mis me harilikult salgame, sest et me nendega arvestada ei suuda. Kuid läbielamuste silmapilkudel on kõik salgamine asjata, siis omab see tundavalt kõrgema ja kindlama tõelikkuse kui kõik teised nägemused päise päeva ajal.

Me saabusime eellinile, kus parajasti viimaseid eeltõid tehakse. Me oleme virgad ning täpsed, tunneme endis tungi tegevusele, et eneste mõtete eest põgeneda, et aega veeta, aega, mis meid juba kaevikus nii lõpmata piinanud, mõiste mis kõiki mõeldavaid piine enesesse koondab, ahel, mida murrab vaid surm. Võib olla juba neis minuteis. Ma tean, võib tunda täie teadvusega, kuidas voolav eluläte igavikumerde valgub; ma olen juba mõnikord sellel piiril seisnud. See on pikaldane sügav vaibumine, kõrvus kumin, tuttav ja rahulik nagu kodune ülestõusmise kellade helin. Ei peaks nii mõtlema ning ikka jälle mõistatuste kallal urgitsema, mida me ikkagi lahendada ei suuda. Kõik tuleb ju omal ajal. Pea püsti, peleta mõtted eemale. Eeskujulikult surra, seda me mõistame, ähvardavale pimedusele vastuastuda, võitleja vahvusega, kaaluva elujõuga. Roopast mitte väljalüüa lasta, naerata lõpuni, ja olgu see ka vaid mask enese ees, see on ka midagi. Enam kui ennast võites surra ei suuda ükski inimene. Sellepärast peaksid isegi surematud jumalad teda kadestama.

Me oleme endid oma ülesande täitmiseks hästi ettevalmistanud, varustatud relvadega, lõhkeainetega, valgustus- ja signaalabinõudega, üks õige lahinguvalmis eelvägi, moodsa lahingnõuetele kasvanud. Mitte vaid rõemsa pealetungi ja toore jõu läbi kasvanud. Kui neid mehi nii hämaras seisma näed, kitsad, kõhnad, paljud peaaegu veel lapsed, võiks neid vähe usaldada. Kuid nende näod, nii teravad, julged ja targad. Ma tean, nad ei kõhkle hädaohu ees minutiiki; nad tungivad talle peale, kiirelt, jõurikalt, väledalt. Hõõguva vahvuse ühendavad nad kaine intelligentsiga, nad on mehed, kes hävitusekeerises kindla käega raskemagi takistuse eemaldavad, suitseva käsigranaadi vaenlasele tagasivirutavad, võitluses elu ja surma peale ta kavatsuse silmist loevad. Need on teraskujud, kelle kotkapilk otse, üle põrisevate propellerite pilvis uitab, kes tankide mootorimüri-

nasse surutult põrgusõite teevad mürisevatel trehtri-väljadel, kes surmale silma vaadates, ümberpiiratud, laipadega ülekülvatud paikades poolnälginud kuumade kuulipildujate taga kükitavad. Need on moodsa lahinguvälja parimad pojad, hoolimatust sõjalikkusest läbiimbenud, kellede tugev tahtmine, kokkusurutud, sihikindla energiatõukesse tühjeneb.

Kui tähelepanen, kuidas nad hääletult läbipease lõikavad okastradirägastikus, valgustuskelli võrdlevad, tähtede järgi põhjasuuna äramääravad, siis tulen arusaamisele: See on see uus inimene, pioneer, Kesk-Euroopa väljavalitu. See on päris uus tõug, tark, tugev ja tahtejõuline. Mis siin lahingus nägemusena paistab, on homme teljeks, mille ümber elu kiiremini ja ikka kiiremini pöörleb. Mitte alati ei rajata teed nagu siin läbi trehtrite, tule ning terase, kuid kiirus, millega sündmused siin vahelduvad, raudne tempo, see jääb endiseks. Vaibuva aja hõõguy ehapuna on ühtlasi koidukumaks, mil end suurematele võitlustele valmistad. Kaugel seljataga ootavad hiigellinnad, masinatekarjad, riigid, millede sisemise ühenduse tormid purustavad, uut inimest, vahvamat, võitlusvõimsamat, hoolimatumat enese ja teiste vastu. See sõda pole mitte vägivalla lõpp, vaid algus. Ta on sepikoda, milles maailm uutesse piiridesse, uutesse arusaamistesse taotakse. Uued vormid peab verrega täidetama, ning võimu peab rusikaga haarama. Sõda on suur kool ning uus inimene peab meie sarnane olema.

Ja, nüüd on ta jälle kõnekamaks muutunud, mu vana löögiosa... Tõsi, rusikavõte on kõik udud peletanud. Juba kõlab poolvaljult mõni naljatera püsside kohta. Ei ole tõesti maitsekas küsida: „Na, paksuke, kas su lahingukaal on juba täis?“ — ja nad naeravad ning paks veel kõige enam. Ainult mitte ärdaks saada. Kohe algab pidu, ja meie oleme ta vürstid.

Üks häda on siiski. Kui ettevalmistused nurja lähevad, jääb vastaspoolel vaid ükski kuulipilduja tegutsema, siis saavad kõik need väljavalitud tormijooksul üle inimtühja välja, mahapõmmutatud kui kari hirvi. See on sõda. Parem ja väärtuslikum, elu ülim kehastus on vaid selleks hea, et ta täitmatute lõugade vahele pillutud saada. Üks kuulipilduja, lindi sekundipikkune edasilikumine — ja 25 meest, kes oleks võinud mõnda kauget saart kultiveerida, ripuvad traattõkkeis räbalate kimpukena, et pikkamööda kõduneda. Neid on üliõpilasi, lipnikke, põliste, uhkete nimedega, masinalukusseppe, viljarikaste talude pärijaid, uhkeid suurlinnalasi, gümnaasiaste, kellede silmist mõne vana pesa okasroosikeseuni veel mitte päris kadunud pole. Talupoegi, üleskasvanud Westfali või Lüneburgi nõmme õlgkatuste all, millede ümber igivanad tammed kohisevad, istutatud nende esivanemate poolt põllukividest ringmüüri ümber. Nemat on nii truid, et kõhklemata oma juhi eest sureksid.

Naabri rügement alustab ägedat marutule andmist. See on pettemanööver, et vaenlase suurtükiväge eksiteele viia ja teda hävitada. Varsti on asi nii kaugel. Nüüd peab ennast koguma. Muidugi, on võib olla kahju meist. Võib olla ohverdame endid millegi tühise eest. Kuid meie väärtust ei saa meilt keegi võtta. Pole tähtis, mille eest me siin võitleme, vaid kuidas me võitleme. Sihile vastu kuni võidame või kaome. Võitlustahe, olgu see ka kõige väiksema idee eest, kaalub enam kui igasugune juurdlemine kurja ja hää kalal. See annab isegi kurvema vähimusega rüütlike austamisväärse pühapaiste. Me tahame näidata mis meis on, kui suurem siis oleme tõesti kõik andnud.

Nüüd tabab äge valing ka meid. Meie diviisi suurtükivägi laseb laitmatult, esimene pauk sobis sekundipealt. Ikka tihedamaks ja mitmehäälisemaks muutub vuhisevate rauakahmakate hulguv saabumine, et teisel jällegi uppuda kurjustavasse, kiskuvasse, uimastavasse häältemerde. Miinid tõmbavad meist üle omi helmendavaid kiirtekaari ning killustuvad vulkaanilise plahvatusena. Valged valgustussignaalid ujutavad üle heleva kumaga välgatavaid suitsu, gaasi ja tolmupilvi. Kirjud raketid ripuvad kaevikute kohal, eraldades säravaid kuulikesi ja siis jälle kustudes. Mõned teise ja kolmanda riba kuulipildujad on elavamas tegevuses. Nende lõputa, teineteisse sulavate paukude ragin on sumedaks tagaseinaks, millega kattuvad raskete kahurite väiksemad paukude vahed.

Nüüd ärkab ka prantslaste suurtükivägi. Alguses vaid grupp kergeid batareisi, mis kiires seerias meie kaevikule terashoopidena trummeldavad ning läikivates shrapnellidest tinakuule kui katekannust külvavad. Siis järgnevad rasked kaliibrid, mis kasvavates mürtsudes kui röövlinnud ülalt meie peale sööstuvad ning terved kaevikuosad tule ja musta suitsuga neelavad. Vahepidamata paisatakse mullatükke, puupilpaid ja kuulikilde meie teineteise kõrval seisvatele kiivritele, millel vahetuvad valgustuskeerised peegelduvad. Kaalukad kolmesarvelised miinid vajuvad kui hävitavad uhmriöögid maasse; pudelmiinid, mis kui keerlevad vorstid, läbi suitsu ja ämariku lendavad, kargavad ridastikku eelmiste tulde. Valgusjugasid, mis hõõguvate sädeahelatena teineteist taga ajavad, heidetakse õhku tuhandete kaupa, et mõnda varaajast lendurit eemale peletada, kes tõkettulekahureist teateid koguda tahab.

Meie aga seisame tihedalt teineteise kõrval. Alguses pugesime rebaseaukudesse ja mullavallide taha. Kuid ainult lühikeseks ajaks, sest me oleme lahingute sepikojas ükskõikseteks ja tuld kartmatuteks olevusteks taotud. Me oleme ka veendunud fatalistid ning usume, kui ta tabab, siis tabab ta ikka. Pinevus kuuli väljalennu ja lõhkemise vahel on kõige hirmsam; siis tõmbu-

vad isegi kõige vanema sõjamehe närvid. Liig palju kohutavaid pilte, liig palju verd ja hoigeid on see lipendav vihin enesega kaasa toonud. Mida kauem sa kaasa teed, seda kohutavamaks muutub mälestuste film, mis sellel sekundil aju läbis-tavad.

Siis tuleb punkt, mil tulekeeris üksikud tunnetused enesesse imeb, meeled piltide vastu pör-gates üles ütleavad, mälestused, minatunne, sellega ühes ka hirm ja lootus kui kerge udu haihtub. Siis murdub nõrgem ning langeb maha kui tühi kuulikest, sest et ta viimase tõukejõu, hirmu kao-

tanud. Teda ei aja jalule ükski palve ega ükski ähvardus enam.

Tugev aga seisab marus kivistunud näoga, ma-teeria joobunud triumfaator. Ta on tasakaalu leid-nud sündmuste vahelduval tasapinnal. Seisku ilm kas või pea peal, vahval südamel on oma raskus-punkt.

Roheline rakett tõuseb õhku ning jääb pika val-gustnõretava sabaga meie üle rippuma. Signaal! Me tormame tiheda, tumeda pilvena välja tund-matusse.

Ernst Jünger'i järel.

Sõjakirjandust.

Mõningaid märkeid Victor Muti „Võru alt Jakobstadi“ kohta.

Meie sõjakirjandus ja eestkätt vabadussõja kohta ilmunud raamatute koguarv on niivõrd väi-ke, et iga sel alal ilmunud töö võtad heameelega kätte, tunned ta ilmumise üle rõõmu ja asud suure uudishimuga ta lugemisele. Meie sõjakirjanduse arenemine edeneb visalt. Näib nagu liiguks mõte liiga aeglaselt, nagu libiseks sulg sõjamehe käes liiga pikaldaselt. Mõtteid ja muljeid on vast kül-lalt, mis vääriksid, et neid paberile panemisega jäädvustada. Mis vabadussõja ajaloo and-mete korraldamisesse puutub, siis on täiesti selge, vähemalt aja suhtes: mida varem — seda parem. On üldiselt teada, et kõik sündmused ei olegi doku-mentidega fikseeritud. Neid tuleb rajada selle-pärast osavõtnud tegelaste isiklikkudele mälestus-tele. Mida kaugemale läheb aeg, seda ebatäpse-mad ja puudulikumad on need viimased. Ja nagu selgunud, on paljud asjad isiklikkudes mälestustes juba ununenud ehk segamini aetud, mispärast nen-de kaudu tõe tabamine on juba raskem. Needki üksikud raamatud, mis seni ilmunud (ja neid on nii vähe), valgustavad ainult mõnda üksikut küsi-must, või mõne üksiku väeosa tegevust sõja kest-vusel. Vabadussõja tundmaõppimiseks on sellest materjalist aga liig vähe. Soomlased on selles mõttes meist ette jõudnud. Nendel on oma vaba-dussõja ajalugu valmis. Kuigi nad ise oma tööga päris rahul ei ole selles mõttes, et töö pole mitte päris erapooletult välja kujunenud, kuid see pole nii suur viga, annab tulevikus end parandada. Sündmused ise asuvad ju nii lähedas minevikus, et väga raske on neist täiesti erapooletult kirjutada.

Meil, nagu öeldud, valitseb aga pöud sel alal edasi. Mõne nädala eest ilmus vabadussõja ajaloo alal kolonel Victor Muti teos „Võru alt Jakobstadi“. See töö käsitleb ühte meie vabadussõja tähtsamat operatsiooni, kus ootamatu ja hoogsa löögiga Lõuna-Eesti vaenlasest puhastasime ja mitte ainult Lõuna-Eesti, vaid ka Põhja-Läti. Sel-

le operatsiooni kordaminek võimaldas Lätile oma sõjaväe organiseerimisele asumise ja oma riigi-kaitse küsimuste iseseisvalt korraldamise.

Huvi nimetatud raamatu vastu tõstab veel see asjaolu, et autor oli ühtlasi ka nimetatud operat-siooni tegelik juht, mispärast temal rohkem kui kel-lelgi teisel võimalusi oli saada põhjalikumat ja täielikumat pilti käesolevast operatsioonist.

Nende ridade ülesanne ei ole raamatu sisulisel küljel peatuda. Küll aga tahaksin lugeja tähele-panu juhtida raamatu keelelisele küljele, millest käesoleval juhusel ei saa kuidagi vaikides mööda minna.

Raamatu soliid välimus ja huvitav teem meeli-tab lugemisele, tõstab raamatu vastu alguses kaht-lemata väga hea elarvamise. Kui aga juba esi-mestel lehekülgedel satud suurte keeleliste konar-luste peale ja edasi lugedes iga lause otsa uuesti komistad, siis hakkab tuju langema. Tekib mulje, et ei ole lugenud eesti keeles juba ammugi nii vigases keeles kirjutatud raamatut. Siin on lehe-külgi, kus asjata otsid õieti kirjutatud lauset. Sõ-nade järjekord lauses, alistuvad laused, kirjavahe-märgid — kõik on segamini paisatud. Morfoloogi-lisi vigu esineb raamatus siiski võrdlemisi vähem, sellevastu aga kubiseb töö süntaksi vigadest. On ka lauseid, mis vigase väljaütlemise tõttu jää-vadki arusaamatuks. Osa vigu tulaks vast ehk trükkivigade arvele kirjutada, kuid autor õiendab ettetulnud trükkivead raamatu lõpus ja nende õien-duste arv terve raamatu kohta ei ületa vast tõe-liste vigade arvu raamatu ühel leheküljel.

Oma väite tõestuseks toon raamatust konkreet-seid näiteid. Et vigu lõpmatu hulk ja nende kõi-kide üleslugemine ei mahuks käesoleva artikli raam-desse, sellepärast toon nendest ainult mõned reljefsemad.

Näiteks, lehk. 29, rida 5 ülevalt, on punktiga eraldatud, järgmine iseseisev lause: „Teda ida poole Jrboska liini ja lõunasse — ka kuhugi eema-le.“ Kas on sellel lausel mingisugune mõte? Kind-

lasti ei. Ja kui ei ole, siis ei tohi ta ka iseseisva lausena esineda.

Võtame näite keerulisemast lausest: lhk. 14, rida 3 ülevalt: „Kõrvalt vaatajale ehk, nähtavasti visates kolikambrisse kõik sõjapidamise senised seadused ja õpetused, kuid tegelikult siiski seda kõike (pro kõiki) kõigekülgsemalt, (tarbetu kõma) laiemates piirides kasutades, temale osaks langenud ülesannetes (vaja koma) mitte ainult käsitöölisena, vaid ka kunstnikuna töötades (vaja koma) jõudis Eesti (pro eesti) maleva...“ jne.

Kui pikas ja kõrvalises lauses pea- ja kõrvalause vahe pole komaga märgitud ja kõrvallaused segi paisatud, siis on väga raske mõttest aru saada, nagu seda ülaltoodud näitest nägime.

Eeltoodud näitele järgnev lause on 9 rea pikkune periood, kus alistuvad laused üksteisest eraldatud semikooloniga. Semikooloni eesti keeles võime aga tarvitada ainult lähedalt seotud pealause vahel. Hakkame meie aga ka alistuvaid lauseid semikooloniga eraldama, siis ajame mõisted segamini, nagu see käesoleval juhul sündinudki. Edasi leiame lhk. 28, rida 7-alt. Lause algab pärast semikooloni „esiti mitte selge, siis ajajooksul ikka enam väljakujuneva ja oma täidesaatmiseks õiget aega ootava.“ (punkt) On sel lausel tõesti mõte? Ometigi eksisteerub ta iseseisva lausena.

Sõnade järjekorda lauses ei näi autor palju tunnistavat. Subjekt ja predikaat, mis eesti keeles seisavad lause alguses, paisatakse töös sagedasti lõppu ja objekt sellevastu viiakse jälle lause etteotsa. Näiteks, lhk. 13, rida 12 ülevalt; lhk. 29, rida 4 alt; lhk. 42, rida 14 alt; lhk. 44, rida 14 ülevalt jne.

Autor tarvitab väga laialt eesti keelest välja tõrjutud germanisme. Näit. lhk. 13, rida 16 ülevalt: „Kui pealetungiv (pro pealetungiva) vaenlase laine sai tagasi löödud“ (pro löödi tagasi); lhk. 16, rida 3 ülevalt: „Kui selle juures veel näha saaks olema“ (pro kui selles näha oleks); lhk. 46, rida 4 ülevalt: „On teadmine, et vaenlane saab liikuma“ (pro liigub); lhk. 62, rida 4 alt: „... saab nurja aetud“ (pro aetakse nurja) ja palju muid asrnaseid.

Väga segavad lugejat tarbetumad kordamised, näiteks, lehk. 13, rida 1 ülevalt: „Meie õppisime, kuigi õppisime...“; lehk. 16, rida 7 alt: „... meie sõja sõdimiseks...“; lhk. 17, rida 10 alt: „Lühidalt pilku heites meie ja meile lähemate meie naabrite...“; lhk. 51, rida 15 ülevalt: „Peab seda meelespidama, niisama ka seda...“; „Ka siin pidi seda meelespidama, mitte unustama; ja ei unustatudki...“

Ülisesagedasti tarvitatud kiillaused ja vahesõnad teevad stiili kohmakaks, raskesti loetavaks, iseäranis siis veel, kui autor jätab endale täiesti vabad käed kirjajahemärkide tarvitamises.

Morfoloogilisi vigu leidub V. M. töös ka küllalt, kuigi nad eksitavad käesoleval juhul vähem

kui lauseehituslikud vead. Täis- ja osaobjekti tarvitamine püüab minna ikka segamini. Näiteks, lhk. 31, rida 9 ülevalt: „Sellega, (tarbetu koma) vaenlase väerinda (pro väerinde); lhk. 41, rida 9 alt: „... ja vaenlast nii kaugele viinud...“ (pro vaenlase); lhk. 40, rida 1 alt: „... võimaldama rahulikku elu...“ (pro rahuliku elu) jne.

Viperusi tuleb ette ka i mitmuse tarvitamisel, näiteks, lhk. 31, rida 18 ülevalt ja lhk. 12, rida 14 alt, kus „jäägil“ ja „aegul“ on tarvitatud tugevas astmes, kuna nende sõnade ainsuse omastav on nõrgaastmeline, järelikult siis ka i mitmuse vormid nõrgad.

Adverbid kokkukirjutamises verbidega ei ole autoril alati õnne. Kipuvad kokkukirjutatult esinema ka niisugused vormid, mida tuleb hoida alati lahus. Näiteks, lehk. 29, rida 5 alt — ümbervaatama (pro ümber vaatama); lhk. 53, rida 9 ülevalt — kinnisulguda (pro kinni suluda); lhk. 33, rida 9 ülevalt — äratähendama (ära tähendama).

-da infinitiivi ja -nud partitsiibi tarvitamises tuleb ette ka sageli eksimisi. Näiteks, lhk. 54, rida 10 ülevalt — julgenud (pro julened); 53 lhk., rida 9 ülevalt — sulguda (pro suluda); lhk. 46, rida 13 alt — peadkaotanud (pro peakaodanud). Liitumine võib olla kas nominatiivne või genetiivne, mitte aga partitiivne, nagu käesoleval juhul sel tarvitatud.

Sageli ajab autor ainsuse ja mitmuse vormid segi. Näiteks, lhk. 45, rida 8 ülevalt: „... kus meie noortel polkudel ei vana (pro vanu) vahest hallitand, traditsioone...“; lhk. 51, rida 8 ülevalt: „... nende masse hingeelu...“ (pro massi); lhk. 53, rida 16 alt: „... nende vaenlaste vägede poolt...“ (pro nendelt vaenlase vägedelt) ja palju muid.

Lõpuliidet -gi on tarvitatud sageli valesti, liites temale otsa veel käändelõpu. Näiteks, lhk. 58, rida 5 ülevalt — kumbagit (pro kumbagi); lhk. 13, rida 11 alt — ei kuskilt (pro ei kuski).

Mitmuse partitiivi lõpus tuleb ette ka eksimusi. Näiteks, lhk. 47, rida 14 alt — luuramisekäikusi (pro käikusid ehk käike); sama lhk., 12 rida alt — salkasi (pro salkasid ehk salku); lhk. 30, rida 8 alt — naabrid (pro naabreid); lhk. 41, rida 4 ülevalt — kaarta (pro kaarte) jne.

Ka -lik ja -line lõpu tarvitamine ei sobi alati. Näiteks, lhk. 29, rida 13 alt — juhulise (pro juhuliku); lhk. 18, rida 10 alt — heatahtlist (pro heatahtlikku) jne.

Peale nimetatud keeleliste puuduste ei saa ka nimetamata jätta asjaolu, et autor läheb mööda meie sõjakirjanduses praegu tarvitusel olevast terminoloogias ja tarvitab ikka veel rügemendi asem. — polk, kompanii asem. — rood, joone asem. — liin, maastiku asem. — maakoht jne. Need termid pole maksuma pandud täna-eila, vaid juba aastate eest, mispärast nad peaksid olema kõigile kohustatavad.

„Revue militaire française“

nr. 70. 1. aprill 1927.

Artikkelis „Ühe jalaväe diviisi (13. diviisi) tegevuse etapid sõjas“ (järg) jätkab kol.-ltm. Laure 13. diviisi tegevuse kirjeldamist rünnakute ettevalmistusel Laffaux sektoris ja Malmanson'i juures 3. juunist — 30. oktoobrini 1917. a. Artikkel on rikas üksikasjust. Autor kirjeldab elavalt tol ajal Prantsuse sõjaväes valitsenud meeleolu, mis üldiselt oli halb.

Mõnes rügemendis tulid ette isegi avalikud väljastumised. Ülemjuhatus tuli geniaalsele mõttele, meeoleolu tõstmiseks korraldada üksikuid kohalise tähtsusega vaenlase kindlustatud positsioonide rünnakuid. Need rünnakud pidid olema nii ettevalmistatud, et kõige minimaalsemate jalaväe kaotuste juures oleks siiski kindlustatud viimasele edu. Ettevalmistusi tehti õige piinliku täpsusega. Vaenlase positsioonidest tehti vertikaal- ja pannaamilisi õhuülesvõtteid. Seljataguses olid tehtud, vastavalt õhuülesvõtetele, vaenlase rünnatavate positsioonide mudelid, millede ründamist harjutasid seljataguses asuvad ja rünnakust osavõtma määratud väeosad. „Huvitav on siiski märkida, et kõigi nende ettevalmistuste peale vaatamata, juhatusel puudus usk oma — Prantsuse sõdurisse. Nii näeme Laffaux sektoris iga esijoone Prantsuse pataljoni juures toetusena üht senegaalide kompaniit, kes oli nähtavasti määratud igasuguste ootamatuste pareerimiseks.

Lõputulemus: diviis, tegutsedes 1000 mtr. laiuses ribas, oli 13 päeva kestnud lahingutes suutnud edasi liikuda keskmiselt 6.200 mtr. (Järgneb.)

„Sõjakunst. Käesolev ajajärk“ (järg). Kindral F. Canonge jõuab otsusele, et: 1) Ilmasõda on veel kõrd affakriipsutanud ainujuhtimise tarvilikkust; 2) pealetungi lahingus on iga seisak kahjulik, nende ettetulemisel muutub edu saavutamise kahtlaseks; 3) ainult kadedad ja lühikesee nägemisega isikud võivad vielda selle tagasihoidliku kuid siiski suure osa üle, mis kuulub saavutatud võidus staapidele; 4) tulevane sõda pole ainuüksi sõjaväeline, vaid ka moraalne, poliitiline ja majandusline; 5) juba vaheajal tuleb rahvast organiseerida sõja puhuks; 6) suurtükiväe laskekaugused ja nende mürskude purustamise jõud suurenevad. 7) jalavägi jääb pearelvliigiks, kuid võib arvata, et ta praeguse püssi asemele varustatakse automaatrelvaga; 8) tankide liikumiskiirus ja teguvõime suurenevad, nende kaitse areneb ja teostub ühtlasi rohkem nende massiline tarvitamine; 9, õhulaevade täitmine mittepõlemamineva gaasiga, vähendab nende hävitamise võimalust tulistamisel.

Kokkuvõttes: „Tulevane sõda, kasutades laialt õhupallisid, telegraafi, raudteesid, kiirlaskkijat suurtükiväge, suuri ja varjatuid kaliibreid, saab kasutama samu printsiipe, kuid uuel kujul, küsimuste lahendamisel, mis esinevad nagu minevikuski.“ „Kui sõjaväeline vaim kaob rahvast, kaob ka austus ja lugupidamine sõjaväelisest karjäärast, sõjaväelased asenduvad riigiteenijaist viimaste hulka... see mittelugupidamine lasub raske koormana sõjaväe hingel.“

„Enne sakslaste pealetungi Verdun'ile“ (vaata ka „Sõdur“ nr. 18/19, k. a. lhk. 464). Pealetungi manööver“. Kolonel Moyrand. Käsitab teist lahingut Cuise'i juures. Sisaldab järgmisi andmeid:

- 1) olukord 1. armees 16. oktoobril;
- 2) 1. armee manöövriplaan, ettenähtud kaks tegevusperioodi;

Belgia kolonel VANDEPUT, Brüsselis ilmuva ajakirja „La Revue Belge d'Importation et d'Exportation“ toimetaja-wäljaandja. Ajakirja üks viimastest numbreist ilmus Eestile pühendatud erinumbrina.

3) esimese manöövri perioodi uurimine: abinõude jaotus, rünnaku läbiviimine 17. oktoobril;

4) teise manöövri perioodi uurimine: otsus, abinõude jaotus ja rünnaku läbiviimine 24. oktoobril;

5) sama — 5. novembril.

Kapten de Caille'i näitemäng „Törvik“ ja teateid välismaade maa- ja mereväest. Sõjakirjandust. R. Tck.

„Militär-Wochenblatt“ nr. 31 — 18. 2. 27.

Sisu: Major Dr. Lothar-Rendulic — „Jalaväe tähtsus võitluses ühendatud väelikekidega“. Autor jõuab ammu tunnustatud otsusele, et jalavägi on pearelvliik („lahingvälja kuninganna“).

„Briti riik“ — sõjapoliitiline ülevaade juulist — det. 1926.

Major Bade: „Uus kehalise kasvatuse eeskiri II osa“ on märkeid uue eeskirja erinevusest endistest eeskirjadest sellel alal.

„Uus tankiväestane — kahur: 40 mm. Beadmore — jalaväekahur“. Suurriigid otsivad head jalaväe kahuri mudelit. Üks sarnastest on Beadmore 40 mm. jalaväekahur, mis laseb soomustlähbistava ja brisantgranaadiga. Tema omadused: kaal 189 kg., veetakse harilikult hobusest, kuid on lahingolukorras veetav ka meestest; ei ole ratastel vedu võimalik, siis lahutatakse kahur viide ossa à 37,0—39,0 kg. ja kantakse meestest. Soomustlähbistava granaadi algkiirus (v⁰) on 473 m./sek. (viimasel tüübil koguni 579 m./sek.), laskekaugus 3400 m., kusjuures 300 mtr. peal lähbistab 30 mm. soomuse, laskekiirus 25 lasku minutis (viimastel tehaste andmetel 40 lasku min.).

„**Militär-Wochenblatt** nr. 32. — 25 veebr. 1927.

Kindralmajor v. Wrisberg „Poola sõjaväest“. Pilsudski püüetest Poola sõjaväe, eriti ohvitseride kasvatus ja väljaõppe alal. Olevat märgata edu. Poola sõjaväe arv ametlikkudel andmetel 208.500 meest, kuid see arv ei olevat õige ja tõusvat tõelikult 306.000 meheni.

„Sõjatehnika ülevaade“. On peatud saavutustel lennuväe, relvade, transpordi ja side alal. Eriti suur tähelepanu ülevaates on saavutustele kirjatuide alal.

„Uus inglise tank ja veomasin (traktor)“. Viimased uute veomasina katsed Inglismaal (8. 11. 26) olivat annud mulje, et mehaanilise transpordi küsimus lahendatakse inglise sõjaväes rahuldavalt kõige lähemas tulevikus.

Kol.-ltm. Hettler „Vormiküsimusest“. „Reichswehr“ ohvitserkond vaidleb esitusvormi asjus. Ühed soovivad paraadi univorme, mis erineks nii riidevärvist, kui ka lõikega töö- ja riviülikonnast, teised (nende hulgas ka artikli autor) soovivad jääda senise „feldgrau“ ja senise lõike juure. Autor lubaks vaid seda igapäevast ülikonda peolülikonnana ilustada nööpide ja teiste vähemate ilustustega, mis oleks kergesti vahetatavad, kui tarvis oleks piduülikonda muuta uuesti tööülikonnaks.

„**Militär-Wochenblatt**“ nr. 33. — 4 märts 1927.

Nr. 33 on pühendatud õhusõja küsimustele. Esikartiklina on „Rahva suhtumise riigikaitsele ja õhusõjandusele“, kus anonüüm autor leiab, et sakslased väärikselt ei hinda tuleviku õhusõja tähtsusest.

P.-A. Ühisriikide sõjaväe kolonel William Mitchell „Winged Defense“ — Lendav kaitse“. „Mil.-Wochenblatt“is“ tsiteeritakse kol. Mitchellilt teost, milles kol. M. muuseumis õhusõja andmetel väidab, et õhusõjanduse edeneses, maaja mereväe oma väheneb tulevikusõjas ja lahinguvälialadel saab valitsema lennuk.

Artiklid: „Õhupoliitika“, „Õhukalalaitungid“, „Õhukaitse harjutusi Prantsusmaal“, „Langevari“, „Schveitsi õhuasjandus“, „Õhusõit öösiti“ valgustavad õhusõjandust mitmesuguste teoste ja artiklite põhjal. Artiklite ja kogu numbril üldmõti on: Saksamaa suurendagu oma õhuasjandust. Peale artiklite igas numbris on andmeid välisriikide sõjavägedest ja sõjakirjanduse ülevaade.

R.

«**Война и революция**» („Sõda ja Revolutsioon“).

Nr. 2. — Veebruar 1927.

Veebruari numbril esikohale on asetatud „Seni avaldamata dokumente W. I. Lenini tegevusest kodusõjas“.

Lenini Instituudilt „Sõda ja Revolutsioonile“ saadetud kokku viis telefonogrammi ja sedelit, mis Lenin 1917.—1919. a.a. saatnud punaväe tegelastele, iseloomustavad tolaeagsete enamlaste saamatust sõjanduses ja Lenini osa punaväe juhtimises. Näiteks üks lühikene sedel, millest näha, et Lenin kavatses kasutada aeroplaane Denikini kindrali Mamontovi retki (10. VIII — 19. IX 1919) iikvideerimiseks: „Seltsim. Sklanski! Kas ei võiks Teie õpetatud sõjaväelastel X. Y. Z nõutada vastus (rutuliselt): lennukid ratsaväe vastu? Näiteid. Üsna madal lend. Näiteid. Tarvis selleks, et anda instruktsioon „teaduse“ põhjal (ma lugesin kord sellest, kuid „kogenud“ I. N. Smirnov naerab — et olevat loba). Lenin.“

A. Bubnov: „Partei, punavägi ja selle poliitiline ettevalmistus (politrabota)“. Viimastel aastatel on punaväe ajakirjanduses korduvalt sõna võetud punaväe poliitilisest ettevalmistusest rahuajal ja selle jätkamisest sõjas (lahingus). Ühed nõuavad „politrabotat“ (kommunistilise õpetuse ja kommunistide võimalik olekus punaväes) punaväe peamist jõudu, teised eitavad selle erilist tähtsust ja tsiteerivad parema meelega Skobelevi omapärast „politrabotat“, mis olevat väljendunud selles, et lasti halvasti lahingülesannet täitnud osadel teha püssivõtteid vaenlase nähes, ta tule all. A. Bubnovi arvates „...kui nõukogud kommunistideta on kontrrevolutsioon, siis ka punavägi kommunistideta on kontrrevolutsioon.“

M. Aleksinski: „Osoaviahimi*“ ülesanded“. Artiklis heidetakse seltsi liigetele ette loitud, distsipliini puudust: üksikutele gruppidele — võimuhaaramise püüdeid jne. Kõlavanimelised seltsid olevat sageli jõuetud midagi korda saatma...

I. Tshigur: „Sõja hädaoht“. Autor leiab, et SSSR lääne naabrid, nende hulgas ka Eesti, ettevalmistavad kallaletungi N.-Venele. Existeerivat faktiline Poola, Läti, Eesti sõjaline koostöö. Rumeenia, Poola, Läti, Eesti, Soome (Leedu on Vene sõbraks loetud. — K.) alalise sõjaväe üldarv olevat 1925. a. 531 tuhandalt tõusnud 556 tuhandani, seega 25 tuh. juurikasvu. Kaitseleit on Soomes 100 tuh. pealt kahanenud 95 tuhandani ja Eestis püsinud üks ja sama arv (25 tuh.) 1925. ja 1926. a. Sõjaväe eelarved miljonites Ameerika dollarites väljenduvat N.-Vene lääne naabritel järgmiselt:

	1925	1926	1927
Rumeenia	24,2	24,0	37,3
Poola	141,0	120,5	127,9
Läti	8,7	8,8	7,9
Eesti	4,6	5,1	4,7
Soome	14,7	14,5	14,5

Edasi autor peatub N.-Vene lääne naabrite lennuasjanduse, mereväe, tööstuse, viljasaagi, sise- ja välispoliitilise seisukorra juures ja näitab, et kõik on neil nõrk, kuid siiski tuleb autor otsusele, et „1927. aastal sõjalise kallaletungi hädaoht meie liidule on suurem kui see oli 1926. aastal.“ (Täiendame olmaltpoolt tsitaadiga Krölovi valmist: „Tõi vinovat ush tem, tshto hotshetsa mne kushatj...“ K.)

S. Pugatshev: „Juhtkonna ja staapide sõjalisest ettevalmistusest.“ Olevat tarvis õppida olukorda hindama ja otsustama. Püüab näidata teid juhi otsuse kujundamiseks.

Eelmist artiklit täiendab S. M. Jushkov artikkel: „Taktikalise mõtlemisviisi kujundamisest“, milles autor eriti rõhutab olukorra analüüsi tähtsust ja juhtide treeningu tarvidust selles.

Tau: „P.-Ameerika Ühisriikide sõjaväe juhtkonna ettevalmistamisest ja selle sõjaliste teadmiste täiendamise“. Artiklis on toodud õppekavasid, tööplaan, näidatud töömeetod. Üldse P. Am. Ühis. ohvitser rahuajal vahetpidamata õpib, kusjuures teoreetilised kursused vahelduvad teenistusega rivis (praktika).

*) Riigikaitse tööd abistav selts aviatsiooni-kaemia alal.

Herman: „Inglise ohvitserkonna sõjalisest ettevalmistamisest ja teadmiste täiendamisest“. Inglise sõjaväe komplekteeritakse ohvitseridega kolmel viisil: sõjakoolidest, üldkoolide juures olevatest ohvitseride ettevalmistamise osakondadest ja sõjaväeridadest. Sõjakoolides on kallid õpemaks (18-kuulise kursuse eest meie rahas umbes 1 miljon. K.) Õpemaksus saavad eesõigusi sõjaväelaste lapsed ja sõjaväeridadest koolidesse käsutatud. Eriline tähelepanu on pöördud ohvitseride keelte oskusele, eriti võimalikkude vaenlaste või koloniates tarvisminevate keelte. Inglise ohvitser, all-ohvitser ja reamees saab rahalist tasu iga rahuldavalt lõpetatud kursuse või õpitud aine eest. Sellest eriline huvi õppida ja seepärast olevat keskmine Inglise sõjaväelane palju arenenum ja suurema teadmistega kui keskmine Inglise kodanik teistest kutsetest.

R. A. Estreher-Jegorovi: „Löögi ja väsitamise strateegiast“ on märkeid A. Svetshini „Strateegia“ kohta.

A. Beus: „Lehekülg propaganda (politrabota)“ ajaloost“. Autor väidab, et propaganda olevat võitlusvõimeliseks teinud (1919. a.) täiesti lahinguvõimetu 355. küti rügemendi, ja toob kokkuvõtte sellest, kuidas oli organiseeritud see võitlusvõimeliseks teinud propaganda nimetatud rügemendis ja selle ümbruses.

E. Lepin: „Sõjategevus mägedes Kesk-Aasia sõjategevuse tingimustes“ on taktikaline uurimus siin mainitud teemil.

S. Shapurin: „Sõda ja rahandus“ on järg „V. i R.“ nr. 1. Autor tuleb lõpuotsusele, et mida kõrgemale igakülgselt arenemisastmel jõuab SSSR, eriti mida suurem rahva rikkus, seda kergem on sõja puhul korraldada rahandust.

B. Dolivo-Dobrovolski: „Välismaade sõjanduse ülevaates“ on peatunud üksikute sõjanduse puutuvate küsimuste juures, mis on olnud 1926. a. lõpul arutusaineks inglise, prantsuse, saksa sõjakirjanduses. Näiteks: Kindluste tähtsuse uuesti tunnustamine. 1919. a. arvati, et kindluste aeg on möödunud, kuid nüüd pooldatakse meeleaja tehnika nõuetele vastavaid kindlusi. Sõja-transporti asjanduses soovivad sakslased õhustrasporti: selle paremused — ei nõua teid ja suur liikumise kiirus. Üks kümnelennukiline transporteskadrill, mille tõstejõud 30 tonni, võivat asetada kaugemal vedudel (250 klm.) veoauto kolonni 20 autot, tõstejõuga 3 tonni, või 1600 voorivankert tõstejõuga 3/4 tonni (vankritel veoks on oletatud head Lääne-Euroopa teed. K.)

N. Lesevitski: „Suurtükiväe taktika pealetungil lahingus prantsuse, saksa ja inglise vaatepunktidest“ ja Z. Shirinski: „Jalaväe abistamisest suurtükiväelt Poolas“ on kokkuvõtet vastavatest määrustikest.

Kriitika ja bibliograafia all on pühendatud kolm pikemat kirjutust B. Shaposhnikovi uuesti ilmunud teosele „Sõjaväe Aju“ (Mosg Armii), mis ilmus 1927. a. „Vojennõi Vestniku“ väljaandel. B. Shaposhnikov omas teoses käsitab kindralstaabi — tema ülesandeid, tähtsust, milline ta on seni olnud mitmes väes ja milline ta peaks olema. Vene arvustajad, leides teoses ühe või teise puuduse, leivad siiski, et üldiselt teos väärib tõsist tähelepanu.

K.

„Estonie“.

„La Revue Belge d'Importation et d'Exportation“ Eestile pühendatud erinumber.

Brüsselis Belgia kolonel Vandepuut'i toimetusel ilmuv ajakirja „La Revue Belge d'Importation et d'Exportation“ Eestile pühendatud erinumber „Estonie“ tuleb kahtlemata lugeda üheks parimaks raamatuks, mis Eesti tutvustamiseks ja populariseerimiseks välismaail senini ilmunud.

Väljaanne on 144 lhk. suur, suures albumi kaustas, kriidipäberil, 142 pildiga.

Artikleid leidub albumis 27, mis igakülgselt valgustavad Eesti ajalugu ja praegust seisukorda.

Esiartiklis „Belgia ja Eesti“ tõmbab K. R. Pusta võrdlusjooni mõlema riigi vahel. Eesti üle kirjutab Belgia konsul Eestis M. Nicaise. Eesti ajaloost annab ülevaate Ed. Laaman, kuna meie kultuuri ajalugu valgustab A. Jürgenstein. Ülevaate Eesti kirjanduse kohta on Fr. Tuglaselt, Eesti kujukavast kunstis kirjutab R. Kangro-Pool, teatritest Artur Adson.

Eesti sõjaväe loomist ja organisatsiooni kirjeldab kindral J. Tõrvand, kuna kolonel J. Roska seda teeb kaitseliidu kohta. Samuti leiab mitme autori poolt vääriks hindamist meie kaubandus-tööstuslik elu ja teised alad.

Kõiki kirjutusi illustreerivad tabavalt ja maitsekalt valitud pildid, millede väärtust tõstab veel klisheede hea tehniline väljatöötamine (kuulsas selle eriala tööstuses Jean Malvaux). Kunstiteoste reproduktsioone on toodud üksteist, osa neist värvides.

Võib loota, et raamat välismaail tähelepanu väärib ja kaasa mõjub lugupidamise tõstmiseks Eesti vastu.

Kaitseväe raamatukogudele võib teost soovitada ainuüksi juba seal leiduvate piltide pärast. Ka Eestit külastajatele välismaalastele on ta sünd-saks kingituseks. Raamat on muu seas müügil ka „Sõduri“ talituses.

—v.

Uusi sõjanduslikke raamatuid.

Doran'i kirjastusel, Nev-Yorgis, on ilmunud Jos. Danieli 390-leheküljeline „Our Navy in War“, mis käsitleb Ühisriikide merejõudude tegevust Ilmasõjas. Hind umbes 1125 Emk.

R. Olemburgi kirjastusel, Münchenis, on ilmunud H. Grafi 223-lhk. „Die russische Flotte im Kriege und in der Revolution von 1914—1918“, mis käsitleb Vene laevastiku tegevust Ilmasõjas ja revolutsioonij ajal, 1914.—1918. a.a.

Fournier' kirjastusel on ilmunud kolonel Normandi „La défense de Liege, Namur et Anvers en 1914.“, mis käsitleb Lüttichi, Namuri ja Antverpeni kaitsmist 1914. aastal.

Curtius'e kirjastusel Berliinis (W) on ilmunud: Kindral von Zwehl, „Maubeuge, Aisne, Verdun“.

Kindral W. Gurko, „Russland 1914—17., Krieg und Revolution, Erinnerungen.“; kirjastus „Deutsche Verlagsgesellschaft für Politik und Geschichte“, Berlin W. 8.

Sama kirjastusel on ka ilmunud Kindralstaabi major Gunther Frantz, „Russlands Eintritt in den Weltkrieg“.

J. G. Cotta Nachfolger kirjastusel Stuttgartis on ilmunud:

Admiral A. von Tirpitz, „Politische Dokumente“, XII+472 lhk., hind umbes 810 Emk. Raamatus avaldab autor kõiki siiani suures saladuses hoitud suure ilmapoliitilise tähtsusega dokumente, saatkondade kirjavahetusi, päevikumärkeid j. m.

E. S. Mittler u. Sohn kirjastusel Berliini (SW.68.) on ilmunud:

Ülemarhiivnõunik H. Cron, „Die Organisation des deutschen Heeres im Weltkriege“, hind umb. 405 Emk.

Kindralstaabi kolonel V. V. Pronin, „Борьба с большевизмом на юге России“; „Донъ въ борьбѣ съ коммуной“; „Вашингтонъ—Канны—Москва“; „Материалы объ организаци и силахъ красной совѣтской арміи по даннымъ къ периоду ноябрь—декабрь 1918. г.“. Ilmunud Praha's (Tsheho-Slovakkias), Vinohrady, Gregorova 2.
E. Ms.

Ametlikke teateid.

Sõjainistri käsukiri nr. 181.

Tallinnas, 16. mail 1927. a. (Kindralstaap.)

Minu poolt on kinnitatud „Jalaväe eeskiri“ II osa, mis käsitleb jalaväe lahingut.

Eeskirja elluviimist kaitseväes teostada järgmistel põhimõtetel:

1. „Jalaväe eeskirja“ II osa kõik kaitseväe juhid, kaitseliidu päälikud ja instruktorid peavad õppima tundma sarnaselt, et 1928. a. suvised õppused oleksid teostatud juba täiel määral uue eeskirja alusel.

2. Peale jalaväe, käesoleva eeskirja alusel, jalaväe lahingut peavad õppima tundma: suurtükivägi, insenerivägi, lennುವägi, soomusrongid ja auto-tankide divisjon ulatusel, mis neile väeliikidele tagab teadliku koostöö jalaväega.

3. Ratsavägi jalastatult tegutseb „Jalaväe eeskirja“ alusel.

4. Käesoleval suvisel õppeperioodil „Jalaväe eeskirja“ II osa õpetamisele asuda järgmises korras:

— Sõjakoolis kõikides kadettide ja aspirantide klassides sarnaselt, et ka viimase kursuse kadetid vähemalt üldjoontes oleksid tutvustatud uue eeskirjaga. Ohvitseride kursuste, samuti inseneriväe ohvitseride kursuste lõpetajad tutvunevad uue eeskirjaga väeosades üldistel alustel;

— Õppeüksustes — allohvitseride koolis ja diviiside õppekompaniides tulevasi allohvitseride uue eeskirja tundmises ja praktilises kasutamises niivõrra ette valmistada, et nad järgmisel õppeperioodil edukalt võiksid õpetada noori sel-alal;

— reservohvitseride vähemalt üldjoontes tutvustada uue eeskirjaga;

— noorte taktikalist väljaõpetamist toimetada „Jalaväe eeskirja“ II osa alusel, milleks noorte õppekavad kooskõlastada uue eeskirja nõuetega. Katsetel nõuda noortelt „Jalaväe eeskirja“ nende osade tundmist, mis käsitlevad reavõitleja tegevust lahingus;

— sügisestel katsetel soodustuste saamiseks kaitseväkke astumisel eksamineerida õpivaid noormehi ka uue eeskirja tundmises;

— kõrgemasse sõjakooli sisseastujaile määrustikkude ja eeskirjade alal nõuda ka „Jalaväe eeskirja“ II osa täielikku tundmist.

5. Tarvilikke selgitusi „Jalaväe eeskirja“ II osa tõlgitsemises anda Kindralstaabi ülemal.

6. „Jalaväe eeskirja“ II osa maksmahakamisega kaotab oma maksvuse Sõjainistri käsukirjaga nr. 404 — 9. VII 1921. a. ametliku juhtkirjana maksmapandud „Lahingu juhatus“.

N. Reek,

Kindralstaabi kindral-major.
Sõjainister.

Sõjainistri käsukiri nr. 184.

Tallinnas, 17. mail 1927. aastal (Kindralstaap.)

16. skp. kinnitasin „Jalaväe eeskirja II osa“ (Jalavägi lahingus) ja käsukirjaga samast päevast nr. 181 andsin juhtnõõrid, kuidas nimetatud eeskirja tarvitusele võtta.

Kaitseväe taktikaline väljaõppe oli senini mitmeti raskendatud meie oludele kõigiti vastavate lahingeeskirjade puudumise tõttu. „Jalaväe eeskirja II osa“ tarvitusele võtmisega on need raskused kõrvaldatud. Olen veendunud, et kõik kaitseväe juhid tõsiselt püüavad süveneda uue eeskirja sisusse, mis annab hoogsat tõusu kaitseväe taktikalises väljaõppes.

Kriipsutades alla jalaväe uue lahingeeskirja ilmumise suurt tähtsust, pean ühtlasi ära märkima, et selle eeskirja väljatöötamine nõudis pingeid ja püsivat tööd nende poolt, kelle peale eeskirja kokkuseadmine pandi. Eeskirja algprojekti autoriteks olid kolonel-leitnant August Traksmann ja kapten Herbert Grabby — kindralstaabit. Lõpulkult töötas läbi ja reguleeris eeskirja komisjon järgmises koosseisus:

Esimees — kindralstaabi kindral-major Juhan Tõrvand — kindralstaabi ülem.

Liikmed:

Kolonel Otto Sternbeck — laskeinspektor.
Kolonel Herbert Brede — suurtükiväe insp.
Kol.-lt. August Traksmann — kindralstaabi VI osakonna ülema k. t.

Kindralstaabi kol.-lt. Richard Tomberg — kindralstaabi I osakonna ülem.

Kol.-lt. Verner Trossi — Sõjakooli ülem.

Major Rudolf Rokk — pataljoni ülem 1. div.

Kol.-lt. Vilhelm Kohal — pataljoni ülem 2. diviisist.

Major Aleksander Häelme — pataljoni ülem 3. diviisist.

Major Artur Normak — kindralstaabi II osakonna ülema k. t.

Loen oma meeldivaks kohuseks kõikidele eelpool nimetatud ohvitseridele avaldada südamlikku tänu viljarikka ja tõsise töö eest. Eriti aga tänan kolonel-leitnanti Traksmann'i, kelle õlgadel lasus eeskirja keeleline redigeerimine.

N. Reek,

Kindralstaabi kindral-major.
Sõjaminister.

Sõjaväelisi teateid.

Vanemate juhtide nõupidamine Lätis.

Maikuu esimesel poolal korraldas Läti sõjaminister kindral Bangerski vanemate juhtide nõupidamise Riias. Koosolekul pööras sõjaminister juhtide tähelepanu Läti ohvitseride ja allohvitseride väljavaliku ja kasvatuise küsimustele. Toome sõjaministri arvamise kokkuvõetult „Läti Sõdur“ järele:

Sõjakool annab noortele ohvitseridele sõjalisi teadmisi, kuid väga teoreetilisi. Tullis väeosas on nad veel nõrgad õpetajad. Sellepärast tuleb kõiki kursusi täiendada pädagoogiliste ainetega ja praktikaga. Rügementide ja pataljoni ülemad peavad kasvatama noori ohvitseri väeosades. Kõige mõjuvama kasvatuise abinõu on isiklik eesküju. Kui kasvataja ise end kompromiteerib, siis hävineb temas kasvataja võime ja ta muutub vaid õpetajaks. Seepärast tuleb suurimat tähelepanu pöörata sõjaväelaste tegudele, eriti joomisele. Seda tuleb hävitada karmi käega.

Igal ülemal on kasvatamiseks palju abinõusid. Kõige päält järelvalve ja hoolekanne, siis igasugused pehmemad abinõud, nagu noomitus nelja silma all, oma juure kutsumised jne. Kui need ei mõju, siis hoiatused, asetatsioon, karistused, aukohus jne. Kui ka see kõik ei mõju, siis peab sõjavägi vabanema sarnastest elementidest — nad tulevad sõjaväest vabastada distsipliinaarkorras või kohtu teel.

Üleajateeniad allohvitserid vajavad suurimat tähelepanu. Vähe on, et nad oleks ainult kuivad eriteadlased. Nad peavad olema ka kasvatajad. Allohvitseride ettevalmistuse kursused ei tohi olla liiga teoreetilised. Neid tuleb täiendada praktilise meetodikaga. Allohvitserist peab kujunema õpetaja-kasvataja.

Kõik teavad kui suur tähtsus on nooremehe esimestel muljetel, mis ta omandab esimest korda kasarmu tülles. Noorsõdureid tuleb vastu võtta muusikaga. Ohvitserid pidagu neile kõnesid. Neid tuleb tasa ja targu tõmmata sõjaväe ellu. Paha ja kuri algus võib kõik ära rikkuda. Allohvitserid ei tohi noorsõdureid karistada ohvitseri teadmata. Üldse tuleb alati karistusi kontrollida.

Õppusi tuleb pidada rõõmsas meeleolus ja olukorras. Sõjaväkke kogub noori igasuguse ilma vaatega. Osa Läti noori on juba koolipingilt kistud poliitikasse. Ülemuse raskeim ülesanne on — neid ühiseks sõjaväeks sulatada. Mõned meie poliitilised erakonnad otsivad tuge ohvitserkonnas. Igal ohvitseril võib olla oma poliitiline veene,

kuid ohvitser peab suutma end distsiplineerida. Kui ohvitser demonstreerib oma poliitilist vaadet, siis tekivad arusaamatused teenistuses. Ohvitseri ülesanne on teenida oma seasdukkliku valitsust ja mitte laskuda poliitilisse võitlusse.

Minister toonitas, et väljaarvatud mõned üksikud juhused, on sõjavägi tervikus ihu ja hingega andunud tõsisele tööle.

Kohapealse juhid toonitasid sõjaväe kirjavahetuse ja arvepidamise lihtsustamise vajadust. Liiga palju olevat igasuguseid kursusi, mis kisuivad ohvitseri töölt. Samuti kaotavad ohvitserid palju aega igasugustes majanduslistes ja administratiivsetes komisjonides.

Mg.

Määrused Läti sõjakooli astumiseks.

S. a. septembris võetakse vastu uusi õpilasi Läti sõjakooli jalaväe ja kahurväe osadesse. Vastuvõtmise tingimused on: vanadus 17—27 aastani; Läti ülikooli lõpetajaid võetakse vastu eksamita; keskkooli lõpetajatel, kes soovivad astuda jalaväe ossa, on kirjalik ja suusõnaline katse Läti keeles, ja neil, kes soovivad astuda kahurväe ossa — kirjalik ja suusõnaline katse Läti keeles ja trigonomeetrias ning suusõnaline katse algebras ja geometrias.

Kõikidel teistel on eriline katse realkooli kursuse piirides Läti keeles algebras, geometrias, trigonomeetrias, füüsikas, keemias, ajaloos, maa- teaduses ja Saksa keeles.

Soovijad peavad esitama omad palved ühes nõutavate dokumentidega kooli ülemale. Mg.

Ülevaade Läti sõjaväest. (Rahvastellidu andmeil.)

Lätis on maksev üldine. sunduslik sõjaväeteenistuse kohustus, mis kestab 20—50 aasta vanaduseni. Tegevteenistuse vältus on 18 kuud, kuid juba mitme aasta jooksul on kestnud tegevteenistus 15 kuud.

Ohvitseride ja sõjaväe ametnik-
kude üldine arv on 1.960
Allohvitseride ja sõdurite arv 17.417

Üldse sõjaväes: 19.377 meest

Läti sõjavägi koosneb 4 diviisist. Igas diviisist on 3 jalaväe rügementi ja 1 välikahurväe rügement (6 pataljoni à 4 kahurit). Peale selle on järgmised väeüksused:

1 Ratsa rügement (5 eskadorini),
 1 Raske kahurväe rügement (3 patareid; patareis 4 kahurit).
 1 Sapööride pataljoni,
 1 Lennuväe divisjon,
 1 Elektro-tehniline divisjon,
 1 Soomusautode kompanii,
 1 Auto-kompanii.
 Tarvitusel olev relvade arv on järgmine:

Püssa ja karabine	17.783
Revolvleid	1.473
Kergeid kuulipildujaid	650
Rasekid kuulipildujaid	212
Kergeid kahureid	114
Rasekid kahureid	13
Tanke	2
Pommipildujaid lennukeid	13
Luure	7
Hävitajaid	6
	Mg.

Vastused küsimustele.

1. Küsimus. Kas on juurekomandeeritu õigustatud saada ümberpaigutuse tasu?

Vastus eita v. Riigiteenijate ametisõitude tasuseaduse (Nr. 237 — 1921. a.) („R. T.“ nr. 113) järele, nagu selgub seaduse prg. 5 ja 7 tekstist, on ohvitseridel õigus ümberpaigutuse kulude katmist nõuda tingimusel, kui ümberpaigutamine ette võetakse uuele ametikohale määramise otstarbel.

Ohvitseride teenistuskäigu seadlusega („R. T.“ nr. 37—38 — 1924. a.) maksa pandud üldreeglit järele võib ohvitseri määrata teise väeosa või asutuse ametikohale ainult peale üleviimist vastavasse väeossa või asutusse, juurekomandeerimist aga ei saa lugeda üleviimiseks, kuna juurekomandeeritu edasi jääb oma endise väeosa nimikirja, ning seal tema endine ametikoht tema järele hoitakse. Sellest üldreeglit on ohv. teen. seadl. teinud kaks erandit ja nimelt: juurekomandeerimine teise ametkonda (§ 147) ja kindralstaabi ohvitseride komandeerimine riviväeosa juurde (§ 156), missugustel juhusel ka juurekomandeeritud võib ametikohale määrata. Sellepärast on selge, et juurekomandeeritu, kes ei käi ohv. teen. seadl. § 147 ja § 156 alla, ei ole õigustatud saada sead. nr. 237 — 1921. a. ettenähtud tasu.

2. Küsimus. Kas on 1. aprillist s. a. likvideeritud väeosa ülemaal, kes koosseisu vähendamise tõttu madalamale ametikohale ümberpaigutatud, õigus saada 1. aprillist maksmapandud kõrgendatud palganormide järele väeosa ülema palka edasi kolme kuu jooksul?

Vastus eita v. Koosseisude vähendamise tõttu teenistusest vabastatud kaitseväelastele teenistustasu edasimaksmise seadluse („R. T.“ nr. 41 — 1927. a.) tekstis on selgesti väljendatud seadusandja tahe — anda palka edasi endise ametikoha järele selles suuruses, mis vabastatule kuulub teenistusest (resp. ametkohalt) vabastamise päevani.

Kuna likvideeritud väeosa ülem kuni vabastamise päevani sai palka endise palganormide järele ning uued palganormid maksma hakkasid samast päevast, mil väeosa koosseis kaotati, siis ei

võinud ka selle väeosa ülemale tekkida palgasäämise õigust uute normide järele, mispärast temal õigust ei ole väeosa ülema palka edasi saada kõrgendatud palganormide järele, küll on temal aga õigus kolme kuu jooksul edasi saada seda palka, mis ta kuni madalamale ametikohale ümberpaigutamiseni tegelikult sai, kui viimase ametikoha palk endisest väiksem.

3. Küsimus. Kas on väeosa koosseisu teenival eraisikul õigus ametsõidu päevaraha saada, kui ta väeosaga laagris või manöövrivis viibib?

Vastus jaata v. Riigiteenijate ametisõitude tasuseaduse („R. T.“ nr. 113 — 1921. a.) prg. 9 annab kõigile riigiteenijatele õiguse ametisõitudel erilisi päevarahasid saada. Kuna kaitseväe osade koosseisudes ettenähtud ametkohtadel teenivad eraisikud riigiteenijateks loetakse, siis tuleb arvata, et neil selle seaduse järele õigus on päevaraha saada laagris ja manöövrivis viibimise ajal, kui nad ülemuse korraldusega ametsõidul olevateks loetakse.

4. Küsimus. Kas on koosseisude vähendamise tõttu teenistusest vabastatud üleajateenijal, kes vabastamise päeval tegelikult palka ei saanud, sest et ta üle 26 nädala ravitsemisel oli olnud, õigus palka edasi saada ja missugusel määral?

Vastus jaata v. Koosseisude vähendamise tõttu teenistusest vabastatud kaitseväelastele teenistustasu edasimaksmise seadlus („R. T.“ nr. 41 — 1927. a.) annab üleajateenijale koosseisude vähendamise tõttu teenistusest vabastamise puhul õiguse palka edasi saada selles suuruses, mis temale endisel ametikohal teenistusest vabastamise päeval kuulus.

Ei peaks tähtsust olema sel asjaolul, et kõne all olev üleajateenija vabastamise päeval haiguse pärast ametkohuste täitmiselt kõrvalolemise tõttu 6. veebr. 1920. a. aj. määruste („R. T.“ nr. 26—27 — 1920. a.) prg. 13 põhjal palgast ilma oli jäetud, tähtis on vaid see, kas vabastatav ametis olevaks loeti, või mitte. Sellepärast tuleb arvata, et kõne all olev üleajateenija on õigustatud eelpoole nimetatud seadluse järele palka edasi saada selle ametikoha järele, kusta kuni teenistusest vabastamise päevani loeti.

Sport kaitseväes.

Mr. „Vambola“ võrkpalli meeskond.

Paremtalt vasakule: mer. n.-ltm. Martinson III, m.-ltm. Baum, m.-ltm. Prees (meeskonna kapten), roolimees Pau, v.-allohv. Augul ja v.-allohv. Mespak.

21. V peeti Mereväe Ekipashi võrkpalli-platsil esimene tänavune võrkpallivõistlus Merejõudude osade vahel. Võistlesid 5 meeskonda. Esimesena kohtasid loodetav võitja Mere-side ja Mereväe Ekipash. Peale ägedat võitlust võitis üllatusena Mereväe Ekipash tagajärjega 2:0. Järgmisena võistlesid m./r. „Vambola“ ja Naisaare meeskonnad. Lühikese ja elava mängu järel võitis m./r. „Vambola“ tagajärjega 2:0. Kolmandaks tulid väljale m./r. „Vambola“ ja m./r. „Lennuk'i“ meeskonnad. Peale kenat ja ägedat mängu, kusjuures mõlemad pooled ilusaid

kombinatsioone näitasid, võitis m./r. „Vambola“ meeskond tagajärjega 2:1.

Järgmisel päeval peeti samal platsil lõpuvõistlus eelmise päeva võitjate vahel. Peale ühetunnilist elavat ja ilusat mängu võitis m./r. „Vambola“ Mer. Ekipashi meeskonda tagajärjega 2:0 (15:14; 15:11).

Sellega võitis m./r. „Vambola“ jäädavalt hõbe karika, mida ta teist aastat kaitses. Ühtlasi olid need võistlused eelvõistlusteks eelolevate garnisoni võrkpalli võistlustele.

G. B.

Kaitseväe elu.

Kaitseväe staabi (kaitseministeeriumi) ohvitseride kogu korralisel koosolekul 23. mail s. a. kinnitati möödunud tegevusaasta aruanne ja võeti vastu 1927./1928. aasta eelarve, milles muuseas ettenähtud 100.000 marka staabi 10 aasta juubelipidustuste kuludeks k. a. 6. detsembril.

Juhatusse valiti: esimeheks — kindralstaabi kolonel G. Jonson, abiesimeheks major R. Masing, liigeteks — kol.-ltm. G. Maser, major O. Kurvits; tagavara liigeteks — kol.-ltm. J. Järver, major E. Morlat.

Revisjoni-komisjoni valiti: kol. Prei, major Vanaveski, major Rehtlane, kapten Jõgevast, kapten Taalder.

Käesoleva aasta sügisel astub suur arv Tartu keskkoolide viimaste klasside õppureid kaitseväe teenistusse. Paljud neist võtavad osa kaitseliidust, omades seega vajalisi sõjalisi eelteadmisi.

Praegu on kõigi noorte ja vabadussõjast osavõtnute, — kes pole täiel määral oma kaitseväeteenistuse kohuseid täitnud, kuid kavatsesid k. a. sügisel kaitsekomisjoni ees eksameid sooritada, — registreerimine Tartu kaitsemaleva juures käimas, kus läbivõetud ained korratatakse ja uusi teadmisi omatakse. Suvilaagri järele korraldatakse sügiseseid õppused, millele katsed järgnevad. Suvilaagrist ja katsetest osavõtjate arv on õige suur.

E. Ms.

Naljaks.

Ametlik kirjavahetus.

Väeosa palub kauemat aega haigemajas ravitsusel viibivat kapral N. viibimata väeossa tagasi saata.

Haigemaja vastus: „Kapral N. ei saa praegu mitte haigemajast ära saata, kuna ta veel patsillusi kannab.“

Väeosa vastus: „Tungivalt ja korduvalt palume kapral N. väeossa tagasi saata; patsilluste kandjaks võime teile komandeerida teise mehe.“

Manöövritel.

Kolonel: „Miks seisate kivi peal? Peate ju kaitset otsima vaenlase eest!“

Sõdur: „Ma otsingi, härra kolonel! Seal kivi taga on nimelt väga palju sipelgaid!“

„Hakkapoliitta.“

„Karutapja“ kavaleridele.

„Karutapja“ ordumärgi nõukogu palub kõiki Eestis asuvaid „Karutapja“ kavaleere anda vastava albumi jaoks, mis Läti sõjamuuseumile üle antakse, oma näopildid ja lühikesed elulookirjeldused.

Seni on ainult üksikud Eesti ohvitserid ja sõdurid seda palvet täitnud. Loen oma kohuseks veel kord asjaosalistele seda palvet meelde tuletada ning palun materjaleid saata kindralstaapi minu nimele.

Kinst. II. osak. ülem.

10 käsku!

1. Iga mehe naine on siis truud, kui tema soovid täidetakse.
2. Iga wanem peab oma lapsi moodsalt riietama.
3. Mees peab ilusasti riides käima, et omale lugupidamist leiab oma naise kui ka teiste ees.
4. Moodsalt riides käimine annab head tulevikku.
5. Keegi ei tohi oma raha ilmaaegu surnuks lüüa, vaid peab oma ühriided kasuikult ja odavalt ostma Leo Schvarzi ärist Väike Karja tän. 1.
6. Mehe ja naise vahel ei saa ial tüli olema, kui nad ühriideid kannavad Leo Schvarzi ärist.
7. Keegi ei tohi Leo Schvarzi ärist fassonge kopeerida, sest see on käsu vastane.
8. Veendumata peab iga ostja ise, et kas ta ka asub Leo Schvarzi äris.
9. Kõik, kes Leo Schvarzi ärist ostnud on, peavad ka kõik oma lähemad tuttavad sinna saatma.
10. Mina, Leo Schvarz, hoolitsen selle eest, et kõik ostjad rahul oleks ja ostjad peavad ka hoolitsema selle eest, et mina rahul oleks: üks käsi peseb teist.

Leo Schvarz

Tallinn, V. arja tän. nr. 1. Kõnetraat 25-12.

Vastutav toimetaja A. TRAKSMANN.

EESTI

KINNITUS AKTSIA SELTS

„POLARIS“

Toimetab kinnitusi:

**Tule-, murdvarguse-,
maa- ja mereveo-, raha-,
väärtpaberite-,
väärtsaadetuste-,
klaasi- ja kasko-
õnnetuste vastu.**

■ ■ ■

Agendid igas linnas.

Juhatus asub Tallinnas, V. Viru uul. 12.

Telegr. aadr. „POLARIS“. Kõnetr. 14-41, 7-38.

Osakond asub Tartus,

Lihaturg 7.

Kõnetraat 6-75.

TALLINNA

Vastastikku Vastutavate Ametnikkude Ühing

Tallinnas, S. Karja 18. Kõnetr. 15-48.

Soovitab oma liikmeid vastutavateks ametnikkudeks nagu:

ärijuhtideks,

tööstuse juhatajateks,
raamatupidajateks j.n.e.

laeka- ja laduhoidjateks,
metsametnikkudeks,
ekspediitoriteks j. n. e.

Ühing vastutab tema liigete kätte usaldatud väärtuste eest sellekohaste kokkulepete järele.

Ühing on asutatud 1920. a. Vastutuskapital seisab Tallinna Börsekomitee valve all.

Väljaandja Sõdur, Tallinn, Uus täu. 10.

TALLINNA KREDIIT PANK A.-S.

AKTIVA.

Äriseis 30. aprillil 1927. a.

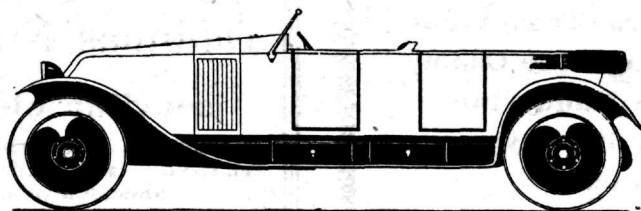
PASSIVA.

Kassa ja arved teistes pankades	Mk.	23.140.581.50
Väärtpaberid	"	3.333.035.—
Väljamaa raha ja vekslid välis-		
valuutas	"	36.663.498.—
Laenud	"	674.822.222.—
Korrespondendid:		
„Loro“	Mk.	9.084.461.—
„Nostro“	"	22.964.588.—
Osakonnad	"	13.473.224.—
Garantiid ja akkreditiivid	"	248.242.779.—
Liikumata varandus	"	112.900.000.—
Teraskamber	"	3.000.000.—
Makstud %/ ja komisjon	"	2.559.448.—
Kulud	"	6.161.233.—
Muud aktivad	"	8.992.473.—
		<u>Mk. 1.165.337.542.50</u>

Aktiakapitaal	Mk.	120.000.000.—
Tagavarakapitaaliid	"	30.000.000.—
Amortisatsioonikapitaal	"	25.600.000.—
Ametnikkude abiandmise kassa		
kapitaal	"	2.518.959.—
Hoiusummad	"	438.744.150.50
Korrespondendid:		
„Loro“	Mk.	26.797.448.50
„Nostro“	"	30.517.229.—
Osakonnad	"	14.441.159.50
Aval-kreditorid	"	248.242.779.—
Rediskont ja laenud teistes		
pankades	"	167.599.768.50
Saadud %/ ja komisjon	"	31.286.071.50
Muud passivad	"	29.589.977.—
		<u>Mk. 1.165.337.542.50</u>

JUHATUS.

Mitmeaastane praktika on tõendanud, et raskete teolude juures on **ainsam, wastupidaw, kiire ja mugaw auto**

„RENAULT“
„KONZENTRA“

Omanik **F. JOHN**, Pikk tänav 39, Tallinn.

Nora valjuhääldajad

Aron-tehaste saadused on üleamatud hääletugevuses, kõlapuhtuses ja heliplastikas.

Esitaja Eestis

P. KUNERTH,
Tallinn, Vaimu tänav nr. 2.

Nõudke hinnakirju.

„Emlo“

Eesti marjaviina ja fikööri valmistamise osaiüksus.

Tallinn, Pikk t. 17.

Börsekelder. Telef. 16-02.

Eriti soovitame:

(Konjak) Extra-Très-Vieux
Crème d'Orange fine Champ

Crème de Mandarine

Cherry Brandy

Curaçao

jne.

„C. Petenberg“ Weinikauplus.

Tallinn, Pikk t. 17.

Börsekelder. Telef. 16-02.

Kõige paremad sise- ja väljamaa veinid, vahuvein, fiköörid, konjak.

Elektri-
ja raadiotarbeasjade
kauplus ja tööstus

„ESTAR“

Tallinnas, Nunne tän. 12,

soovitab elektri alal:

Mootoreid, armatuure, igat seltsi traatisi, triikraudu ja valgustuse sisseseade materjaale.

Elektri pirnid

„PHILIPS“, „OSRAM“ j. t.

Raadio alal:

Raadio vastuvõtte aparate, igat seltsi raadio aparate osasid, antenni tarbeid. Raadio lampe ja detektor kristalle.

Elektri jõu ja sisseseade tööd ja raadio aparate ülesseadmine ja remonteerimine tehakse hästi ja odavalt.